

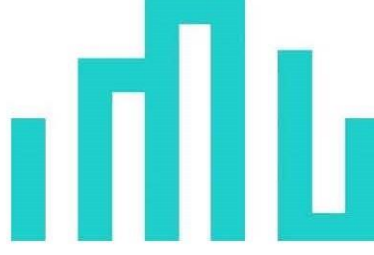
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

**4. Sınıf Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik
Tutumlarına Göç Temalı Çocuk Kitaplarının Etkisi**

Yüksek Lisans Tezi

Gülşah Maraş

Nisan 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

**4. Sınıf Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik
Tutumlarına Göç Temalı Çocuk Kitaplarının Etkisi**

Yüksek Lisans Tezi

Gülşah Maraş

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Selim Tiryakiol

Nisan 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Gülşah Maraş tarafından hazırlanan "4. Sınıf Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik Tutumlarına Göç Temalı Çocuk Kitaplarının Etkisi" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Selim Tiryakiol

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Kılıç Özmen

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Nur Ütkür Güllühan

Kurumu: İstanbul Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 09/03 / 2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA 6 yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun metin içi kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Selim Tiryakıol

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Gülşah Maraş

ÖZET

4. Sınıf Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik Tutumlarına Göç Temalı Çocuk Kitaplarının Etkisi

Maraş, Gülşah

Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selim Tiryakiol

Nisan 2023

Bu çalışma, dördüncü sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına göç temalı çocuk kitaplarının etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Karma desenin kullanıldığı çalışmada, açıklayıcı durum çalışması ile yarı deneysel yaklaşım benimsenmiştir. Çalışmada, İstanbul'da göçmen nüfusun yoğun olduğu bir mahallede yaşayan 2021-2022 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde dördüncü sınıfta olan 56 öğrenciye Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) uygulanmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Deneysel bir uygulama olarak göç temalı çocuk kitaplarına dayalı etkinliklerle Türkçe derslerinde 8 hafta boyunca okuma seansları gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubu öğrencileri ise normal derslerine devam etmişlerdir. Deney ve kontrol gruplarıyla görüşme yapılmış ve okuma oturumlarından önce ve sonra MÖYTÖ'yü doldurmaları istenmiştir. Nicel veriler SPSS 22.0 ile, nitel veriler betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda göç temalı çocuk kitaplarının göçmenlere yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Cinsiyet, sosyoekonomik durum ve ebeveyn eğitim düzeyi gibi sosyal/editsel değişkenlerin de göçmenlere yönelik tutumlar üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır. Nitel veriler, göç temalı çocuk kitaplarının göçmenlerin sorunlarına duyarlılığı, empatik düşünmeyi, çeşitlilik konusunda olumlu bir tutumu ve göçmenlerle ilgili haberlere dikkat göstermeyi teşvik ettiğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak, bu çalışma araştırmacılar, öğretmenler ve politika yapımcılar için daha ileri çalışmalara önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmenlere Yönelik Tutumlar, Çocuk Kitapları, Göç Temalı Çocuk Edebiyatı

ABSTRACT

The Effect Of Migration-Themed Children's Books On 4th Grade Primary School Students' attitudes To Immigrants

Maraş, Gülşah

Master's Thesis, Department of Primary Education

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Selim Tiryakiol

April 2023

This study aims to investigate the impact of migration-themed children's books on the attitudes of fourth-grade primary school students toward migrant students. Employing a mixed design, the study adopts a quasi-experimental approach with a pre-test-post-test control group and an explanatory case study. Recruiting 56 students living in a neighborhood with a dense migrant population in Istanbul, the researcher administered the Attitude Scale Towards Refugee Students Scale (ATRSC) and conducted semi-structured interviews during the 2021-2022 academic year. As an experimental practice, the researcher held reading sessions for 8 weeks with activities based on migration-themed children's books. Control group students continued their regular classes. The experimental and control groups were interviewed and asked to fill in the ATRSC both before and after the reading sessions. The researchers analyzed the quantitative data with SPSS 22.0 and qualitative data using descriptive analysis. The analysis revealed that migration-themed children's books do not change attitudes about migrants. Other social/educational variables such as sex, socioeconomic status, and parental education level also had no effect on attitudes towards migrant. The qualitative data revealed that migration-themed children's books promote sensitivity to migrants' problems, empathic thinking, a positive attitude about diversity, and paying attention to news about migrants. As a result, this study significantly contributes to further studies for researchers, teachers, and policy-makers.

Keywords: Migration, Attitudes Towards Migrants, Children's Books, Migration-Themed Children's Literature.

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ ONAYI.....	i
BEYANLAR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Cümlesi.....	8
1.1.1 Alt Problemler	8
1.2 Araştırmanın Önemi.....	9
1.3 Varsayımlar.....	9
1.4 Sınırlılıklar	10
1.5 Tanımlar	10
1.6 Simgeler ve Kısaltmalar	11
BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	12
2.1 Göç	12
2.1.1 Türkiye’de Göç.....	16
2.1.2 Göçmen	18
2.2 Çocuk Edebiyatı	21
2.2.1 Göç Temalı Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı	22
2.3 Tutum	26
2.4 Türkçe Dersi Öğretim Programı	31
2.5 Alan Yazın Taramasının Sonucu	36
2.5.1 Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Tutuma Etkisi	37
2.5.2 Öğrencilerin Göçmenlere Yönelik Tutumu.....	39
2.5.3 Göç Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Etkileri	43
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	46
3.1 Araştırma Modeli.....	46
3.2 Evren ve Örneklem.....	48
3.3 Veri Toplama Araçları.....	49
3.3.1 Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)	50
3.3.2 Kişisel Bilgiler Formu ve Görüşme Soruları	51
3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	52
3.5 Geçerlik ve Güvenirlik	57
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	59
4.1 MÖYTÖ’den Elde Edilen Nicel Bulgular	59
4.1.1 Deney Grubu Öğrencilerinden Uygulama Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen Bulgular	59

4.1.2 Kontrol Grubu Öğrencilerinden Uygulama Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen Bulgular	60
4.1.3 Öğrencilerin Cinsiyet Özelliklerine Göre Bulgular.....	61
4.1.4 Sosyoekonomik Özelliklere Göre Bulgular	63
4.1.5 Anne Eğitim Durumuna Göre Bulgular	64
4.1.6 Baba Eğitim Durumuna Göre Bulgular	65
4.2 Görüşme Sorularından Elde Edilen Nitel Bulgular	67
4.2.1 Göçmen Algısına Yönelik Görüşler.....	68
4.2.2 Kendilerini Göçmenlerin Yerine Koyabilmeye Yönelik Görüşler	69
4.2.3 Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Yönelik Görüşler.....	71
4.2.4 Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Dönüp Dönemeyeceğine Yönelik Görüşler.....	73
4.2.5 Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzluklara Duyarlılığa Yönelik Görüşler.....	75
4.2.6 Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşler	78
4.2.7 Göçmenlerle İlgili Haberlere Yönelik Görüşler	80
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	82
5.1 Tartışma.....	82
5.1.1 Araştırmanın Birinci Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması	82
5.1.2 Araştırmanın İkinci Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması	86
5.1.3 Araştırmanın Üçüncü Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması	87
5.1.4 Araştırmanın Dördüncü Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması	89
5.1.5 Nicel ve Nitel Verilerden Elde Edilen Bulguları Karşılaştırma ve Yorumlama	98
5.2 Sonuçlar.....	100
5.3 Öneriler.....	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	119
Ek-1. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği	119
Ek-2. Kişisel Bilgiler Formu ve Görüşme Soruları.....	121
Ek-3. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği İzinleri.....	124
Ek-4. Kişisel Bilgiler ve Görüşme Soruları Uzman Görüşü Formu	125
Ek-5. Uygulamada Kullanılacak Çocuk Kitaplarının Belirlenmesinde Kullanılacak Uzman Görüşü Formu	128
Ek-6. Etkinlik Planları.....	130
TEŞEKKÜR.....	150
ÖZ GEÇMİŞ.....	151

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe Dersi Öğretim Programı 4. Sınıf Kazanımları.....	34
Tablo 2. Araştırmanın Modeli: Karma Yöntem.	48
Tablo 3. Araştırmanın Örneklemi.....	49
Tablo 4. Uygulamada Kullanılacak Çocuk Edebiyatı Ürünleri.....	52
Tablo 5. Uygulama Süreci.....	55
Tablo 6. Deney Grubunda Gerçekleştirilen Oturumlarda Kullanılan Kitaplar.	56
Tablo 7. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması.	60
Tablo 8. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması.....	61
Tablo 9. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması.....	62
Tablo 10. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Sosyoekonomik Duruma Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.	63
Tablo 11. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	64
Tablo 12. Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.	66
Tablo 13. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması.....	68
Tablo 14. Göçmenlere Karşı Empatik Düşünebilmeye Yönelik Görüşlerin Sıklık Tablosu.	69
Tablo 15. Öğrencilerin Göçmenlere Karşı Empatik Düşünebilmesine Yönelik Görüşleri.....	70
Tablo 16. Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Ait Görüşlerin Sıklık Tablosu.	71
Tablo 17. Öğrencilerin Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Yönelik Görüşleri.....	72

Tablo 18. Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Döneceğine Yönelik Görüşlerin Sıklık Tablosu.	73
Tablo 19. Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Döneceğine Yönelik Görüşler.....	74
Tablo 20. Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzlukları Çözmek İsteme Durumuna Ait Görüşlerin Sıklık Tablosu.....	76
Tablo 21. Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzlukları Çözmek İsteme Durumuna Ait Görüşler.....	76
Tablo 22. Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	79
Tablo 23. Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşler	79
Tablo 24. Göçmenlerle ilgili haberlere yönelik görüşlerin dağılımı	81
Tablo 25. Göçmenlerle İlgili Haberlere Yönelik Görüşler	81

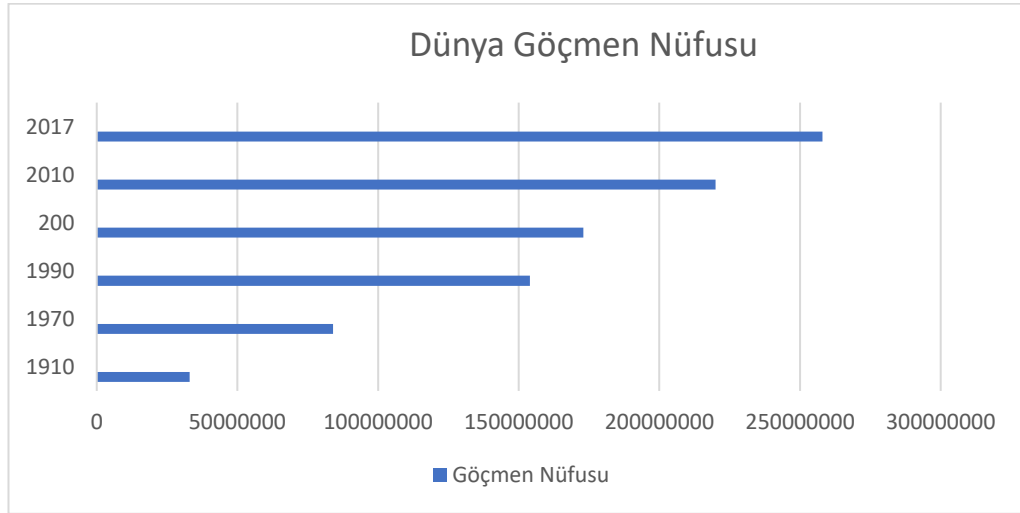
ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. BM 2017 Dünya Göç Raporu'na Göre Göçmen Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı	1
Şekil 2. Kuramsal Çerçeve Başlıkları.....	12
Şekil 3. Göç Çeşitleri	15
Şekil 4. Türkiye'ye Cumhuriyet Tarihi Boyunca Gelen Göçmenler.....	16
Şekil 5. Göçmen Sayısının Yoğun Olarak Bulunduğu İlk 5 İl.....	18
Şekil 6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	51
Şekil 7. Bulgular.....	60
Şekil 8. Öğrencilerinin Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Sorunlara İlişkin Kullandıkları Kelimelere Ait İstatistikî Kelime Bulutu.....	78
Şekil 9. Göçmenlerin yaşamış oldukları sorunların dağılımı.....	78

BÖLÜM I: GİRİŞ

Göçler bazen bölgesel bazen ise kitlesel olarak gerçekleşmektedir. Kitlesel göç genel itibariyle savaş kaynaklı olup ekonomik ve sosyal sorunlara sebep olan göç hareketidir (Şimşir ve Dilmaç, 2018). Eskiden göçler daha çok kıtlık, savaş ve iklim şartlarına bağlı olarak meydana gelirken zamanla kültürel, ekonomik ve siyasi sebeplerle de göçler meydana gelmeye başlamıştır (Sariahmetoğlu, 2019).

2017 Uluslararası Birleşmiş Milletler Dünya Göç Raporuna göre; son 45 yılda göçmen sayısı yüksek bir oranda artmıştır. 1910 senesinde dünyada 33 milyon göçmen bulunurken 1970’de ise 84 milyon civarı göçmen bulunmaktadır. 1990 senesinde bu sayı 154 milyon, 2000 senesinde ise bu sayı 173 milyonu bulmuştur. 2010 yılında 220 milyona ve 2017 yılında 258 milyona ulaşmıştır. Ulaşılan bu sayı dünya nüfusunun yüzde 3,4’üne denk gelmektedir. Mülteci sayısı ise toplam göçmen nüfusunun yüzde 10’una ulaşmıştır (United Nations, 2017).

Şekil 1

BM 2017 Dünya Göç Raporu’na Göre Göçmen Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’de de gösterilen bu verilere bakıldığında dünyada yaklaşık her 200 çocuktan birinin mülteci durumunda yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır. 2005

ile 2015 yılları arasına bakıldığında çocuk göçmen sayısında %21’lik bir artış görülmektedir. Toplam mülteci çocuk sayısı ise tüm dünyada 10 milyona ulaşmış bulunmaktadır. Asya ve Afrika ülkeleri en fazla çocuk mülteci barındıran ülkelerdir. Birleşmiş Milletlere bağlı ülkeler arasında en fazla mülteci çocuk barındıran ülke ise Türkiye’dir (Sariahmetoğlu, 2019).

Türkiye’ye hiç şüphesiz en büyük göç dalgası Nisan 2011’den sonra Suriyelilerin gelmesi ile gerçekleşmiştir. Suriye’de çıkan olaylar sonucu insanlar Mısır, Ürdün, Lübnan gibi komşu ülkelere sığınma gereksinimi duymuşlardır. Suriye’deki karışıklık sonucu 250 kişilik ilk grup 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye’ye giriş yapmış ve ardından olayların sürmesiyle bu sayı gitgide artmıştır. Türkiye imzaladığı Uluslararası Mülteci Hukuku ve Uluslararası Hukuk Teamülleri gereğince gelen kişilere “geçici koruma” konumu vermiştir (Seydi, 2014). Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 12 Mayıs 2022’de elde edilen rapora göre 3.763.211’dir. Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu beş il sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana’dır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022).

Savaşlar insanların yaşamış olduğu olumsuz durumlardan biridir. İnsanlık tarihi boyunca savaşlar, toplumsal ve bireysel birçok soruna sebep olmuştur. Savaşların ortaya çıkardığı sorunlardan bazıları “göç” ve “göçmenlik” olgularından kaynaklı problemlerdir. Savaş, göç ve göçmenlik kavramları birbiri ile ilişkilidir. Bu kavramlar bu durumda olan insanlar için yaşamın acı yüzünü yansıtmaktadır. Günümüzde bu kavramlar kullanıldığında çoğumuzun aklına Suriye’de yaşanan olaylar gelmektedir. Suriye’deki mağdurların yarısından fazlasını çocuklar oluşturmaktadır (Şentöregil, 2017). Geçici koruma kapsamında bulunan 18 yaşından küçük Suriyelilerin sayısı 5 Mayıs 2021 tarihinde elde edilen raporda 1.740.257’dir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Yaşanan olaylar birçok Suriyeli göçmen çocuğun çalışmak zorunda kaldığını ve bu süreçte sosyal, fiziksel ve psikolojik sorunlarla karşılaştıklarını göstermiştir (Harunoğulları, 2016). Savaş ve göç çocuklarının

yaşadıklarına yönelik sosyal medya yorumlarına odaklanılan bir çalışmada, çocukların içinde bulundukları durumları hak etmedikleri ve bu duruma karşı insanların çaresizlik ve suçluluk hissettikleri sonucu elde edilmiştir (Zeybek ve Ulukaya, 2016). Ancak elde edilen tüm bu sonuçlara karşın var olan savaşlar ile çok fazla ilgilenmeyen bazı insanlar, göçmenlerin yaşamış oldukları sorunlardan uzak durmak istemekte ve kendi hayatlarına göçmen sorunlarını yok sayarak devam etmektedirler (Denker, 2002 aktaran Çiftçi, 2020).

Göç ve Edebiyat

Göç ve göçün etkileri sanatın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Edebiyat da bu alanlardan birisidir. Edebi eserler insan ve insanın çevresinde şekillenmektedir. Bu çerçevede edebi ürünlerde göç ve göç olgusunun meydana getirdiklerine yer verildiği görülmektedir (Yakar, 2017). Hem göçmen çocukların çocuk edebiyatı kitaplarında bulunan kahramanla empati kurarak içinde bulunduğu durumla yüzleşmesi için hem de diğer çocukların göçmen konumundakileri anlaması için göç ve göçmenlik sorununu işleyen eserler faydalı olabilmektedir. Bu sorunun olumsuz etkilerini çocuk gerçekliğini ihmal etmeden ele almak gerekmektedir. Hatta doğrudan Suriyeli göçmenleri konu edinen kitaplar bu sürecin etkili olmasını sağlayabilir. Örneğin, Güzin Öztürk tarafından yazılan “Kuş Olsam Evime Uçsam” isimli eser savaştan kaçan Beşir ve ailesinin Halep’ten Hatay’a uzanan hikâyesini anlatmaktadır. Türkiye’ye göçleri sırasında yaşanan olumsuzluklar, sığınma çadırlarındaki yaşamları, vatanlarına duyulan özlem ve yabancı bir ülkede olmanın getirmiş olduğu tedirginlik, gerçekçi ve yalın bir anlatımla okuyucuya sunulmuştur. Çocukların ihtiyaçlarına göre yazılan bu kitaplar birlikte yaşamı desteklemekte, çocuklarda duygu paylaşımını geliştirmekte ve göç gerçeğini çocuklara açıklamaktadır. Bu bakımdan yazarlar ve yayınevlerinin göç olgusuna yönelip bu yönde eserler ortaya çıkarmaları

sağlıklı bir toplumsal yapı kurulması için önemlidir (Öztürk ve diğerleri, 2021).

Göçün insan üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeye yönelik çalışmalar çocuklara yönelik kitaplar ile gerçekleştirilebilir. Mülteciler ile ilgili doğru bilgi edinimi, sorumluluk hissetme, mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma, sorunlarla mücadele etme bilinci kazanma, girişimcilik, bir arada yaşama bilinci taşıma, kültürel farklılıklara saygı duyma ve onlarla sağlıklı ilişkiler kurma, oryantasyonun sağlanması gibi konulara çocuk edebiyatında değinilebilir (Çiftçi, 2020). Göç teması edebiyat alanında işlenirken toplumsal bağlamda konuların değerlendirilip, bilgi verme amacının ortaya çıktığı görülmektedir (Akgün, 2015). Edebiyat insanın yaşamış olduğu zorlukları ele alırken insan varlığına önem vermektedir. Göç uluslararası alanda yaşanan bir zorluk olduğundan göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri, insani bakış açısı ile ele alınmalıdır. Göç konusunun hassas bir konu olduğu unutulmamalı ve gerçeklikler anlatılırken sığığa izin verilmemelidir. Edebi eserlerde mağduriyet incelenirken melodram etkisi yaratılmamalı, bir mazlumluk anlatısı kurulmamalı ve ulusal mağduriyet hikâyesine doğru konular daraltılmamalıdır (Gürbilek, 2015).

Bir metnin gerçeklik içermesi okuyucu tarafından metinde anlatılanların okuyucunun deneyimleri ile örtüşmesine bağlıdır. Göç temalı çocuk kitaplarında göçmenlere yönelik algı ve empati durumları sorgulanmaktadır. Göç temalı çocuk edebiyatı eserlerinin asıl ulaşmak istediği okur kitlesi mülteci olmayan çocuklardır. Fakat bu çocukların göç temalı çocuk kitaplarını daha iyi algılayabilmeleri için farklı bağlamlarda mültecilerle çeşitli deneyimler yaşamaları veya yaşantılara şahit olmaları gerekmektedir. Edebi eserler çocuğa görecelik ilkesi ile çocukların bu konulara katılmasını sağlar. Göç temalı çocuk kitaplarında anlatıma bağlı imkânlar ile çocuklara bu tema hissettirilir (Çiftçi, 2020).

Göçmenlere Karşı Tutumlar

Tutumlar, toplumsal ve bireysel ilişkilerde önemli bir yere sahip olduğundan psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, iletişim ve pazarlama bilimlerinin inceleme alanlarına girmektedir (Demirtaş Madran, 2012). Tutum kavramı ile ilgili literatürde birçok tanım mevcuttur. Tutum, bireyin çevresindeki bir nesne ve olguya karşı sahip olduğu tepkiler olarak tanımlanmıştır (İnceoğlu, 2000). Birey sahip olduğu tutumlara göre bir duruma, olaya veya olguya karşı davranışlarını sergiler (Güney, 2011). Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde tutum kavramı tutulan yol, tavır olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Tutumu oluşturan etmenler duygusal, zihinsel ve davranışsaldır. Bunlar birbirinin tamamlayıcısıdır ve uyum içerisindedirler (Çöllü ve Öztürk, 2006).

Maxwell (2011) tutumların genellikle kendilerini belli etme eğiliminde olduğunu fakat bazen gizlenebileceğini söylemiştir. Smith ve Terry (2016 aktaran Çiftçi, 2020) de açık tutumları bireylerin bilinçli bir şekilde haberinin olduğu ve bir anket yardımı ile ölçülebilen tutumlar şeklinde tanımlarken, örtük tutumları tutum nesnesine karşı otomatik olarak harekete geçen ve birey kendini kontrol edip engellemediği sürece davranışlarına rehberlik eden tutumlar olarak tanımlamıştır.

Günümüzde küreselleşme ve göçlerde meydana gelen artış farklı etnik kimlikten, farklı dinden ve farklı sosyoekonomik düzeyden insanların bir arada yaşamasına sebep olmaktadır. Bir arada yaşam beraberinde çeşitli gruplar arasındaki etkileşimi arttırmıştır (Allen ve Uskul, 2019).

Çeşitli nedenlerden dolayı vatanlarından ayrılmak zorunda kalan göçmenlere yönelik göç ettikleri toplumda farklı tutumlar gelişmektedir. Bu tutumların oluşmasında yerel halkın göçmenlere yönelik algısı etkili olduğu gibi göçmenlerin tutumları da oldukça belirleyicidir. Göçmenlere yönelik başlangıçta olumlu olan tutumlar zamanla olumsuzla dönebilirken tam tersi de gerçekleşebilmektedir. Suriye'den Türkiye'ye uzanan göç dalgası ile beraber Türkiye'de yerel halkın göçmenlere yönelik tutumları göçmenlerin lehine veya aleyhine olacak şekilde yeni tutum ve davranışları doğurmuştur

(Özüdoğru ve diğerleri, 2018). Tutumlara etki eden etmenler doğrudan yaşantılar, ekonomik etkiler, politik süreçler, bir arada yaşamaya yönelik girişimler, yaşanan ortamlarda bulunan göçmen sayısı gibi değişkenlerdir (Uygur, 2018). Göçmenlere yönelik tutumları geline yerde ne kadar kalınacağı, sonraki statüler, uyum sağlama ve yaşama katılım durumu da etkilemektedir (Sevi ve diğerleri, 2016). Kanbur (2017) ilköğretim kademesinde görev yapan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını incelediği çalışmada erkek öğretmenlerin ve orta sosyoekonomik çevrenin lehine sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca sınıfında göçmen öğrenci bulunan öğretmenlerin göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kanbur, 2017). Bazı durumlarda istemeden Suriyeli öğrencilere karşı rencide edici tutumlar öğretmen ve idareciler tarafından sergilenebilmektedir. Bu sebepten dolayı onlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili formasyon verilmesi gerekmektedir (Tanrıkulu, 2017). Öğretmenlerin yaklaşımları ve tutumları mülteci öğrencilerin yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulabilmelerinde ve sınıflarına uyum sağlayabilmelerinde oldukça önemlidir. Bu konuda öğretmenlere önemli görevler düşmektedir (Sağlam ve Kanbur, 2017). Sınıf öğretmenleri ile yapılan bir çalışmada öğretmenlerin göçmen öğrencilere öğretim sırasında uygulanacak öğretme stratejileri ve ölçme araçları, kullanılacak araç ve gereçler gibi konularda mesleki gelişime ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir (Erdem, 2017). Keskin (2019) yapmış olduğu çalışmada ortaokulda bulunan öğretmen ve öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında öğretmenlerin tutumlarını “iyi” düzeyde, öğrencilerin tutumlarını ise “orta” düzeyde tespit etmiştir. Çalışma sonucunda mülteci öğrencilere yönelik öğretmenlerin ve öğrencilerin tutumlarını geliştirmek için planlı ve kapsamlı proje çalışmaları yapılması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Yapılan bir başka çalışmada mülteci öğrencilerin bulundukları okullardan başlanarak Suriyeli öğrencilere karşı olumsuz tutumların gelişmemesi için yerel halka değerler ve farkındalık eğitimlerinin verilmesi önerilmiştir (Palaz ve diğerleri, 2019).

Edebiyatın Tutumlar Üzerine Etkisi

Çocuk edebiyatının öğrencilerin tutumlarına etkisi üzerine yapılan çalışmaların çoğunda çocuk edebiyatının tutumları olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Demir ve diğerleri, 2019; Dikmen, 2019, Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Yapılan bir çalışmada McAndrew ve diğerleri (2017) öğrencilerin geometri başarısı ve geometriye yönelik tutumları üzerine çocuk edebiyatının etkisi yarı deneysel nicel desen ile incelenmiştir. Araştırmada deney grubu öğrencilerine dersin dışında geometri ile ilgili çocuk edebiyatı ürünleri okunup çeşitli etkinlikler yapılırken kontrol grubuna normal bir şekilde ders işlenmiştir. 4 haftanın sonunda deney grubu öğrencilerinin geometri başarısı ve geometriye yönelik tutumları olumlu yönde gelişim göstermiştir. Araştırma sonucunda çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin tutumlarını geliştirmek üzere farklı alanlarda da kullanılabileceği önerisi verilmiştir.

Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri günümüz edebiyatında yaygın bir şekilde yer almaya başlamıştır. Bu tema eserlerde farklı şekillerde işlenmiştir. Savaş, göç, iç-dış göçler, mültecilik, ekonomik göçler toplumsal çerçevede gerçekçi hikâyelere dayalı olarak eserlerde kurgulanmıştır. Bazı eserlerde ise bu göç teması hayvanlar üzerinden okuyucuya aktarılmıştır (Çiftçi, 2020). Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile ilgili araştırmalar literatürde mevcuttur. Araştırmalar genellikle eserlerin incelenmesi, tanıtılması ve farklı boyutlarda ele alınması ile ilgilidir. Kolaç (2008) yapmış olduğu çalışmada Gülten Dayıoğlu'nun "Yurdumu Özledim" isimli romanında işlenen dış göç sorununu çocuk boyutunda ele almıştır. Savaş konusunun, çocuk ve gençlik edebiyatındaki yansımalarının belirlendiği araştırmada mültecilik temalı çocuk kitaplarında mülteci kimliğinin nasıl verildiği ve mültecilik konusunun işleme şekilleri doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Betimsel kodlama ile çözümlenen kitaplarda araştırma sonucu olarak, çocuk gerçekliğini göze alıp okurun duygularını sömürmeden empati kurabilmesini sağlayan eserlerin amacına önemli katkılarının olduğu görülmüştür. Bu temadaki

eserlerde konu işlenirken belirli bir döngünün olduğu tespit edilmiştir. Bu döngü, göçe sebep olan felaketin yaşanması, eserin kahramanın yaşadığı kayıplar, yeni bir yuvanın bulunması ve mutlu son olarak birbirini izlemektedir (Bulut, 2018).

Araştırmalara bakıldığında göç temalı çocuk edebiyatı üzerine yapılan araştırmaların daha çok eserlere yönelik yapıldığı tespit edilmiştir. Çiftçi (2020) tarafından 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırma mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin mültecilere yönelik tutumlara etkisi üzerine çalışmıştır. Araştırmada karma desen kullanılmış, 8 haftalık eğitimden sonra öğrencilerin tutumlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrenciler üzerindeki etkisi uygulamalı olarak görülmek istenmiştir. Belirtilen çalışmada ortaokul öğrencileri üzerinde çalışılmış olması yapılan araştırma ile farklılık göstermektedir. Yukarıda belirtilen açıklamalardan yola çıkarak bu araştırmada ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında göç temalı çocuk kitaplarının etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1 Problem Cümlesi

Araştırmada “Göç temalı çocuk kitaplarının ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarına etkisi var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

1.1.1 Alt Problemler

Bu araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında “Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında “Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubunda MÖYTÖ'den alınan puanlar üzerinde öğrencilerin demografik (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim düzeyi) özellikleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?
4. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında göçmenlere yönelik görüşleri nelerdir?

1.2 Araştırmanın Önemi

Araştırmada göçmenlere yönelik çocuk edebiyatı, öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları ve göç konusu ortak bir çerçevede ele alınmıştır. Türkiye’de göçmenlik konusu ve göçmenlerin durumu Suriye’den ülkemize gerçekleşen göç sonrasında hem iç hem de dış kamuoyunda gündemde fazlasıyla yer almaya başlamıştır. Göçmenlik konusu ile ilgili çeşitli disiplinlerde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2011 sonrası Türkiye’de göç konusu akademik alanlarda incelenmeye başlamıştır (Selvin, 2016). Bu araştırmada amaçlanan durum ile de öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları ve göç temalı çocuk kitaplarının tutumlara etkisi konularında akademik alana ve öğretmenlere katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde ilkökul öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları üzerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisine bakılan bir uygulama olmadığı görülmüştür. Gerek araştırmada kullanılan uygulama gerekse araştırma sonuçları ile literatüre katkı sağlanacağı düşünülmüştür. Bu çalışma göçmenlere yönelik tutumlar konusunda, edebiyatçılara, öğretmenlere, öğretmen adaylarına, araştırmacılara, ailelere ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarına ışık tutacaktır. Yukarıda bahsedilen hususlar incelendiğinde araştırmanın özgün, güncel ve yarar sağlayıcı olduğu söylenebilir.

1.3 Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Araştırmada kullanılan göç temalı çocuk kitaplarının öğrencilerin tutumları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.
2. Deney ve kontrol grubu öğrencilerine uygulama öncesi ve sonrasında uygulanan görüşme sorularının gerekli bilgileri ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.
3. Kontrol altına alınamayan değişkenlerin, deney ve kontrol gruplarını aynı ölçüde etkilediği düşünülmektedir.
4. Deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların ölçme araçlarındaki sorulara verdikleri cevaplarda samimi oldukları varsayılmıştır.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırmada, göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına etkisine odaklanılmıştır. Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Sultanbeyli ilçesinde bulunan bir ilköğretim okulunda araştırmaya katılan 56 öğrenciyle,
2. Araştırma için seçilen 8 tane göç temalı çocuk kitabıyla,
3. Araştırmanın uygulama süreci 2021-2022 eğitim öğretim yılıyla,
4. Araştırmanın verileri MÖYTÖ ölçeğine ve görüşme sorularına verilen cevaplar ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Araştırmada cevabı aranan problem durumu ile ilgili ön plana çıkan kavramlar, çocuk edebiyatı, göç, göçmen ve tutum şeklinde belirlenmiştir. Bu kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir:

Çocuk Edebiyatı: Çocukların anlama düzeyleri ve dil gelişimlerine uygun olarak erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan, duyu ve düşünce dünyalarını dilsel ve görsel mesajlarla zenginleştiren aynı

zamanda sanatsal beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2019).

Göç: *“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”* tir (TDK, 2022).

Göçmen: *“Sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden birey”* (Göç Terimleri Sözlüğü, 2021). Bu tanımdan yola çıkarak bu araştırmada mülteci ve sığınmacı kavramları yerine tamamını kapsayan göçmen kavramı kullanılmıştır.

Tutum: Bireyin bir nesneye veya olaya karşı deneyim, duygu ve düşünceleri, bilgisine dayanarak bir araya getirdiği duygusal, davranışsal ve zihinsel tepki ön eğilimi (İnceoğlu, 2010).

1.6 Simgeler ve Kısaltmalar

BM: Birleşmiş Milletler

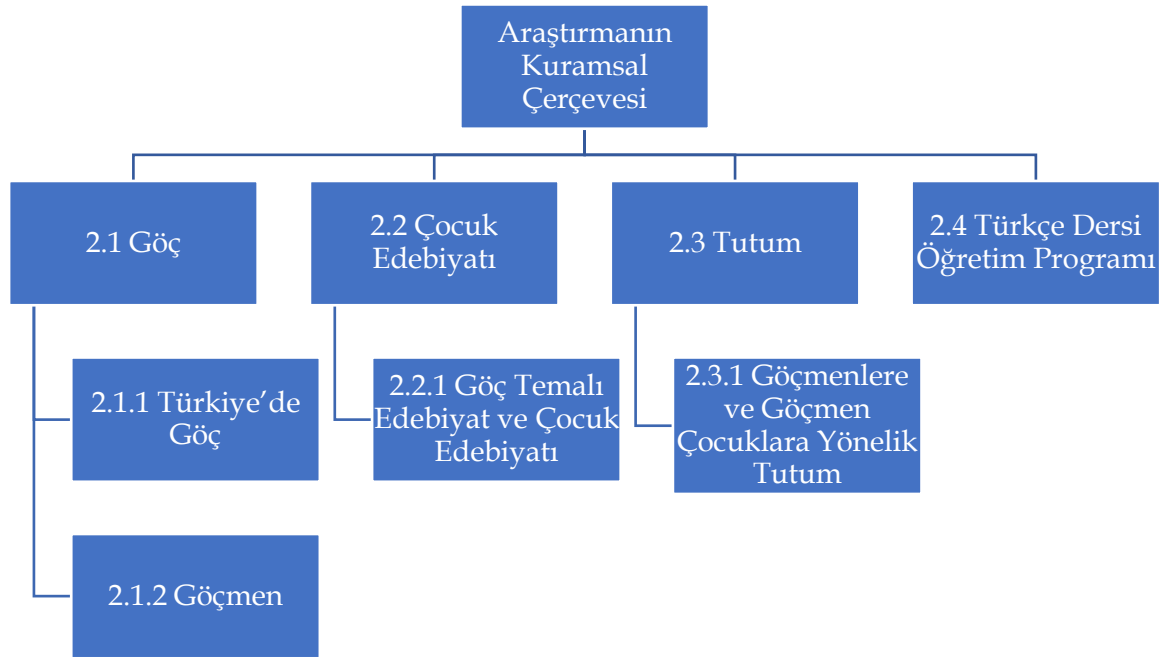
MÖYTÖ: Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği

TDK: Türk Dil Kurumu

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın kuramsal çerçevesini, “çocuk edebiyatı”, “göç”, “tutum”, “Türkçe öğretim programı” kavramları oluşturmaktadır. Bu kavramlar oldukça geniş kapsamda olduğundan kuramsal çerçevede araştırmanın problem durumuna ait boyutlarına yer verilmiştir. Bu temel kavramlar araştırmanın amacına uygun olarak alt başlıklara ayrılarak açıklanmıştır. Kuramsal çerçevede bahsedilecek temel kavramlar ve onlara ait alt başlıklar Şekil 2 ’de gösterilmiştir.

Şekil 2

Kuramsal Çerçeve Başlıkları

2.1 Göç

Göç insanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş olan bir kavram olduğundan birçok bilim dalının konusu olmuştur. Sosyoloji, ekonomi, tarih, coğrafya, eğitim gibi alanların her birine konu olan bu terimi bilim dalları kendi açılarından tanımlamışlardır (Kurt, 2006). İlk başlarda göç daha çok iklim koşulları, kıtlık veya savaş gibi nedenlerden dolayı meydana gelirken zaman geçtikçe bunların yerini siyasi, kültürel, sosyal ve eğitsel nedenler almıştır (Dönmez

Kara, 2015). Bundan dolayı göç terimi ile ilgili farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne (2022) göre göç, *“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”* tir. İnsanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş olan göç olgusu, kişilerin yaşamış oldukları yerlerden uzak bir yere tekrar yerleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Bartram ve diğerleri, 2017). Birleşmiş Milletler’e (BM) göre göçün gerçekleşebilmesi için, siyasal sınırlar aşılmalı, bir yıl ve daha fazla süreyi kapsamalı ve önemli bir uzaklık kat edilmelidir. Bir bireyin gerçekleştirmiş olduğu hareketliliğin göç olması için yeni gittiği yere yerleşmesi ve fiziki, sosyal çevresinin değişmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçün tanımını tüm bu tanımları kapsayacak şekilde ele almıştır. IOM’un yapmış olduğu tanıma göre göç, *“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.”*

İnsanların göç etmesinde birçok faktör etkili olmuştur. Doğa olayları, ekonomik, siyasi ve sosyal sebepler bu faktörlerden en önemlileridir. Gelişen teknoloji ile beraber insanların daha iyi hayata sahip olabilmek arzusu da göçün nedenlerinden olmuştur. Son yıllarda toplumsal, sosyal ve ekonomik olaylara bağlı göç hareketliliği artmıştır (Çakı, 2018). Göçün gerçekleşme nedeni göç sürecini ve sonrasını etkilemektedir. Siyasi sebep ile gerçekleşmiş bir göç ile ekonomik sebep ile gerçekleşen göçün sonuçları farklıdır (Ekici ve Tuncel, 2015). Göçe sebep olan en büyük nedenlerden biri savaş ve terör olaylarıdır. 2011 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan süreç ile Suriye’den yayılan bir göç dalgası oluşmuştur (Çakı, 2018). Devletlerin izledikleri uluslararası politikalar da göç üzerinde etkilidir. Öbür yandan II. Dünya Savaşı sonrası bazı ülkeler hızlı sanayileşmeye girdikleri süreçte yeterli iş gücü bulunmadığı için göçmen işçileri ülkelerine kabul etmişlerdir. Bunun ülkemizdeki örneği

Türkiye’den Almanya’ya 1960 yılında gerçekleşen işçi göçleridir (Danış, 2013). İklim değişikliği, kuraklık ve doğal afetler göç sebepleri arasındadır. Fakat doğa ve göç arasındaki bu ilişkiye dair iki görüş ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerden birincisi göçe neden olan etkenin çevresel bozulmalar olduğunu savunurken diğer görüş göçün etkisiyle çevresel bozulmalar ve düzensizlikler oluştuğunu savunmaktadır (Dönmez Kara, 2015).

Göç hem bir neden hem de sonuç olabilir. Göç’e sebep olan unsurlar olduğu gibi göçün de etki ettiği konular vardır (Yılmaz, 2014). Göçün sonuçları şunlardır;

- Çarpık kentleşme ve gecekondulaşma,
- Hizmetlerde aksaklıklar (sağlık, alt yapı, eğitim)
- Nüfus dağılımındaki orantısızlık ve kontrolsüzlük,
- Göç alan bölgedeki kültürel alanda anlaşmazlıklar,
- Uyum sorunu (Koçak ve Terzi, 2012).

Göç coğrafi bir terim olmasına rağmen göç kavramını mekân, zaman, göç eden kişi sayısı veya göçün gönüllü ve zorunlu olması gibi durumlar etkiler. Bunlara bağlı olarak göç farklı kategorilerde incelenmektedir. Çalışmalarda göçle ilgili farklı sınıflamalar bulunmaktadır. Örneğin Peterson’a göre göç, kontrollü göç, serbest göç, ilkel göç ve zorunlu göç olarak ayrılırken, Fichter göçü zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki başlıkta incelemiştir (Peterson, 2018). Genelde yapılan sınıflamada göç, iç göç, dış göç, zorunlu göç, gönüllü göç, bireysel göç ve kitlesel göç şeklinde sınıflandırılır (Özyakışır, 2017). Göç çeşitleri Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3

Göç Çeşitleri

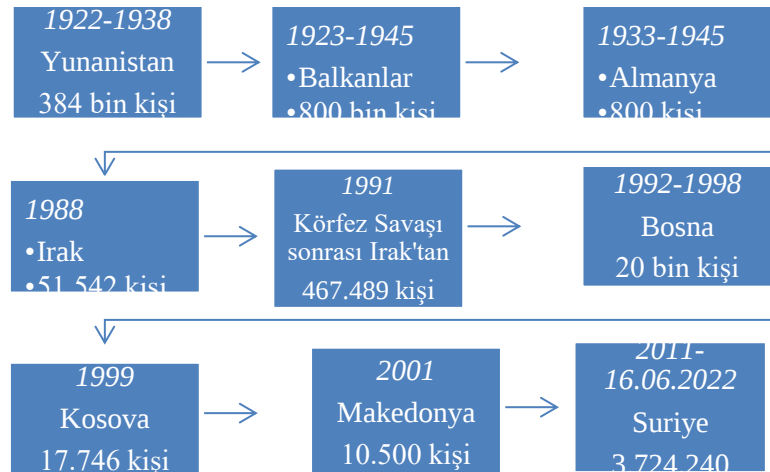
Göçün nasıl gerçekleştiğinin bilinmesi etkilerini anlamlandırmada fayda sağlamaktadır. Göç, yerleşilen bölgeye göre iç göç veya dış göç şeklinde ayrılmaktadır. İç göç, sınırları belirli bir ülke içerisinde yaşayan insanların bu sınırlar içinde bulunan yerleşim bölgeleri arasında yaptığı nüfus hareketliliğidir (Keleş, 1998). Dış göç bir insan veya insan topluluğunun kendi ülkesi sınırlarından başka bir ülke sınırlarına yaptığı göç hareketidir (Çağlayan, 2011). Dış göç kavramı yerine uluslararası göç kavramı da kullanılmaktadır. Dış göç teknolojinin gelişmesiyle daha da artmıştır. Çünkü teknolojik gelişim ile ulaşım hızlanmış, kaynaklar, insanlar ve hizmetler ulus sınırlarını aşmıştır. Böylece az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru göç hareketi olduğu gibi az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere hammaddeye ulaşmak için gerçekleşen göçler de ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2012). İç göç bireyin kendi ülke sınırları içerisinde yer değiştirmesi olduğundan dış göçe oranla daha sık gerçekleşmektedir. Dış göç bireyin farklı bir ülkeye yerleşmesi ile gerçekleştiğinden iç göçe nazaran daha önemli sonuçlara sebep olabilmektedir. Bunun sebebi kültür, politika, ekonomi, kimlik gibi alanların da etkili olmasıdır (Bartram ve diğerleri, 2017). Gönüllü göç, insanların daha iyi bir yerde yaşama isteği dolayısıyla bulunduğu yeri terk etmesidir. Gönüllü göçlerde daha çok ekonomik unsurlar etkili olmaktadır. Zorunlu göçte ise terör, savaş, sürgün gibi can güvenliğini tehlikeye atacak faktörler etkilidir.

Zorunlu göç eden bireylerde öncelik bireyin sığınacağı güvenli bir yer arayışıdır. Bu göçlerde siyaset daha belirleyici bir unsurdur (Ekici ve Tuncel, 2015). Sayısal büyüklük baz alınarak incelenen bireysel ve kitlesel göçlere bakıldığında kitlesel göç dalgalarının bireysel göçlere kıyasla siyasal, sosyal ve mekânsal etkilerinin daha karmaşık olduğu görülmüştür (Li ve Frieze, 2012).

Bu araştırmada zorunlu, kitlesel, dış göç hareketi ile ülkemize gelmiş olan göçmenlere yönelik tutum incelenmiştir.

2.1.1 Türkiye’de Göç

Türkiye, Avrupa ve Asya’yı birleştiren stratejik ve coğrafi konumundan dolayı tarihte birçok göç hareketinin durağı haline gelmiştir. Türkiye bugün milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Asya ülkelerinden ve komşu ülkelerden gelen göçmenlerin ilk ulaştıkları ülkedir. Komşu ülkelerde meydana gelen çatışma, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenlerden meydana gelen göç hareketi göçmenlerin güvenli alan bulma arayışıyla Türkiye’de son bulmuştur (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2022). Cumhuriyetin kuruluşundan beri gerçekleşen göç hareketi son yıllarda önemli düzeyde artmıştır. 1980 yılına kadar daha yavaş gerçekleşen göç hareketi, o zamanlar daha çok Türk kökenlilerin ülkeye kabulünü kapsamaktadır. Cumhuriyet Tarihi boyunca ülkemize gerçekleşen kitlesel göç hareketleri ve göç eden kişi sayısı Şekil 4’teki gibidir (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2022).

Şekil 4.

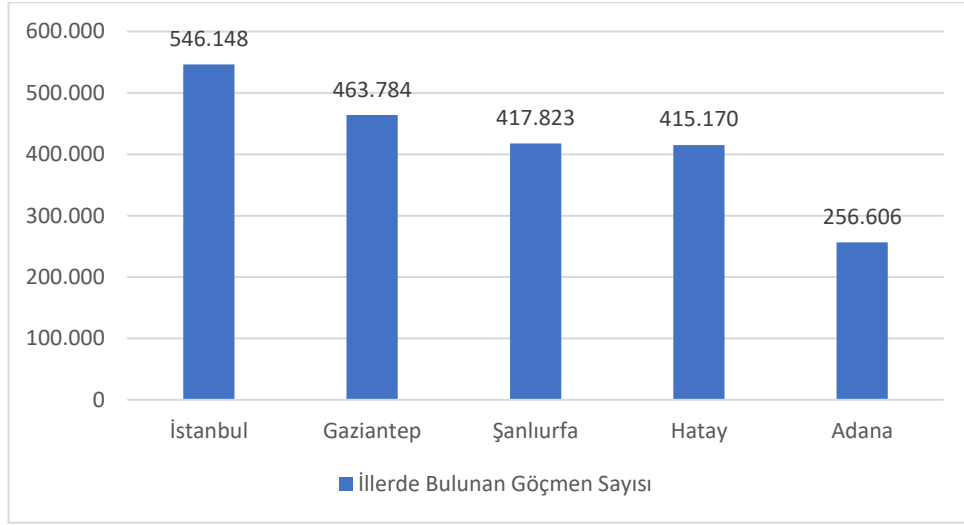
Türkiye'ye Cumhuriyet Tarihi Boyunca Gelen Göçmenler

Şekil 4'te görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti 1922 yılından 2022 yılı haziran ayına kadar yukarıda belirtilen sayıda göçmene ev sahipliği yapmıştır. T.C. Göç İdaresi'nden (2022) elde edilen bu verilere eğitim, çalışma ve diğer amaçlarla gelen göçmenler dâhil edilmemiştir. Türkiye'yi tercih eden göçmenler daha çok Suriye, İran, Afganistan, Türkmenistan, Irak, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ülkelerinin vatandaşlarıdır (İçduyu, 2012).

Türkiye daha çok göç alan bir ülke gibi gözükse de sahip olduğu konum dolayısıyla göç olaylarında geçiş ülkesi konumundadır. Asya ve Avrupa arasında köprü görevi gördüğünden bu önemli coğrafi özelliği nedeniyle göç geçişlerinin yaşandığı bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Refah seviyesi daha yüksek olarak görülen Avrupa ülkelerine göçmenlerin ulaşmak için kullandığı bir köprü görevindedir. Bu durum göze alınarak politikaların düzenlenmesi stratejik olarak önemlidir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

Nisan 2011 tarihinde Suriye'de yaşanan Arap Baharı etkileri ile meydana gelen iç karışıklık sebebi ile Suriye halkının yarıdan fazlası ülkesini terk etmek durumunda kalmıştır. Yaşanan bu krizin başlangıcından beri Türkiye sınırlarında "açık kapı politikası" izlemiştir ve Türkiye'ye gelen Suriyelileri geçici koruma statüsüne almıştır (Mollaalioğlu, 2020). Suriye'den kaçan göçmenlerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'de yaşamlarını sürdürmektedir. Şu an ülkemizde bulunan göçmenler arasında en yoğun nüfus Suriyelilere aittir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017). Kamplarda veya kamp dışında yaşayan bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğunu 19-54 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu yaş grubunu 0-12 yaş grubu takip etmektedir. En az göçmenin bulunduğu yaş grubu ise 55 yaş ve üzeridir. Yani ülkemizde

bulunan Suriyeli göçmenlerin büyük bir çoğunluğunu genç ve çalışma çağında kişiler oluşturmaktadır (Erdoğan, 2014).

Şekil 5.

Göçmen Sayısının Yoğun Olarak Bulunduğu İlk 5 İl

Ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlerin illere göre dağılımında en fazla göçmenin bulunduğu beş il Şekil 5'te gösterilmiştir Türkiye'de göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu ilk beş il sırayla İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Adana'dır (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı, 2022).

2.1.2 Göçmen

Günlük hayatta ve literatürde "mülteci, sığınmacı ve göçmen" kavramları beraber anılmaktadır. Bu terimler arasında bazı farklar bulunsa bile zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır, 2018).

Ülkelerin yapmış olduğu çeşitli anlaşmalar, göçmenleri kabul etme süreçleri, göç edilen ülkenin konumu, göç edilen yerde kalma süresi gibi farklılıklar bu durumu karşılayacak çeşitli terimlerin üretilmesine sebep olmuştur. Literatürde göç, mülteci, sığınmacı terimleri ile ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur (Çiftçi, 2020).

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde göçmen kelimesi *“Kendi ülkesinden ayrılan ve yerleşmek için başka bir ülkeye giden (aile, kimse veya topluluk, muhacir.”* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Bugay ve diğerleri (2018) göçmeni açıklarken kanun önündeki statüsü fark etmeden gönüllü veya gönülsüz olarak nedeni ne olursa olsun süresine bakılmadan ulusal veya uluslararası şekilde yaşamış olduğu yeri değiştiren birey demişlerdir. T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göçmeni yukarıdaki tanıma benzer şekilde açıklamıştır. Sebepleri, gönüllü olup olmaması, kullanılan göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeden yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bireye göçmen denilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2022). Evrensel olarak kabul edilen göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göçmeni tanımlarken Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu tanımı kullanmıştır. Bu tanıma bakıldığında bir yıldan uzun süre ikamet eden denildiği için turist ve iş için seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir (IOM, 2013).

Mülteci, Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeni ile ırkı, milliyeti, dini, siyasi düşünceleri veya belirli bir gruba üye olması sebebiyle kovuşturma geçireceğinden korktuğu için ülkesini terk eden ve korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır (Resmi Gazete, 1994). *“İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi”* (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi) (IOM, 2013). Bu tanımlamalar 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan “ mülteci” tanımı kaynak alınarak yapılmıştır. Mülteci olarak tanımlanan bu insanlara bazı haklar verilmiş ve göç edilen ülkenin yerine getirmesi gereken bazı yükümlülükler getirilmiştir. Ancak Cenevre Sözleşmesinde sadece Avrupa kıtasındaki mağdurların mülteci olarak tanımlanması ciddi bir eleştiri almaktadır. Türkiye de 1951 Cenevre Sözleşmesine üye olan bir ülke olduğundan dolayı

Avrupa'dan zorunlu olarak göç eden göçmenlere mülteci statüsü vermektedir (Aslan, 2019).

Sığınmacı, *“Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci, yabancı bir ülkeye iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse”* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Göç Terimleri Sözlüğü (2013) sığınmacı kavramını bulunduğu ülkede ciddi zarar veya zulüm gören kişilerin, güvenlik kaygısı sebebi ile başka bir ülkeye giden ve orada ulusal ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde mültecilik statüsü elde etmek için başvuru yapmış kişi olarak tanımlamıştır. Sığınmacı olarak başka bir ülkeye gelen kişi mültecilik başvurusunun kararını beklerken olumsuz bir karar çıkarsa ülkeyi terk etmek durumunda kalmaktadır. Sığınmacı kavramı mülteci kavramına göre daha geçici bir süreci kapsamaktadır. Bu kişiler göç ettikleri ülkede düzeni bozan ve kanuna uymayan bir davranış sergilerlerse sınır dışı edilebilirler (IOM, 2013). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “mülteci” kelimesinin açıklaması olarak “sığınmacı” kelimesi verilmektedir (TDK, 2022). Yani bu iki terimin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir.

Sığınma hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan temel bir insani haktır. Bu beyannameye göre *“Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.”*(m.14). 1951 yılında imzalanan Türkiye'nin de coğrafi sınırlama ile kabul etmiş olduğu Cenevre Sözleşmesine göre Türkiye sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebi ile Türkiye'ye gelen kişilere bu sözleşmede geçen maddeleri uygulayacaktır. Bu sebepten dolayı Avrupa vatandaşı olamayan kişiler, Türkiye'ye sadece geçici olarak sığınabileceklerdir (Poyraz, 2012). Bu sığınmacılardan uluslararası korumaya gerek duyduğu kabul edilen sığınmacılar ise sadece başka bir ülkede sığınma hakkı talebinde bulunabilecektir. Yani Türkiye'ye gelmiş olan sığınmacılara belirli bir süre Türkiye'de kalma izni ve istek doğrultusunda üçüncü bir ülkeye mülteci olarak kabul edilene kadar sığınma hakkı tanınmaktadır (Ay ve diğerleri, 2005).

Günümüzde mültecilerin büyük bir çoğunluğu Pakistan, Lübnan, Irak, Türkiye, Ürdün, Kenya, Uganda, Sudan ve Çad gibi ülkelerde bulunmaktadır. Avrupa'ya bakıldığında Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve İsveç gibi ülkelerde bulunan toplam mülteci sayısı 1 milyon bile değildir (Bağırılmaz, 2018). Ancak mülteciler yaşamlarını güvenlik, ekonomi, siyasal ve sosyal haklar, eğitim gibi konularda daha iyi olduğunu düşündükleri Batılı ülkelerde sürdürmek istemektedir. Sığınmacıların mülteci başvurusunda bulunduğu ve yaşamına devam etmek istediği ilk beş ülke sırasıyla ABD, Fransa, Almanya, İsveç ve İngiltere'dir (Kartal ve Başçı, 2014).

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda birbirini yerine kullanılan "mülteci, sığınmacı ve göçmen" terimleri arasında göçmen kavramı diğer iki terimi içine alan, kapsayıcı bir anlama sahip olduğundan bu çalışmada ortak kavram olan "göçmen" terimi kullanılmıştır.

2.2 Çocuk Edebiyatı

Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikli, estetik özellikler barındıran, çocuğun sahip olduğu kelime hazinesine uygun, evrensel ve ulusal değerler içeren, psiko-sosyal gelişimine destek veren ve zevk almasını sağlayan yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerine çocuk edebiyatı denir. Çocuk edebiyatında kullanılan belli başlı türler hikâyeler, masallar, anılar, romanlar, şiirler, gezi yazılarıdır (Temizyürek ve diğerleri, 2016). İki yaştan başlayıp ergenlik dönemine kadar devam eden süreçte çocukların ilgi, ihtiyaç, algılama ve gelişim düzeylerine uygun estetik ve edebi özellikli metinler çocuk edebiyatının kapsamı içindedir (Sınar, 2006).

Alanında usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılan ve üstün sanat özellikleri barındıran eserlere çocuk edebiyatı denir. Çocuk edebiyatının hitap ettiği grup 2-14 yaş aralığında bulunan kişilerdir. Bu kişilerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlerin tamamını kapsar. Eserler genellikle masal, hikâye, roman, anı, biyografi, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan türlerden oluşur (Oğuzkan, 2021).

Çocuk edebiyatı, edebiyat çalışmaları içerisinde alt bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Çocuklara ait bir edebiyat yaratmanın çocukları ayırttığını düşünen araştırmacılar da mevcuttur; fakat çocuk edebiyatının edebiyat alanında özel bir yere sahip olmasının en temel nedeni çocuğa görelilik ilkesidir. Çocuk edebiyatının özel bir alan olması ve incelemeler yapılmasının en önemli nedeni ana kahramanın çocuk olmasından kaynaklanmaktadır (Başar, 2021).

Çocuk edebiyatı ürünleri çocukların hoş vakit geçirmesine, yaşam gücünün artmasına, hayatı keşfetmesine, yaratıcı etkinlikler yapmasına ve dillerini geliştirmesine katkı sağlar (Oğuzkan, 2021). Çocuk edebiyatı ürünleri seçilen konular, eserin türü, dış ve iç yapı unsurları bakımından farklılıklar göstermektedir.

2.2.1 Göç Temalı Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Edebi eserler insan ve insanın yaşadığı olayları konu olarak seçtiklerinden bu eserlerde göç olgusundan bahsetmek kaçınılmaz olmuştur. Edebiyat, göç konusunu zengin bir anlatım ile işlerken okuyucunun dış dünya gerçekliği ile yüzleşmesini sağlar (Yakar, 2017). Göç, savaş gibi temaların insan üzerindeki etkilerinin yazılı ve görsel basında, edebi eserlerde ve sosyal medya üzerinde okunması, okuyucunun bakış açısının genişlemesine ve evrensel konulara hassasiyetin artmasına katkı sağlamaktadır (Altunbay ve Çakır, 2018).

Edebiyat ve göç arasındaki ilişki edebiyatın “toplumsallık” ve “bilgi verme” işlevleri ile açıklanabilir. Göç temalı edebiyat sosyoloji ve edebiyatın ortak alanına girmektedir. Edebi eserler oluşturulurken göçün toplumsal hayata olan etkilerinden yararlanılırken, oluşturulan ürünler de toplumun var olan gerçekliğine ışık tutma niteliğindedir (Akgün, 2015).

Edebi eserler toplumsal yaşamdaki olayların tek başına ispatı olan belgeler değildir. Edebi ürünler toplum vicdanında ve hafızasında yer etmiş olayları, toplumların duygu ve düşüncelerini konu olarak seçip işler. Bundan hareketle göç, evrensel bir konu olduğundan edebiyata yansımış durumdadır. Göç

temasını konu edinen edebi eserler “göç edebiyatı”, “göçmen edebiyatı”, “muhacerat edebiyatı”, “ sürgün edebiyatı” veya “diaspora edebiyatı” şeklinde anılmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren “Göçmen Edebiyatı” edebi disiplinler arasına eklenmiştir (Akgün, 2015).

Dünyada göç edebiyatının tarihi incelenirken milletlerin göç ve kültür tarihleri incelenmelidir. Göç konusunda Yahudiler tarihte ön plandadır. Babil sürgününden başlayarak İsrail’e gerçekleştirdikleri göçlere kadar tarihlerinde birçok göç hikâyesi barındıran Yahudiler kendi kimliklerini de korumuşlardır. Bunda hiç kuşkusuz edebiyatın kültür aktarımına etkisi bulunmaktadır. Dini metinlerden din dışı metinlere kadar Yahudi tarihinde göç teması işlenen bir temadır (Güner, 2007). Kuzey Afrika ve Ortadoğu kökenli Arap aydın kesimin Amerika’ya gerçekleştirmiş oldukları göç sonucu orada “Mehcer Edebiyatı” oluşmuştur. Bu edebiyatta eski yurtlarına ait özellikler bulunsa da bunu göç ettikleri bölgeyle harmanladıkları görülmektedir (Yazıcı, 2002). Günümüzde göç edebiyatı yazarları incelendiğinde hem kendi dillerinde hem de gitmiş oldukları ülkenin dilinde eser verdikleri görülmektedir. Bu göçün beraberinde getirmiş olduğu iki dillilik ve çok kültürlülüğün sonucu ortaya çıkan kaçınılmaz bir durumdur (Zengin, 2000).

Türk kültürüne bakıldığında göç ve göçmenlik olguları önemli bir yere sahiptir. Türklerin göç eden bir toplum olmasından kaynaklı geçmişe baktığımızda göç olayının anlatıldığı birçok eser mevcuttur. Göç, kültür ve edebiyat tarihinde destan döneminden günümüze kadar geniş bir yere sahiptir (Turan, 2012). Göç sonucu bazen ortaya destanlar çıkmış bazen ise türküler yakılmıştır. Son dönemlerde göç hareketliliğinin artmasıyla göç teması romanlardaki yerini almıştır (Akgün, 2015). Dünyada ve Türkiye’de göç alan ve veren ülkelerde bulunan yazarlar roman, şiir, hikâye ve makale gibi birçok edebi türde göç temasını kullanmıştır. Bu eserlerde göç hareketinin olumlu-olumsuz yönleri, nedenleri, sonuçları ve insan üzerindeki etkilerinden bahsedilerek okuyucuya sunulmuştur (Temur, 2018). Göç temalı edebiyat,

Türk edebiyatında ilk olarak iç göç ve buna bağlı ortaya çıkan sonuçların yazarlar tarafından roman ve hikâyelere konu olmasıyla ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan dış göç ile beraber edebiyatımızda yurt dışına verilen göçün etkileri de yer almaya başlamıştır. Türk edebiyatında daha çok göç temalı eserlerde dış ve iç göçle yer değiştiren göçmenlerin yaşadıkları zorluklar, sıkıntılar ve travmalar üzerinde durulmuştur (Yakar, 2017).

Göç insan üzerinde oldukça fazla etkiye sahiptir. Dış etkilere karşı daha savunmasız olan çocuklar, yetişkin bireylere göre bu sıkıntılardan daha fazla etkilenirler. Göçmen olan çocuk doğal gelişim döneminden kaynaklı sorunlarla uğraşmanın yanında, içinde bulunduğu yeni toplumun kendisini kabul etmesi, dil farklılığı, başarısızlıklar ile karşılaşma, temel ihtiyaçları karşılamada zorluk gibi sorunlarla da aynı anda baş etmek durumundadır (Vatansever ve Aral, 2000). Edebiyat insanları etkileyen durumlardan yararlandığı için göç teması çocuk edebiyatında da yerini almıştır. Çocuklara yönelik yazılan kitaplar çocukların bazı hassas konular hakkında fikir sahibi olmalarını sağlar. Göç de bu temalardan biridir. Bu tema kitaplarda işlenirken kullanılan dile ve zaman- mekân özelliklerine dikkat etmek gerekmektedir. Kitapta işlenen bilgilerin toplumu fikir sahibi yapmayı da amaçladığı unutulmamalı, edebi özelliklerin dışında bilgilerin yaşanan gerçekliklerle örtüşmesine özen gösterilmelidir (Bulut, 2018).

Çocuklar göç sonucu karşılaştıkları sorunlar sebebiyle yetişkinlere göre daha derin yaralar almaktadırlar. Göçmen çocukların eğitim ve sağlık gibi temel haklardan yararlanamama veya kısmen yararlanma, ailesinin geçimini sağlamak zorunda kalma, oyun oynama ve arkadaş edinme gibi gelişimini destekleyecek durumlardan uzak büyüme gibi sıkıntıları ileride büyük sorunlara yol açabilmektedir. Göç ettiği bölgede ağır şartlarda çalışmaya zorlanma, maddi olarak hak ettiği ücreti alamama gibi durumlar göç edilen bölge ile sosyal bağların sağlıklı oluşmamasına sebep olmaktadır (Özservet ve Sirkeci, 2016). Belirtilen bu olumsuz durumlar her zaman olduğu gibi

edebiyatın konusu olmuş ve hikâye, roman, şiir gibi eserlerde konu olarak işlenmiştir. Yazarlar kimi zaman doğrudan tanık oldukları göçün etkilerini paylaşıırken kimi zamanda dolaylı olarak şahit oldukları durumları okuyuculara aktarmışlardır. Çocuk edebiyatında yerini alan göç olgusunda göçmen çocukların göç nedenlerine, göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları durumlara, topluma uyum süreçlerine ve bu süreçte yaşadıkları mücadelelere değinilmiştir (Temur, 2018).

Sorun odaklı olarak adlandırılan edebiyatın yeni alanı, gerçek hayatta karşılaştığımız ve insanların duygusal ve fiziksel olarak olumsuz etkilendikleri olayları ele alan yazıların tümüdür. Sorun odaklı edebiyat sadece yetişkinlere yönelik edebiyatta değil çocuk edebiyatında da karşımıza çıkmaktadır (Bulut, 2018). Çocuklar ölüm, şiddet, savaş, hastalık, engellilik, boşanma ve göç gibi hoş olmayan yaşam gerçekleri ile yüz yüze gelmektedir. Bu sebeple onlara yönelik yazılan çocuk edebiyatı ürünlerinde bu konuların işlenmesi onların sorunları ile baş edebilmesine yardımcı olabilecektir. Yalnız bu konular işlenirken çocuk gerçekliğinde ve çocuğa göre işlenmeye dikkat edilmelidir. Sorun odaklı çocuk edebiyatı olarak adlandırılan bu tarz konular işlendiği ürünlerde amaç çocuğun hayali bir dünyaya sokulmadan, insani durumların yazı yoluyla anlatılması ve çocuğun bu konulara tanıklık edebilmesini sağlamaktır (Aslan, 2014). Sorun odaklı çocuk edebiyatında göç teması işlenirken çocuk gelişimine uygun özellikler barındırmasına dikkat edilmelidir ve pedagojik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukları ısrarla bu tarz kitaplara yönlendirmeye çalışmak, sorunu acıma duygusu şeklinde ele almak, sorunu büyütme bu kitapların yararlarının önüne geçerek ters tepmesine sebep olabilir. Bu sebepten dolayı göç temalı çocuk kitaplarında tesadüfi çözümlere yer verilmemesi, şiddete başvurulmaması, kahramanların aşırı ve aykırı davranışlarının olmamasına dikkat edilmesi, olay örgüsünün olumsuz bir durağanlığa sahip olmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2018).

Edebiyat sayesinde çocuklar başka kültürler hakkında bilgi edinir. Çocuk edebiyatında diğer kültürler hakkında verilen bilgiler çocukların yüzeysel bilginin ötesine geçme fırsatı kazanmasını sağlar. Çok kültürlülüğün işlendiği kitaplar başka kültürlerle ait ayrıntıları çocuklara sunarken kendi kültürünün de tanıtılmasında rol oynar. Göç ile gerçekleşen çok kültürlülük ile göç temasının işlendiği kitaplarda da çok kültürlülüğe rastlanmaktadır. Bu kitaplar farklılıkların zenginlik olduğunu, kucaklayıcı olmanın önemini, dayanışma ve yardımlaşmanın özendirilmesini, eşitliği çocuklara sunar (Korkmaz, 2017).

Çocuk edebiyatında bulunan bu göç temalı eserler sayesinde göçmen çocuklar yalnız olmadıklarını yaşamış oldukları sorunları yaşayan farklı çocukların da olduğunu ve göç temasının evrensel bir olay olduğunu anlayabilirler. Eserlerde yer alan çözüm önerilerini kendi hayatlarında göçün getirmiş olduğu sorunları çözmede kullanabilirler. Bu kitaplar ayrıca yetkili yetişkinlerin göçmen çocukların sorunlarını görmesini ve bu sorunlara çözüm önerileri üretmelerini sağlayabilir. Ayrıca göçmen olmayan diğer bireylerin göçmenleri anlamasına ve empati kurmalarına yardımcı olabilir (Temur, 2018). Dolan (2014) göç temalı resimli çocuk kitapları sayesinde korku, kaybetme, keder, yalnızlık gibi evrensel konuların çocuklar tarafından görülmesinin sağlandığını ayrıca şefkat, empati, hoşgörü, çözüm odaklı olma ve insan haklarına saygı gibi konuların kavranmasına bu kitapların yardımcı olduğunu belirtmektedir. Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri sadece göçmen çocuklara değil ev sahibi toplumun çocuklarına da bu durumu anlamlandırmalarında ve empati kurmalarında yardımcı olmaktadır.

2.3 Tutum

Tutum birçok disiplinin inceleme alanındadır. Siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, tarih, antropoloji gibi alanlar bunlara örnektir. Bu yüzden tutumla ilgili farklı özellikler ele alınabilir. Genel tanımıyla tutum, bireyin çevresinde bulunan herhangi bir olgu, konu veya nesneye yönelik gösterdiği

davranışsal ve duygusal tepki eğilimidir. Bireyin bir durum, olgu ya da olaya yönelik ortaya koyduğu davranışlarında sahip olduğu tutumlar etkilidir (İnceoğlu, 2010). Tutumlar bireyin ideoloji oluşumunu etkileyen değerler bütünüdür (Güney, 2011).

Thurstone (1928) tutumu *“Karmaşık bir bütünlük içinde insanların eğilimleri, duyguları, önyargıları, önceden belirlenmiş istek ve eğilimleri, korkuları ve özel bir konudaki inançların bütünü.”* şeklinde tanımlamıştır (akt. Yurdakul ve Susar Kırmızı, 2019).

Tutumu bir kavram olarak ilk ele alanlar arasında Allport (1935) gelmektedir. Allport (1935) tutumu psikoloji penceresinden ele almıştır. Allport’a (1935) göre tutum *“Bireyin bütün nesnelere karşı göstereceği tepkiler ve durumlar üzerinde yönlendirici veya etkin bir güç oluşturan ve deneysel bilgilerde organize olan ussal ve sinirsel bir davranışta bulunmaya hazır olma halidir.”* Bu tanıma bakıldığında tutumun oluşum sürecinde deneyimlerin etkisi üzerinde durulmuştur (Allport, 1935 aktaran İnceoğlu, 2011).

Lambert (1972) anlamsal açıdan daha kapsamlı bir tutum tanımı yapmıştır. Lambert’in (1972) tanımında tutumun sosyal psikolojik yönü vurgulanmıştır. Ona göre tutum sadece bir tepki şekli değil düşünce ve duyguların yansıma biçimidir. Tutum, insanların çevrelerine uyum sağlama sürecinde önemli bir etken olarak görülmektedir (Lambert, 1972 aktaran İnceoğlu, 2011).

Tutumun temelinde “ön yaşantılar ve ön bilgiler” vardır. Bireyin sahip olduğu olumlu veya olumsuz tutumun temelinde önceden edinmiş olduğu bilgiler yatmaktadır. Tutum insan davranışlarına yön veren bir olgudur. Tutumlar insanların sosyal ve fiziksel dünyaya yönelik algılarını şekillendirir ve göstermiş oldukları davranışlarını etkiler. İnsanlara yönelik işlenmiş büyük suçların altında da yapılan yardımların ve iyiliklerin temelinde de tutumlar vardır. Bir insanın davranış şeklini değiştirmek istiyorsak önce sahip olduğu tutumları değiştirmeliyiz (Albarracin ve diğerleri, 2008).

Birçok alanın inceleme kapsamına giren tutum, davranış bilimlerinin anahtar kavramlarından biridir. Sosyal psikoloji ve davranış bilimleri tutum konusunu farklı boyutlarda ele alırlar. Tutum her iki alanın da ana inceleme noktalarından kabul edilir. İnsanın bütün davranışlarının kaynağında tutum yer almaktadır. Murphy ve Newcomb (1940) *“Bütün sosyal psikoloji alanında, belki de hiçbir kavram tek başına tutumlardan daha merkezi bir konum ifade etmez.”* diyerek tutumun sosyal psikolojinin merkezinde olduğunu vurgulamıştır (İnceoğlu, 2011).

İnsanların karşılaşmış oldukları olumsuz yaşantılar tutumların oluşmasında olumlu yaşantılara göre daha etkili olabilirler. İnsan beyni olumlu bilgilerdense olumsuza karşı daha duyarlıdır (Yoon, 2003)

Tutumlar örtük ve açık tutum şeklinde görülebilir. Örtük tutumlar bilinçsiz süreç yoluyla oluşurken açık tutumlar bilinçli, açık düşünülmüş şekilde meydana gelir. Erken yaşlarda meydana gelen tartışmalar, duygular ve davranışlar tutumun yapısının oluşmasını sağlar (Prislin ve Crano, 2008).

Tutumlar hayata nasıl bakıldığının ve insanlarla olan ilişkilerin belirleyicisidir. Bazen sorun gibi görünen şeyleri imkâna dönüştürebilir ve tutum bireylere olumlu bakış açısı kazandırabilir.

2.3.1 Göçmenlere ve Göçmen Çocuklara Yönelik Tutum

Göçmenlere yönelik tutumları etkileyen faktörler, politikalar, geçilen ve varılmak istenen yerler, gidilen yerde kalma süresi, ekonomi, kültür uyumu, din gibi unsurlardır. Göçmenlere yönelik tutumlar, toplum içerisinde bulunan gruplar arasında farklılık göstermektedir. Yetişkinler, çocuklar, öğretmenler, siyasi parti üyeleri, mahalle sakinleri, işverenler gibi toplumun farklı kesimlerinde göçmenlere yönelik tutum, farklılık göstermektedir (Çiftçi, 2020).

Yerel halkın göçmen ve göçmen politikalarına yönelik tutumları, göçmenler ile olan ilişkileri belirleyen faktördür. Göçmenlerin ve ülkelerin göçmen

politikalarının ÷lkede yaşayan vatandaşlar üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Vatandaşların göçmen algısı göçmenlere yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğu gibi göçmenlerin o ÷lkeye veya o ÷lkenin vatandaşlarına yönelik tutumları da orada yaşayan yerel halkın tutumlarının oluşmasına etki eder (Özüdoğru ve diğerleri, 2018). Yani göçmenlere yönelik tutumların oluşması karşılıklı bir etkileşim sonucudur. İnsanlar siyasi bir durumda partilerine ait politikalara yönelik karar alma eğilimindedirler. Partizanlık bireylerin siyasal algılarını belirleyen ve bireyleri yönlendiren önemli etkenlerdendir. Göçmenlere yönelik tutumlarda da siyasi partilerin görüşleri oldukça etkilidir. Seçmenler aidiyet hissettikleri partinin görüşüne göre bir tutuma sahip olabilir. Dünyada genellikle sağ partilerin ve sağ parti seçmenlerinin göçmen karşıtı olmaya eğilimli oldukları gör÷lmektedir. Ancak bu konu Türkiye’de tam tersi şekildedir. Bu durum literat÷re farklılık sunar niteliktedir (şar ve Kuru, 2020).

Bir toplum içerisinde bulunan grupların sosyolojik olarak birbirine yakınlıkları da tutumlar üzerinde etkilidir. Göçmenlerin toplumda “yabancı-öteki- diğerleri” şeklinde ayrıştırılması ön yargı ve kalıp yargıların oluşmasına neden olur bu da gruplar arasında olumsuz tutumların oluşmasına sebep olabilir. Edinilen bu olumsuz tutumlar davranışa dönerse bu gruplar arasında ayrımcılık ortaya çıkar. Sosyolojik olgular göçmenlere yönelik tutumları belirleyen asıl unsurlar arasında yerini almaktadır (Uygur, 2018).

Dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan göçmenlere yönelik tutumlar incelendiğinde olumsuz tutumlar ile karşılaşıldığı gör÷lmektedir. Göç edilen yerde ne kadar süre kalınacağı ve göç edince elde edilen stat÷ler bu olumsuz tutumların oluşmasında etkindir. Göçmenlere yönelik halkın bilinçsiz olması ve yanlış bilgiler edinmesi de yerel halkın olumsuz tutum edinmesine sebep olmaktadır (Sevi ve diğerleri, 2016).

Ülke içerisinde bulunan grupların birbiri ile teması, tutumlar ve davranış eğilimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Dış grup ve iç grup

arasındaki günlük karşılaşmalar grupların birbiri hakkında fikir edinmesine, böylelikle tutumların oluşmasına sebep olmaktadır. Farklı bir ülkeden ve farklı bir kültürden gelen göçmenler yerel halk tarafından dış grup olarak nitelendirilmektedir. Gruplar arasındaki temasın sıklığı tutumların olumlu olmasına sebep olmayabilir. Aksine temas arttıkça olumsuz tutumlar da artabilir. Tutum ve davranışların olumlu olmasında önemli olan unsur temasın niteliğidir (Şar ve Kuru, 2020).

Göçmenlerin ucuz iş gücü olarak kullanılması ve buna bağlı olarak göç alınan bölgelerde yerel halkın iş bulamaması ve işsiz sayısında artışın gözlenmesi tutum üzerinde etkili olmuştur. Göçmenlerin sigortasız ve ucuza çalıştırılmaları birçok yerde bölge halkının işten çıkarılmasına neden olmaktadır. Bu da göçmenlerin gittikleri yerde ekonomik krize sebep oldukları inancını ortaya çıkarır. Bu inanç bölge halkının olumsuz tutum edinmesine neden olmuştur (Boyraz, 2015).

Dindarlık, bireyin yaşamını etkileyen ve tutumlarına şekil veren dinin, bireyin yaşantısında yer edindiği derece olarak tanımlanmaktadır. Toplumların yaşamını etkileyen dindarlık, insanların sosyal olaylara karşı tutumunu da etkilemektedir (Acar, Yıldırım ve Ergene, 1996). Dini yönelimler dışsal ve içsel olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsal ve içsel dini yönelime sahip kişiler arasında da göçmenlere yönelik tutumlarda farklılık bulunmaktadır. Aynı dine mensup olma durumu tutum üzerinde etkilidir (Özdoğan, 2005). İçsel dini yönelime sahip olan bireyler dini inançlarına tamamiyle bağlı olduklarından dolayı aynı dine sahip oldukları göçmenlere yönelik tutumlarında daha olumlu ve önyargısızdırlar (Güney ve Konak, 2016). Ancak yapılan bazı araştırmalarda göçmenler ile aynı dini inancıya sahip insanlarda da olumsuz tutumlara rastlanmıştır (Aktaş ve diğerleri, 2018). Buradan yola çıkarak din unsurunun tutum üzerinde etkili olduğu ancak aynı dine sahip olan insanların her zaman birbirine karşı olumlu tutuma sahip olmayabileceği söylenebilmektedir (Kindap Tepe ve diğerleri, 2019).

Göçmenlere yönelik tutumlardan en çok etkilenen grup hiç kuşkusuz göçmen çocuklardır. Yaşlarının henüz küçük olmasından dolayı kendilerine yönelik oluşan olumsuz tutumları anlamlandırmada zorluk çekebilmektedirler. Göçmen çocuklar, devlet okullarında yerel halk ile beraber eğitim gördüklerinden dolayı bazen olumsuz tutumlardan dolayı sorun yaşayabilmektedir. Okullarda öğretmen ve idarecilere, göçmen öğrencilere yönelik gösterilen bu olumsuz tutumların önüne geçmek için eğitimler verilmelidir (Tanrıkulu, 2017). Göçmen öğrencilerin göç ettiği ülkeye adapte olmasında ve yaşamış olduğu olumsuzlukları unutmamasında öğretmenlerinin tutumları oldukça etkilidir. Bu yüzden öğretmenlere önemli rol düşmektedir (Sağlam ve Kanbur, 2017). Erdem (2017), araştırmasında göçmen öğrencilerin bulunduğu sınıflarda eğitim veren sınıf öğretmenlerinin bazı açılardan mesleki gelişime ihtiyaç duyduklarını tespit etmiştir. Büyük yaş grubu öğrencileri ile yapılan çalışmaya bakıldığında bazı üniversite öğrencilerinin göçmenlere yönelik bazı açılardan olumlu bazı açılardan ise olumsuz tutumlara sahip olduğu saptanmıştır (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır, 2018).

2.4 Türkçe Dersi Öğretim Programı

Öğretme ve öğrenme birbirini tamamlayan kavramlardır ve öğretim sayesinde ortaya çıkmaktadırlar. Öğretim, bir bireyin gelişimini görmek ve ona belirlenen hedefleri kazandırmak amacıyla gerçekleşen önceden planlanmış bir süreçtir. Senemoğlu'na göre (2002) "Öğretimin, belirli hedeflere dönük öğrenmeler oluşturmak üzere planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.". Öğretimin sistemli bir şekilde ilerleyip planlanması, uygulanması ve değerlendirmesi öğretim programları sayesinde gerçekleşmektedir. Doğan (1975) "öğrencilerden beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı" şeklinde bir tanımlama yapmaktadır (Aktaran: Demirel, 2004). Öğrencilerde hedef davranışların oluşması için öğretim programlarında kazanım, içerik, öğrenme- öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme olmak üzere dört öğeye yer verilmektedir. Bunlar bir bütünün parçalarıdır (Demirel, 2004).

Eğitim programlarından yola çıkarak hazırlanan öğretim programları, hedefleri elde etmede bir araçtır (Tyler, 2014). Türkçe dersi öğretim programı

da öğrencilerin belirlenen hedeflere ulaşmalarında köprü görevi görmektedir. Türkçe dersi öğretim programı ile öğrencilerin;

- dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçe' nin bilinçli, doğru ve özenli kullanılmasının sağlanması,
- duygu, düşünce ve hayal güçlerinin geliştirilmesinin sağlanması,
- dil zevki ve bilincine ulaşmalarının sağlanması,
- okuma yazma sevgisi ve alışkanlığının sağlanması,
- duygu ve düşüncelerinin sözlü ve yazılı olarak etkin bir şekilde aktarılmasının sağlanması,
- bir bilgiyi araştırma, keşfetme ve yorumlamasına destek olması,
- varolan kaynaklardan bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- eleştirel bakış açısı ile değerlendirmelerinin sağlanması,
- milli, ahlaki, manevi, tarihi, kültürel ve sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması,
- estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır (MEB, 2019).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın yukarıda belirtilmiş olan amaçlarıyla ilişkili olarak bu araştırmada kullanılan etkinlik planlarında dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kitapların araştırmacı tarafından okunması dinleme becerisinin, okunan kitap doğrultusunda sorulan sorulara vermiş oldukları sözlü cevaplar konuşma becerisinin, çalışma kâğıtlarında yapılan etkinlikler yazma becerisinin ve bu yazılanların sınıf ile paylaşılması ile okuma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal güçlerini arttırmayı amaçlayan kitaplar seçilmiş ve etkinlik planlarında sorulan sorularla bu hususların geliştirilmesi amaçlanmıştır. Göçmenlere yönelik duygu ve düşüncelerini ifade ederken özgün cümleler kurmaları desteklenmiş ve eleştirel bir bakış açısıyla kitapta anlatılanları ele almaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada göç teması ile ilgili okunan kitaplar doğrultusunda öğrencilerin göç, göçmen gibi kavramlara ait bilgiler edinmeleri ve bu bilgileri düzenleyip sunmaları istenmiştir. Sonuç olarak okunan kitapların ve yapılan etkinliklerin öğrencilerde değerlendirme becerisini arttırması amaçlanmıştır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dört tane öğrenme alanı ve her sınıf düzeyinde 8 tema bulunmaktadır. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve

yazma programının öğrenme alanlarıdır (MEB, 2019). Bu programda yapılandırmacı eğitim yaklaşımı benimsendiğinden etkinlikler gerçekleştirilirken öğrencinin aktif rol oynaması beklenmektedir.

Dinleme öğrenme alanı bireyin ilk, henüz anne karnındayken edindiği bir beceri olarak bilinmektedir (Akyol,2006). Duyma ve dinleme arasında fark vardır. Duyma sadece sesi kulak yolu ile işitme işlemiyken, dinleme kulak yolu ile işitilen sesin beyin aracılığı ile yapılandırılıp, anlamlandırılma sürecidir (Güneş,2017).

Konuşma becerisini Akyol (2006) yazma becerisinden önce edinilen ve etkili iletişim kurmak adına ilkokullarda geliştirilmesi gereken bir beceri şeklinde tanımlamıştır. Yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen öğretim programları öğrencinin iletişim becerisi ile beraber üst düzey zihinsel becerilerini geliştirmeyi de amaç edinmişlerdir (Güneş, 2017). Bireyin konuşmasını etkili hale getirmesi için çok okuması, konuşması ve sözcük dağarcığını geliştirmesi gerekmektedir (Nas, 2003). Konuşma öğrenme alanında kazanılması hedeflenen becerilerin kendini düzgün ifade etme, sorgulama ve yapılandırma becerilerini yerine getirecek nitelikte olması gerekmektedir (Esemen, 2020).

Yazma, zihinde bulunan bilgi, istek, duygu ve düşüncelerin belirli kurallara uygun olarak çeşitli semboller kullanarak yazıya aktarılmasıdır (Güneş, 2017). Yazma öğrenme alanında hedeflenen becerilerin gerçekleştirilmesi için dinleme, konuşma ve okuma becerilerinde yetkinlik kazanılması gerekmektedir (Coşkun, 2014). Akyol (2006) öğrencilerin yazma becerileri üzerinde doğrudan akademik başarının etkili olduğunu belirtmektedir. Akademik başarıları düşük olan öğrencilerin yazma becerisi kazanmada zorlandıklarını belirtmiştir. Öğrencinin söz dağarcığının geliştirilmesi, kendi yaşantılarından etkilenmesi, yazma öğrenme alanı ile ilgili ayrıca derslerin yapılması, bireysel farklılıkların göze alınarak kolaydan zora doğru gidilmesi yazma becerilerini ilkokullarda arttırmanın gereklilikleridir (Demirel, 2003).

Okuma becerisi fiziksel ve bilişsel faktörlerin harmanlanması sonucu olur. Fiziksel olarak görme ve seslendirme, bilişsel olarak anlama, çözümleme, kavrama ve değerlendirme unsurlarından oluşmaktadır (Esenem, 2020). Öğrencilerde okuma becerilerinin geliştirilmesi için Yılmaz (2007) sınıf öğretmenlerinin iyi bir okur olmaları, sınıflarda kitaplıklar oluşturmaları, okuma alışkanlığı kazandırmak adına farklı yöntem uygulamaları ve evlerde kitaplık oluşturmak adına öncülük yapmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Bu araştırmada yapılan uygulama 4. Sınıf öğrencileri ile yapıldığından göç temalı çocuk kitaplarına yönelik etkinlik planları oluşturulurken Türkçe Dersi Öğretim Programı 4. Sınıf kazanımları etkinliklerde hedef olarak belirlenmiştir. Etkinliklerde kullanılan kazanımlara etkinlik planlarında yer verilmiştir (Ek-6). Öğrenme alanlarına göre 4. sınıf Türkçe dersi kazanımları şunlardır (MEB, 2019):

Tablo 1

Türkçe Dersi Öğretim Programı 4. Sınıf Kazanımları

Öğrenme Alanları	Kazanımlar
DİNLEME	T.4.1.1. Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metnin konusunu tahmin eder.
	T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.
	T.4.1.3. Dinlediği/izlediği metni ana hatlarıyla anlatır.
	T.4.1.4. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.
	T.4.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
	T.4.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
	T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir
	T.4.1.8. Dinlediklerine/izlediklerine farklı başlıklar önerir.
	T.4.1.9. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini ifade eder.
	T.4.1.10. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.
	T.4.1.11. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.
	T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular.
	T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.
KONUŞMA	T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.
	T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar.
	T.4.2.3. Hazırlıklı konuşmalar yapar.
	T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular.
	T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır.
	T.4.2.6. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

Akıcı Okuma

T.4.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.

T.4.3.2. Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur.

T.4.3.3. Şiir okur.

T.4.3.4. Metinleri türün özelliklerine uygun biçimde okur.

T.4.3.5. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.

T.4.3.6 Okuma stratejilerini uygular.

Söz Varlığı

T.4.3.7. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.

T.4.3.8. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.

T.4.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

T.4.3.10. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler.

T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.

T.4.3.12. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

Anlama

T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

T.4.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

T.4.3.15. Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır.

T.4.3.16. Okuduğu metnin konusunu belirler.

T.4.3.17. Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler.

T.4.3.18. Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar.

T.4.3.19. Metinle ilgili sorular sorar.

T.4.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.

T.4.3.21. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık belirler.

T.4.3.22. Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar.

T.4.3.23. Metin türlerini ayırt eder.

T.4.3.24. Hikâye edici ve bilgilendirici metinleri oluşturan öğeleri tanır. T.4.3.25. Yönergeleri kavrar.

T.4.3.26. Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder.

T.4.3.27. Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini karşılaştırır. T.4.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar

T.4.3.29. Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendirir.

T.4.3.30. Metindeki renkli, altı çizili, koyu ifadelerin önemli noktaları vurguladığını kavrar.

T.4.3.31. Metinler arasında karşılaştırma yapar.

YAZMA	T.4.3.32. Kısa ve basit dijital metinlerdeki mesajı kavrar.
	T.4.3.33. Medya metinlerini değerlendirir.
	T.4.3.34. Grafik, tablo ve çizelgelerle ilgili soruları cevaplar.
	T.4.3.35. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.
	T.4.3.36. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
	T.4.3.37. Okuduğu metindeki olaylara ilişkin düşüncelerini ifade eder.
	T.4.4.1. Şiir yazar.
	T.4.4.2. Bir işin işlem basamaklarına ilişkin yönergeler yazar
	T.4.4.3. Hikâye edici metin yazar
	T.4.4.4. Bilgilendirici metin yazar
	T.4.4.5. Hayalî ögeler barındıran kısa metin yazar.
	T.4.4.6. Görselleri ilişkilendirerek bir olayı anlatır.
	T.4.4.7. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.
	T.4.4.8. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.
	T.4.4.9. Formları yönergelerine uygun doldurur.
	T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.
	T.4.4.11. Yazdıklarını düzenler.
	T.4.4.12. Yazdıklarını paylaşır.
	T.4.4.13. Yazılarında eş sesli kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.
	T.4.4.14. Yazdıklarını zenginleştirmek için çizim, grafik ve görseller kullanır.
	T.4.4.15. İmza atar. İmzanın anlamı ve ismin baş harfi ile soy ismin bütününe sembolize etmesi gerektiği vurgulanır.
	T.4.4.16. Kısaltmaları ve kısaltmalara gelen ekleri doğru yazar.
	T.4.4.17. Sayıları doğru yazar.
	4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. “de” ve “ki” bağlaçlarını doğru yazmaları sağlanır.
	T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır.
	T.4.4.20. Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazar.
	T.4.4.21. Yazma stratejilerini uygular.
	T.4.4.22. Pekiştirmeli sözcükleri doğru yazar.

2.5 Alan Yazın Taramasının Sonucu

Araştırmanın kavramsal çerçevesinde bulunan “göç”, “çocuk edebiyatı” ve “tutum” kavramları oldukça geniş kapsamlı başlıklardır. Bu sebepten dolayı

araştırmada, araştırmanın problem durumunu aydınlatarak şekilde alan taraması yapılmıştır. Alan taramasını daraltmak adına yapılan çalışmalar “ocuk Edebiyatı rnlerinin Tutuma Etkisi”, “ğrencilerin Göçmenlere Yönelik Tutumu” ve “G Temalı ocuk Edebiyatı rnlerinin Etkileri” başlıkları altında incelenmiştir. İlgili araştırmalar da bu başlıklar altında sunulmuştur.

Literatür taraması yapılırken göçmen kelimesinin kapsadığı ve kimi araştırmalarda birbiri yerine kullanılan “sığınmacı ve mülteci” terimleri de kullanılmıştır. ocuk edebiyatı yerine “yazın, ocuk kitapları, ocuk yapıtları” terimleri kullanılmıştır. 2000 ile 2022 yılları arasında yapılan güncel çalışmalar taranmıştır.

2.5.1 ocuk Edebiyatı rnlerinin Tutuma Etkisi

Dördüncü sınıf ğrencilerinin doğa görüşlerini geliştirmek için ocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin doğaya ve bilime yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesinin amaçlandığı araştırmada fen derslerinde öğrencilere doğa ve bilim ile ilgili ocuk edebiyatı ürünleri okutulmuştur. Araştırma sonucunda ocuk edebiyatı ürünlerinin doğaya ve bilime yönelik tutumları olumlu etkilediği saptanmıştır (Hampton, 2007).

Yazıcı Demirci (2011) yapmış olduğu deneysel çalışmasında, resimli hikâye kitaplarının ocukların İngilizceye yönelik tutumları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Deney ve kontrol grubu olarak rastgele seçilen iki sınıftan deney grubuna resimli ocuk kitapları okunmuştur. İşlem sırasında veriler tutum anketi ve gözlem formları ile toplanmıştır. Deney grubundaki ocukların İngilizceye yönelik ilgi, merak, istek, sevgi ve beklentilerinin arttığı ayrıca kaygı düzeylerinin düşerek anlamlı bir tutum artışının gözlendiği grlmştir.

Edebi eserlerde bulunan olumlu karakter özelliklerinin öğrencilerin karakter eğitiminde kullanımına yönelik yapılan çalışmada öğrencilerin kitaplar

sayesinde olumlu davranış ve tutum elde etmeleri amaçlanmıştır (Karatay, 2011).

Iwai (2013), öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çeşitlilik konularına yönelik tutumları üzerinde çok kültürlü çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisini araştırmıştır. Araştırmasında 19 öğretmen adayını örneklem olarak seçmiştir. Araştırma sonucunda çok kültürlü çocuk edebiyatı ürünlerini ilk başta bilmeyen öğretmenlerin dönem sonunda bu tarz edebiyata yönelik olumlu tutum kazandığı ve mezun olduklarında bu kitapları sınıflarında kullanacaklarını belirttikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çeşitlilik konularında olumlu tutumlarının arttığı saptanmıştır.

Çocuk edebiyatının öğrencilerin yazmaya yönelik tutumları ve yazma becerileri üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada yarı deneysel desen kullanılmıştır. Ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desenin kullanıldığı çalışma 3. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Deney grubunda bulunan öğrencilere Samed Bahrengi'nin kitaplarıyla kurgulanan yaratıcı drama etkinlikleri ile yazma çalışmaları yaptırılmıştır. Çalışmanın sonucunda deney grubuna uygulanan etkinliklerin öğrencilerin hem yazmaya yönelik becerilerinde hem de yazmaya yönelik tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı derecede arttığı tespit edilmiştir (Erkan ve Aykaç, 2014).

Dalboy (2014), çocuk edebiyatı eserlerinin okumaya yönelik tutumlarını araştırdığı çalışmada ortaokul ikinci sınıf öğrencileri ile çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilere olumlu yönde okuma tutumu kazandırdığı görülmüştür.

Yapılan bir çalışmada 7-8 yaş grubunda bulunan 2. sınıf öğrencilerinin geometriye yönelik tutumları ve geometrideki başarıları üzerinde geometri ile ilgili yazınların etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yarı deneysel desende deney grubu öğrencilerinin geometri derslerine geometri ile ilgili kitaplar dâhil edilmiştir. Veriler tutum ölçeği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda derslerde geometri ile ilgili kitaplar okunan ve okuyan

öğrencilerin geometri başarıları ve geometriye yönelik tutumları gelişmiştir (McAndrew ve diğerleri, 2017).

Okumaya yönelik tutum ve motivasyon düzeyleri düşük olan ikinci sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmada şiirler aracılığıyla bu durum arttırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin okumaya yönelik tutum ve motivasyonlarının olumlu yönde arttığı, dakikada okunan kelime sayısında artış olduğu ve okuduğunu anlama düzeylerinde ilerleme olduğu tespit edilmiştir (Dikmen, 2019).

Çocuk edebiyatının tutum üzerindeki olumlu etkisinin amaçlandığı çok az çalışmada araştırmanın amacı elde edilememiştir. Bu araştırmalarda anlamlı bir fark elde edilememiş veya sadece bazı değişkenlerde anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır (Yaydırgan, 2008; Akyol, 2011).

Çocuk edebiyatı ürünlerinin tutum üzerindeki etkisinin incelendiği yukarıdaki araştırmalarda genellikle tutumun çocuk edebiyatı ürünlerinden olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Bu araştırma çocuk edebiyatı ürünlerinin göçmenlere yönelik tutuma etkisini araştırdığından yukarıdaki çalışmalardan ayrılmaktadır.

2.5.2 Öğrencilerin Göçmenlere Yönelik Tutumu

Son yıllarda Ortadoğu'da yaşanan siyasi sorunlar ve çatışmalar sebebi ile göç, göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarına yönelik çalışmalarda artış olmuştur. Göç gerek uluslararası literatürde gerekse ulusal çalışmalarda araştırılan önemli bir konu haline gelmiştir. Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının araştırıldığı çalışmalar çeşitli yaş gruplarını kapsamaktadır. Yapılan çalışmalar genellikle tutum ölçeği oluşturma ve çeşitli yaş gruplarının tutumlarını ele almaya yöneliktir. Tutumlar cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, okuduğu bölüm, göçmen ile temas gibi durumlara göre alt başlıklar halinde incelenmiştir. Araştırmaların çoğunluğunun üniversite ve üzeri eğitim kademesinde bulunan öğrencilerle yapıldığı ayrıca bu kademelerde de öğretmenlik, sosyal hizmet gibi göçmen grup ile çalışma hayatında sık

karşılaşacak grupların seçildiği görülmüştür. Bu araştırma göçmenlere yönelik tutumların tespit edilmesini içerdiğinden yapılan araştırmalarla benzerlik gösterirken, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin tutumlarını ölçmeye yönelik olduğundan yapılan çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Türkiye'ye göç eden göçmenlerin önemli bir bölümü 18 yaş altındaki çocuklardan meydana gelmektedir. Bu çocuklar yerel öğrenciler ile aynı okullarda eğitim gördüklerinden yerel öğrencinin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarının araştırılması önemli bir konu hâline gelmiştir. Eğitim sistemimizde yer alan öğrencilerin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarını belirlemek için "Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)" geliştirilmiştir. Yapılan analizlerden sonra bu ölçeğin ilgili araştırmalarda kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir (Kılcan ve diğerleri, 2017). Geliştirilen bu ölçek bu araştırmanın nicel veri toplama aracıdır.

Üniversite öğrencileri yapılan bir çalışmada öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları sosyal sorumluluk bağlamında incelenmiştir. 247 öğrenci ile tarama modeli kullanılarak yapılan araştırmada yaşı büyük olan üst sınıftaki üniversite öğrencilerinin sığınmacılara karşı daha ılımlı ve çözüm odaklı oldukları ayrıca onlara yardım ettikleri saptanmıştır (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır, 2018).

Üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka araştırmada Eğitim ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları araştırılmıştır. 200 Eğitim Fakültesi öğrencisi ve 200 İlahiyat Fakültesi öğrencisi olmak üzere toplam 400 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada öğrenci tutumları beşli likert ölçek aracılığıyla elde edilmiştir. Toplanan veriler doğrultusunda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ekonomik boyutta eğitim fakültesine göre daha olumlu tutuma sahip olduğu, farklı sınıf kademelerindeki öğrenci gruplarının farklı tutumları olduğu görülmüştür (Koçoğlu ve Salur, 2018).

Akgün ve diğerleri (2018) 48-84 aylık çocukların farklı kültürlerle ait algılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Sınıfında Suriyeli göçmen çocuk bulunma durumu, anne eğitim durumu, baba meslek durumu ve çocukların yaşına göre farklı kültürlerle yönelik algılarında anlamlı farklılık bulunmuştur (Akgün ve diğerleri, 2018).

Farklı bir grup olarak ele alınabilecek üstün yetenekli lise öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeyleri ile göçmenlere yönelik tutumlarının sosyal zekâ ile incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada sosyal zekâ ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Başegmez, 2019).

Üniversitede Kamu Yönetimi Bölümü'nde eğitim görmekte olan öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarının araştırıldığı nicel araştırmada Suriyeli arkadaşı olanların Suriyeli sığınmacılara yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca bu öğrencilerin ailelerinin tutumu olumsuzlaştıkça kendi tutumlarının da anlamlı olarak olumsuza doğru kaydığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmada birlikte yaşama ve aile faktörünün tutum üzerindeki etkisi gözlenmiştir (Şen ve Şimşek Keskin, 2019).

Günay ve diğerleri ise (2019), Valera ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilmiş olan “ Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği- GYOTO”ni Türk kültürüne uyarlamayı ve Türkçe geçerlik ve güvenirlik analizini yapmayı amaçlamıştır. Türkçeye uyarlanmış hâlinin de orijinal hali gibi tek faktörlü yapısının ölçüm güvenirliğine sahip olduğu saptanmıştır (Günay ve diğerleri, 2019).

Öğretmen adaylarının Suriyelilere yönelik tutumlarında çok kültürlülük etkisine bakılan çalışmada büyük şehirde yaşayan katılımcıların diğer yerleşim birimlerinde yaşayanlara göre daha olumlu tutumlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaya, 2019).

Sosyal hizmet öğrencilerine hassas bir grup olan göçmen ve sığınmacılarla çalışma üzerine verilen dersin öğrencilerinin tutumlarına etkisinin incelendiği

çalışmada bu dersin tutumlara olumlu yönde etki yarattığı görülmüştür (Kırlioğlu ve Gencer, 2020).

Karataş ve Güzel (2020), yabancı düşmanlığına yönelik tutumun belirlenmesine yönelik çalışmasını farklı bölümlerde okuyan üniversite öğrencileri ile yapmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin tutumlarında cinsiyet, öğrenim görülen bölüm, yaşanan coğrafi bölge ve sınıfında göçmen öğrenci bulunma durumu arasında anlamlı ilişkiler görülmüştür. Kadın öğrencilerin, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, Karadeniz bölgesinde yaşayan öğrencilerin ve yabancı uyruklu kişilerle teması bulunan kişilerin anlamlı olarak daha düşük ölçüde yabancı düşmanlığı tutumuna sahip olduğu görülmüştür (Karataş ve Güzel, 2020)

Türkiye'nin farklı 7 bölgesinden seçilmiş sosyal hizmet bölümü okuyan üniversite öğrencilerinin Suriyelilere karşı tutumlarının belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada nicel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Verilerin analizi sonucu elde edilen sonuçlarda öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarında kararsız kaldıkları, Suriyeliler hakkında var olan olumsuz düşüncelere katılmadıkları, göçmenlere yönelik çözüm önerilerinde kararsız oldukları, göçmen haklarını savunan ifadelerle katıldıkları ancak göçmenlere herhangi bir konuda yardım etmedikleri görülmüştür (Afyonoğlu ve Buz, 2021).

Sümer (2021), göç araştırmaları lisansüstü program öğrencilerinin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumlarını tespit etmeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında eğitime devam eden 48 lisansüstü öğrencisinin tutumlarına ait verileri nicel veri toplama aracıyla toplamıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların çoğu Suriyeli göçmenleri zulümden kaçan kişiler olarak görmektedir ve yarından fazlası Suriye'de savaş bitince göçmenlerin geri gönderilmesine katılmadıklarını dile getirmiştir. Bu araştırmada örneklemin ılımlı, çözüm odaklı olması ve göçmenlere saygı duyması göçmenlerin varlığının kabul edildiğini göstermiştir (Sümer, 2021).

Diğer araştırmalardan farklı olarak direkt öğrencilerden tutuma yönelik veri toplamak yerine öğrencilerin sınıf öğretmenleri ile görüşmeler yaparak verilerin toplandığı çalışmada Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerine karşı tutumlarına yönelik deneyimler incelenmiştir. Yapılan öğretmen görüşmelerinden elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin tutumlarında öğretmenlerinin göçmen öğrencilere yönelik yaklaşım ve davranışlarının gruplar arası tutumu etkilediği görülmüştür. Ayrıca aynı dili konuşmanın ve göçmenlerin Türkçeyi öğrenmiş olmasının onların daha az reddedilmelerine ve daha fazla kabul görmelerine neden olduğu belirlenmiştir (Türnüklü ve diğerleri, 2021).

Bir vakıf üniversitesinin sosyal hizmet bölümü ile yapılan çalışmada öğrencilerin göçmenlere karşı oldukça olumlu tutum sergiledikleri, göçmenlerin haklarını savunmada onlara destek oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada cinsiyetin tutum üzerinde etkili olmadığı görülmüştür (Baş ve Eti, 2021).

Göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu Gaziantep ilinde bir ortaokulda yapılan çalışmada yerel öğrencilerin göçmenlerin Türkçe öğrenmelerinden mutlu oldukları, aynı dine mensup olduklarından dolayı yardım ettikleri ve derslerinde başarılı olduklarında mutlu oldukları tespit edilmiştir. Ancak öğrencilerin okul dışı günlük hayatlarında göçmen öğrencilerle arkadaşlık kurmak istemedikleri görülmüştür. Cinsiyet ve sınıf düzeyinin tutum üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür (Keskin ve Okçu, 2021).

2.5.3 Göç Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Etkileri

Göç teması güncel bir olgu olduğundan edebiyatın konusu olması kaçınılmaz hâle gelmiştir. Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkileri üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmaların genelde göç, sığınmacı, savaş, mülteci gibi kavramları işleyen çocuk edebiyatı ürünlerini incelemeye yönelik olduğu görülmüştür. Daha çok doküman analizi yoluyla elde edilen veriler, çeşitli başlıklar hâlinde

incelenmiş ve farklı boyutlarda ele alınmıştır. İncelenen kitaplara tutum başlığı altında bakıldığında göçmenlere yönelik olumlu ve olumsuz tutumlara yer verildiği görülmüştür (Akgün, 2015; Altunbay, 2016; Altunbay ve Çakır, 2018; Arseven, 2016; Balta, 2018; Bulut, 2018; Fırat, 2008; Kolaç, 2008; Küçükler Kuşçu, 2018; Narboğa, 2016; Temizyürek ve Akyüz, 2016; Temur, 2018; Yakar, 2017; Yiğitbaşı, 2018; Yolasıgmazoğlu, 2016). Araştırmalara bakılarak bu ürünlerin seçilmesinde ve eğitsel olarak kullanılmasında nelere dikkat edileceği hakkında fikir edinilmiştir. Belirtilen araştırmaların daha çok eserlere yönelik olduğu görülmüştür. Eserlerde göçmenlerin yaşamış olduğu durumlar incelenmiştir. Yapılan araştırmalardan farklı olarak bu araştırma göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerini incelemek yerine bu ürünlerin öğrenciler üzerindeki etkisine odaklanmıştır.

Gediklioğlu Özilhan (2016) ve Demir Atalay (2016) çalışmalarında göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar üzerindeki etkisini araştırmak için deneysel desende çalışmıştır. Bu yönüyle bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu araştırmalarda da edebi ürünlerin tutum üzerine etkisi değil demokratik kültür bilinci ve değer-karakter eğitimi üzerindeki etkisine yönelik çalışılmıştır.

Ortaokul 2. sınıf öğrencilerinin demokratik kültür bilinci edinimini sağlamak için çocuk romanları ile oluşturulan eğitim sürecinin etkisinin incelenmesinin amaçlandığı çalışma deneysel desendedir. On iki haftalık uygulamayı kapsayan araştırma sürecinin sonunda deney ve kontrol grubunun demokratik kültür bilinci edinmesinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Gediklioğlu Özilhan, 2016).

Demir Atalay (2016), yapmış olduğu çalışmasında 7. sınıf öğrencilerinin çocuk ve göç konusundaki görüşlerini yazılı olarak iletmelerinde “Güzel Yazılar” serisi kitaplarının etkisini ölçmek istemiştir. Deney grubu Türkçe derslerinde bu seriyi okurken, kontrol grubuna okuyacağı kitaplarda müdahale edilmemiştir. Daha sonra “çocuk ve göç” konulu yazı yazmaları istendiğinde

deney grubu öğrencilerin daha orijinal ve daha düzgün cümleler kurduğu, daha iyi yazı taslağı oluşturdukları ve yazılarının daha özenli olduğu gözlenmiştir (Demir Atalay, 2016).

Yurtdışında yapılmış olan çalışmalara bakıldığında yerel çalışmalarda olduğu gibi göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin çeşitli yönlerden incelendiği görülmüştür. Veri toplama aracı olarak kitaplar kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır (Chappell ve Faltis, 2007; Ghiso ve Campano, 2013; Lamme ve diğerleri, 2004; Nel, 2018; Pearce, 2003; Yi, 2014).

Çiftçi (2020) yapmış olduğu çalışmasında mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. 7. sınıf öğrencileri ile deneysel desende çalışılan bu araştırmada deney grubu öğrencilerine 8 hafta boyunca mültecilik temalı kitaplar ile Türkçe dersleri işlenmiştir. Araştırma sonucunda deney grubu öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarında gelişim durumu gözlenmiştir ve bu kitapların olumlu yönde etki ettiği sonucu elde edilmiştir. Yapılan araştırma, bu çalışma ile amaç bakımından benzerlik gösterse bile bu araştırmanın örneklemini ilkökul 4. Sınıf öğrencileri olduğundan diğer araştırmadan ayrılmaktadır. Ayrıca farklı yaş grubu seçilmesinin dışında deney sürecinde uygulanacak göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri de farklılık göstermektedir.

İlgili araştırmalar bölümünde yapılan incelemelerden yola çıkarak yurtiçi ve yurtdışında yapılmış çalışmalarda direkt olarak göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumuna etkisi üzerine yapılan sadece Çiftçi (2020)'nin çalışmasına denk gelinmiştir. Bu çalışmada da yaş grubunun farklı olmasından dolayı yapılan çalışma alana katkı sağlayacak özgünlüktedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Araştırmada göç temalı çocuk kitaplarının ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarına etkisini incelemek için karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma sürecinde en az bir nicel yöntem ve bir nitel yöntemin beraber kullanıldığı her iki araştırma yönteminin birbiri ile harmanlandığı yöntemdir. Nicel ve nitel araştırma yöntemleri beraber kullanılarak araştırmanın amacına daha iyi hizmet edilir. Birinci yöntemi geliştirmek için ikinci bir yönteme ihtiyaç duyulduğunda karma yönteme başvurulur (Creswell ve Plano Clark, 2020). Bu araştırmada nicel veriler ile elde edilen bilgileri geliştirmek amacı ile nitel yönteme başvurulmuştur. Karma yöntem kullanma gerekçeleri; bulguların karşılıklı olarak doğrulanması ve geçerliğin artırılması, nicel ve nitel verilerin zayıf taraflarını destekleme, araştırma konusuna daha kapsamlı açıklama getirme, farklı türdeki araştırma sorularının cevaplanması, güvenilirliğin artırılması, görüş çeşitliliğine ulaşma şeklinde açıklanabilir (Creswell ve Plano Clark, 2020). Karma yöntem ile araştırmanın amacı ile ilgili sayısal ve sözel unsurlar bir arada sunulduğundan elde edilen bulguların daha anlamlı olması sağlanarak resmin bütününe görülmesi sağlanır (Gültekin ve diğerleri, 2020). Araştırmada önce nicel boyutta veriler toplanacak olup ardından bu veriler nitel boyut ile beraber yorumlanacaktır. Bu sebeple açımlayıcı karma desen modeli kapsamına girmektedir. Açımlayıcı karma desen modelinde önce nicel veriler toplanır ve analiz edilir. Daha sonra nicel verileri ayrıntılı olarak incelemek ve açıklama yapmak için nitel veriler toplanıp analiz edilir. Bu tür çalışmalara nicel verilerden elde edilen bulgular detaylandırılmak istendiğinde başvurulur (Creswell ve Plano Clark, 2007).

Araştırmanın bağımsız değişkeni göç temalı çocuk kitapları, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarıdır. Araştırmada nicel desen olarak yarı deneysel desenlerden ön test-son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Seçkisiz atamayı içermeyen yarı deneysel desende önceden var olan gruplar ile çalışma yapılır. Gruplar arası yapılan eşleştirme, çalışmaya dâhil edilen grupların denk olduğunu garantilemez. Bu durum bu yöntemin sınırlıklarındandır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020). Fakat bu çalışmada öğrencilere araştırmacı tarafından var olan sınıflarında deneysel süreç uygulanacağı için yarı deneysel desene başvurulmuştur. Bu desende ön test karşılaştırması ile deney ve kontrol gruplarının denkliği konusunda bilgi edinilebilir. Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desende araştırmanın ilk ölçümleri yani ön test uygulamaları deney grubuna yapılacak deneysel işlemler öncesinde her iki gruba uygulanır. Ardından deney grubuna araştırmanın deneysel işlemleri uygulandıktan sonra son test ölçümleri her iki gruptan alınarak grupların gelişimi değerlendirilir. Ön test puanları her grubun kendi içerisindeki gelişimin gözlenmesine olanak tanır. Deney ve kontrol grubu son test puanlarına bakılarak grupların ilerlemeleri hakkında sayısal verilere ulaşılır (Tuncer, 2020).

Araştırmanın nitel kısmı durum çalışması desenlerinden açıklayıcı durum çalışmasıdır. Durum çalışması, incelenen güncel bir duruma özgü, kendi gerçek bağlamında nasıl ya da neden sorularına cevap arayan, araştırmacıya zengin veri toplama olanağı sağlayan nitel bir araştırma türüdür. Durum çalışmalarından açıklayıcı durum çalışması, nedensellik içerisinde gerçek hayat durumları ile ilgili bağlantıları aktarıp durum hakkında bilgi vermek için kullanılır (Gündoğdu ve Eken, 2020). Göç kavramı güncel bir olgu olduğundan ve deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin yaşadıkları ortamlarda göçmenler bulunduğundan gerçek yaşama denk düşmektedir. Araştırmada problem durumunu açıklığa kavuşturmak için öğrenci görüşlerine başvurulmuştur Açıklamalar bağlamında belirtilen sebeplerden dolayı açıklayıcı durum çalışması kullanılabilir.

Bu araştırmada MÖYTÖ ölçeği ile nicel, görüşme soruları ile nitel verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Aşağıda bulunan Tablo 1’de araştırma modeli anlatılmıştır.

Tablo 2

Araştırmanın Modeli: Karma Yöntem

Karma Yöntem				
Nicel Desen: Ön Test- Son Test Kontrol Gruplu Yarı Deneyssel Desen Nitel Desen: Açıklayıcı Durum Çalışması				
Gruplar	Araştırma Deseni	Ön Test	Uygulama	Son Test
Deney Grubu	Nicel	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)	Göç Temalı Çocuk Kitapları ile yapılan etkinlikler	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)
	Nitel	Görüşme		Görüşme
Kontrol Grubu	Nicel	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)	Müfredatta işlenen ders süreci	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)
	Nitel	Görüşme		Görüşme

3.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın ulaşılabilir evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı olan ilkokullarda öğrenim gören 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturulurken seçkisiz olmayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik örneklemeye başvurulmuştur. Amaçlı örneklemede en zengin bilgiye sahip kişilerle, olaylarla ve durumlarla çalışılması hedeflenmektedir. Amaçlı örnekleme, belirli amaçlara dayanarak örneklem oluşturma işlemidir. Tipik durum

örneklemede amaç, normal veya ortalama olanı göstermek veya vurgulamaktır. Bir araştırmacı yeni bir uygulamayı tanıtmak istiyorsa kullanabilir (Yazar ve Keskin, 2020).

Belirtilen açıklamalar doğrultusunda araştırmanın örneklemini 2021-2022 eğitim-öğretim yılı İstanbul ili Sultanbeyli ilçesine bağlı bir ilkokulun 4. sınıfında farklı iki şubede öğrenim gören 56 öğrenciden oluşmaktadır. Deney grubu öğrencileri 11 kız, 18 erkek öğrenci olmak üzere 29 kişi, kontrol grubu öğrencileri 11 kız ve 16 erkek olmak üzere 27 kişiden oluşmaktadır. Her iki grubun üyelerinin bulunduğu sınıflarda göçmen öğrenciler öğrenim görmektedir. Deney grubu öğrencilerinin bulunduğu sınıfta 3, kontrol grubu öğrencilerinin bulunduğu sınıfta 4 göçmen öğrenci bulunmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü okulda diğer sınıflarda ve okulun bulunduğu ilçede göçmenler bulunmaktadır. Araştırmaya sınıflarda bulunan göçmen öğrenciler dâhil edilmemiştir. Tablo 2’de örnekleme ait bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 3

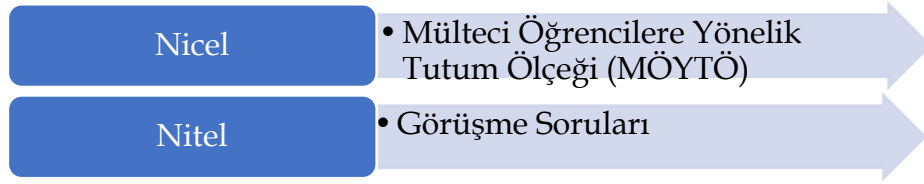
Araştırmanın Örneklemini

Araştırmanın Örneklemi					
Çalışma Grupları	Deney Grubu		Kontrol Grubu		Toplam
Öğrenci Sayısı	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
	11	18	11	16	
	29		27		56
Sınıflarda Bulunan Göçmen Öğrenci Sayısı	3		4		7

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın nicel veri toplama aracı Mülteci Öğrencilere

Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ), nitel veri toplama aracı ise araştırmacı tarafından hazırlanıp uzman görüşü alınmış görüşme sorularıdır.

Şekil 6

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

3.3.1 Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)

Kılcan ve diğerlerinin (2017) geliştirmiş olduğu MÖYTÖ deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test olarak uygulanarak araştırmanın nicel bulguları elde edilmiştir. Ölçek araştırmada kullanılmadan önce ölçeğin kullanımı için gerekli izin alınmıştır (EK-3).

Ölçek oluşturulurken 2016-2017 yılında Ankara Mamak'ta öğrenim gören ortaokul öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçekte 24 madde bulunmakta ve ölçek maddeleri "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum" şeklinde 3'lü likertten oluşmaktadır. Ölçekte 6 madde olumsuzdur ve ölçek tek boyutludur. Olumlu maddeler "Katılıyorum" 3 puan, "Kararsızım" 2 puan ve "Katılmıyorum" 1 puan olacak şekilde puanlanırken olumsuz maddeler için puanlama tersten yapılmıştır. MÖYTÖ'den alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 72 olarak hesaplanmıştır. Alınacak olan puanın yüksek olması öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının olumlu olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı .92 olarak hesaplandığından Kılcan ve diğerleri (2017), ölçeğin güvenirlik özelliğine sahip olduğunu çalışmalarında belirtmişlerdir.

Ölçek uygulanırken ilkokul seviyesinde uygulandığı için "Katılıyorum" gülen yüzle, "Kararsızım" nötr yüz ile ve "Katılmıyorum" üzgün yüz ile sembolize edilmiştir. Ölçek ortaokul öğrencilerine uygulanmış fakat 3'lü likert tipte hazırlanmış olmasından ve ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin düzeylerine de

uygun olduğundan dolayı araştırmada bu ölçek deney grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında uygulama sonrasında değişim olup olmadığını göstermede kullanılmıştır. Ölçek ekler bölümünde verilmiştir (EK-1).

3.3.2 Kişisel Bilgiler Formu ve Görüşme Soruları

Araştırmanın nitel bulgularına ulaşmak için hem deney hem de kontrol grubu ile uygulama öncesi ve sonrasında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelere başlanmadan önce öğrencilere kişisel bilgiler formu verilmiştir. Kişisel bilgiler formu ile öğrencilerin demografik özelliklerine ulaşmak istenmiştir.

Görüşmede sorulacak sorular araştırmacı tarafından hazırlanmış ve 3 uzmanın görüşü alınarak geliştirilmiştir. Formu geliştirmek için eğitim bilimleri, sınıf eğitimi ve çocuk edebiyatı alanında uzman kişilerin görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü, araştırmanın konusu hakkında bilgi sahibi ve bu konularda uzmanlaşmış kişilerden, araştırmayı çeşitli boyutlardan incelemesinin istenmesidir. Uzman eleştirel bir gözle bakarak araştırmacıya geri bildirimde bulunur ve araştırmanın geliştirilmesine katkı sağlar. Uzman görüşü araştırmacı ile uzmanların yapacağı bir toplantı ile alınabileceği gibi araştırmacının uzmanların geri bildirimde bulunmasını istediği dokümanları uzmanlara göndermesi ile de alınabilir. Her iki şekilde de amaç geçerliği değerlendirmek, farklı bir bakış açısı ile bakıp geri bildirimde bulunmak böylece araştırmanın geçerli ve tutarlı olmasına katkı sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada uzman kişilere araştırmanın amacından bahsedilmiş ve kişisel bilgiler formu ve görüşme sorularının bulunduğu belgeler uzmanlara gönderilmiştir. Uzman kişilerin bunları değerlendirmesi için de ayrıca bir form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (EK-4). MÖYTÖ ölçeği ile öğrencilerin göçmen öğrencilere yönelik tutumları hakkında bilgi alınmak istenmiştir. Fakat görüşme soruları ile daha genel olarak göçmenlere dönük görüşlerine, kendi ifadeleri ile ulaşmak istenmiştir. Görüşme soruları belirlendikten sonra uzman görüşü için 1 tane sınıf eğitimi, 1 tane çocuk

edebiyatı ve 1 tane de ölçme ve değerlendirme alanında uzman kişilere sorular gönderilmiş ve görüşleri alınmıştır. Görüşme soruları alınan uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenmiş ve son hali 8 tane açık uçlu sorudan oluşmaktadır (EK-2).

3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya uygulamada kullanılacak göç temalı çocuk kitaplarının belirlenmesi ile başlanmıştır. Kitaplar belirlenirken göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarında ayırım yapılmamış, bu terimler genel olarak göç teması çerçevesinde toparlanmıştır. Yapılan literatür taramasında bu temayı içeren birçok çocuk kitabına rastlanmıştır. Ürünler araştırmacı tarafından incelenmiş göç temasının işleniş şekli, uygulamanın yapılacağı sınıfın gelişimsel düzeyi ve çocuk edebiyatı özellikleri göz önüne alınmıştır. Seçilen ürünlerde yazıların yanında resimlerin de bulunmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda belirlenen kitaplar ve uygulanacak olan etkinliklerin belirlenen süre içerisinde bitmesi de kitap seçiminde göz önünde bulundurulmuştur. Belirlenen kitapların uygunluğuna yönelik uzman görüşü almak için form hazırlanmış ve uzmanlardan görüş alınmıştır (EK-5). Uzman görüşü alınması için 10 tane kitap belirlenmiştir. Fakat alınan görüşler sonrasında kitaplardan 2 tanesinin öğrenci yaş grubuna uygun olmaması ve belirlenen ders saati içerisinde işlenemeyeceği düşünüldüğünden uygulamadan çıkarılmasına karar verilmiştir. Alınan uzman görüşlerine göre 8 tane çocuk edebiyatı ürünü seçilmiştir. Seçilen kitaplar arasında uluslararası ödüller kazanan yazarlara ve çizerlere yer verilmiştir. Uygulamada kullanılacak kitaplar öğrenciler ile farklı etkinlikler yapılabilecek niteliktedir. Tablo 3'te uygulamada kullanılacak kitaplar hakkında bilgiler mevcuttur.

Tablo 4.

Uygulamada Kullanılacak Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Kitabın Adı	Yazarı	Konusu
Arkadaşım Korku	Francesca Sanna- Taze Kitap (2018)	Göçmen bir kız yeni gittiği ülkede okula başlar. Ancak ana dilinin konuşulmadığı bu yerde onun yanından hiç ayrılmayan Korku adında bir arkadaşı olmuştur. Kız konuşulan dili bilmediğinden Korku gün geçtikçe büyür ve kız artık sadece onunla oynar. Ancak bir gün başka bir çocuğun da korkuları olabileceğini görür. O günden sonra Korku küçülmeye başlar ve kızın başka arkadaşları da olur.
Kayıktaki Çocuk	Maya Mizuno-Vonne Hemels- Timaş Çocuk (2017)	Ahmet Suriye’den kaçan savaş mağduru bir çocuktur. Kaçarken bindiği kayığı ile çeşitli ülkelere sığınmak için uğrar. Kendisine yeni bir ev aramaktadır. Ancak farklı sebeplerden dolayı ülkeler onu kabul etmemektedir. Tüm çocuklar büyüklere bir mesaj verir ve tüm insanların eşit olduğunu vurgular.
Yolculuk	Francesca Sana- Taze Kitap (2016)	Babasının savaşta ölmesi sebebiyle kız çocuğu ve ailesi ülkesini geride bırakmak zorunda kalır. Ailece yaptıkları bu göç sırasında başlarına çeşitli olaylar gelir ve zorluklar atlatırlar. Yaşanan onca zorluğa karşı umutları hiç bitmez ve bir olurlar.
Tarık ve Beyaz Karga	Kolektif- Abm Yayınevi (2017)	Tarık ailesi ile beraber adada yaşamaktadır. Ancak tüm ada sakinleri bir sabah uyandıklarında kara bir bulut ile karşılaşılırlar. Bulutun karanlığını dağıtmak için çeşitli yollar denerler fakat başarısız olurlar. Tüm ada halkı için yeni bir yer bulmak adına Tarık ve babası kayıklarıyla yola çıkar. Beyaz bir karga önderliğinde yeni bir ada bulurlar ancak bu ada oldukça farklıdır. Tarık ve babasını ilk başta kabul etmezler. Sonradan onlara alışır ve benimserler. Tarıklar, ailesini de yanlarına alarak burada yeni bir hayat kurmaya başlarlar.

Akim Koşuyor	Claude K. Duois- Ginko Çocuk (2019)	Akim normal bir hayatı olan bir çocuktur. Bir gün arkadaşlarıyla beraber oynarken silah ve bomba sesleri ile korkuya kapılır ve ailesini aramak için koşmaya başlar. Fakat ailesini bulamaz. Akim' in canını kurtarmak için koşmaya devam etmesi gerekmektedir. Bir toplama kampına ulaştığında bile hala ailesini bulma umudu vardır.
Taştan Adımlar	Margriet Ruurs- Nesin Yayınevi (2017)	Savaşın kapılarına dayandığı ve doğup büyüdüğü yerleri bırakmak zorunda kalan ailenin umuda yolculuğu sırasında bizleri barışa, anlayışa ve yardımlaşmaya çağırdıkları bir kitap.
Herkes Burada Bizim Rengârenk Yaşamımız	Anja Tukermann- Kırmızı Kedi Çocuk (2017)	Doğdukları yerlerden çok uzaklarda farklı kültürlerden gelmiş fakat bir arada yaşayan ailelerin heyecan verici fakat bazen zorlayıcı yaşantılarının anlatıldığı eserde birlikte yaşamının zenginliklerinden bahsedilir.
Başka Bir Yerde Yaşasaydım	Constance Oreck- Nilssen- Abm Yayınevi (2017)	Dünyayı elinde tuttuğu bir dürbün yardımıyla gözlemleyen çocuk, farklı yerlerde yaşamının nasıl olacağını düşünmektedir. Dünyada farklı zorluklar yaşayan insanların yerine kendisini koyar ve düşüncelere dalar.

Belirlenen göç temalı çocuk edebiyatı kitaplarında göç, göçmenlerin toplumdaki yeri, göçün sebepleri ve sonuçları, göçmenlerin göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşadıkları olumsuzluklar, göçmenlere yönelik yerel halkın davranışları, göçmenlere yönelik empati ve yardımlaşma, farklı kültürlerle saygı, bir arada yaşama kültürü konu olarak işlenmiştir.

Deney grubu derslerinde işlemek için kitapların belirlenmesinden sonra 8 haftalık etkinlik planları oluşturulmuştur (EK-6). Planlarda ders bilgileri, kazanımlar, süreç detaylı bir şekilde işlenmiştir. Yapılacak etkinlikler öğrencilerin yaş grubuna uygun olarak ve hedeflenen kazanımları açığa çıkaracak şekilde seçilmiştir. Araştırmanın uygulamasının yapıldığı zamanda kullanılan Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul-1 ve 8. sınıflar) etkinlik planları oluşturulurken göz önüne alınmıştır. Türkçe Dersi

Öğretim Programında dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere 4 temel beceri bulunmaktadır. Her bir beceriye ait kazanımlar programda mevcuttur. Seçilen çocuk kitapları için yapılacak etkinlikler belirlenirken 4. sınıf kazanımları dikkate alınmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın uygulanması sürecinde her sınıf düzeyinde işlenmesi gereken 8 tema bulunmaktadır. Bu temalardan; *“Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk”* temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Öğrenme öğretme sürecinde işlenmesi ve öğretim materyallerinde yer verilmesi öngörülen temalar şunlardır; *“Erdemler, Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Zaman ve Mekân, Duygular, Doğa ve Evren, Sanat, Vatandaşlık, Çocuk Dünyası”* (MEB, 2019). Seçilen materyaller öğretim programında belirtilen *“Vatandaşlık, Sanat, Duygular, Zaman ve Mekân, Kişisel Gelişim, Hak ve Özgürlükler, İletişim, Birey ve Toplum, Erdemler”* temaları kapsamında değerlendirilebilir. Etkinlikler yapılırken kullanmak üzere çalışma kâğıtları hazırlanmıştır (EK-7). Oluşturulan etkinlik planları ve çalışma kâğıtları için 4 uzmandan görüş alınmıştır. Bu uzmanların iki tanesi sınıf eğitimi alanında, iki tanesi ise edebiyat alanında uzmandır. Alınan görüşler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır (EK-8). Etkinlikler öğrencilere araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Araştırmanın uygulama süreci deney ve kontrol grubunda eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Deney grubu öğrencileri ile araştırmacı kitaplara yönelik ders planlarını işlerken kontrol grubunda kendi sınıf öğretmenini ders işlemiştir. Sürece ait bilgiler Tablo 5'te sunulmuştur. Deney grubunda gerçekleştirilecek oturumlarda kullanılacak kitaplara ait bilgiler Tablo 6' da yer almaktadır.

Tablo 5

Uygulama Süreci

Kontrol Grubu	Deney Grubu
---------------	-------------

Öğrenci Sayısı	27	29
Uygulama Süresi	8 Hafta	8 Hafta (14 saat)
Veri Toplama Araçları	MÖYTÖ (ön test- son test) Görüşme Formu (öntest-son test)	MÖYTÖ (ön test- son test) Görüşme (ön test-son test)
Etkinlikler	Normal Öğretim Süreci	Göç temalı 8 çocuk kitabının ders etkinlik planları
Etkinliklerin Uygulayıcıları	Sınıf Öğretmeni	Araştırmacı

Tablo 6

Deney Grubunda Gerçekleştirilen Oturumlarda Kullanılan Kitaplar

Oturumlar	Kullanılan Kitaplar
Birinci Oturum	Akim Koşuyor
İkinci Oturum	Taşın Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu
Üçüncü Oturum	Kayıktaki Çocuk
Dördüncü Oturum	Arkadaşım Korku
Beşinci Oturum	Herkes Burada Bizim Rengârenk Yaşamımız
Altıncı Oturum	Yolculuk
Yedinci Oturum	Başka Yerde Yaşasaydım
Sekizinci Oturum	Tarık ve Beyaz Karga

Deney grubu ile uygulama öncesinde ön test ve uygulama öncesi görüşme araştırmacı tarafından, 8 haftalık uygulama sonrasında son test ve uygulama sonrası görüşme yine araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kontrol

grubunda ise deney grubu ile aynı zamanda araştırmacı tarafından ön test ve ön görüşme ile son test ve son görüşme uygulanmıştır. Araştırmacı MÖYTÖ ön test ve son test uygulaması ile uygulama öncesi ve sonrası görüşmeleri kendisi gerçekleştirmiştir. Araştırma sürecinde son olarak nitel ve nicel veriler toplandıktan sonra taşıdıkları anlamlara odaklanılmış ve veriler analiz edilerek bütünleştirilmiştir.

Toplanan verilerin ardından nicel verilerin analizi için deney ve kontrol grubu öğrencilerine D1, D2, K1, K2... şeklinde numaralar verilmiştir. Veriler SPSS 22.0 programına işlenmiş ve ölçekten elde edilen verilerin demografik özellikler bakımında grup içerisinde ölçekten alınan puan farklılıkları bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılıkları olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmanın nicel boyutu ön test ve son test verileri ile SPSS programı yardımı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın örneklem gruplarındaki öğrencilerin sayısı 30'un altında olduğundan ve veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Nicel verilerin analizinde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır.

Görüşme hem deney hem kontrol grubuna uygulama öncesi ve sonrasında uygulanmıştır. Öğrenciler nicel verilerde kodlandığı gibi D1, D2, K1, K2... şeklinde numaralandırılmıştır. Görüşme sırasında ses kaydı alınmış ayrıca araştırmacı notlar tutmuştur. Nitel verileri analiz etmek için uzman görüşleri alınmıştır. Görüşme sorularından elde edilen veriler hem araştırmacı hem de uzmanlar tarafından kategorilenmiştir. Araştırmacı önce kendisi yapmış ardından uzman kişilere göndermiştir. Öğrenci görüşleri gruplanmıştır. Deney ve kontrol grubu arasındaki farklara bakıldığı gibi grupların uygulama öncesi ve sonrası farkları da incelenmiştir.

3.5 Geçerlik ve Güvenirlik

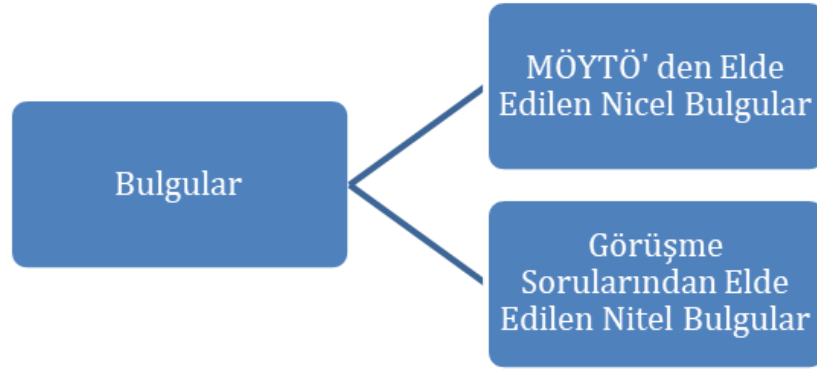
Nicel verilerin toplanmasında kullanılacak olan MÖYTÖ'nün geçerlik ve güvenirliğine Kılcan ve diğerleri (2017) tarafından bakılmıştır. Kılcan ve

diğerleri (2017) geçerlik analizlerinde, yapı geçerliği, toplam puan ve faktöre yönelik korelasyon matrisi ve madde-toplam korelasyonlarını hesapladıklarını belirtmişlerdir. Ölçeğin güvenirliğinin test-tekrar test yöntemleri ve iç tutarlılık analizleri kullanılarak hesaplandığı belirtilmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha katsayısının en düşük 0.70 olması önerildiğinden bu ölçeğin güvenilir özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Güvenirliğin belirlenmesinde kullanılan test-tekrar test yöntemiyle üç hafta arayla ölçek aynı gruba yeniden uygulanmıştır. Uygulamalar arasındaki güvenirlik korelasyon kat sayısı $r=.87$ olarak elde edilmiştir. Korelasyon kat sayısı iki değişken arasındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirtmektedir. Elde edilen kat sayı ölçümler arasında pozitif ve yüksek korelasyon ilişkisi olduğunu göstermektedir. Buradan yola çıkarak ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Nitel verilerin güvenirliğini sağlamak adına alanında uzman olan kişilerin görüşleri alınmıştır. Görüşme sorularından elde edilen görüşler önce araştırmacı tarafından kategorilere ayrılmış ardından farklı uzmanlar tarafından incelenmiştir. Veri toplanmadan önce kavramsal çerçeveye bağlı olarak ayrıntılı bir şekilde veri analizinin kodlamaları belirlenmiştir. Bu iç güvenirliğe katkı sağlamaktadır. Ayrıca geçerlik adına araştırmacının yansız olması için görüşmeler ses kaydına alınmış ve yazıya o şekilde geçirilmiştir. Ayrıca uygulamalar sırasında öğrencilerin vermiş oldukları cevaplarda önemli olan unsurlar araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde elde edilen nicel ve nitel verilere ait bulgulara yer verilmiştir. Bulgular Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği'nden elde edilen nicel bulgular ve görüşme sorularından elde edilen bulgular şeklinde alt başlıklara ayrılarak sunulmuştur.

Şekil 7.

Bulgular

4.1 MÖYTÖ'den Elde Edilen Nicel Bulgular

4.1.1 Deney Grubu Öğrencilerinden Uygulama Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun cevabını bulmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Deney grubunun ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Deney Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması

	Sıralar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
MÖYTÖ Ön Test	Negatif Sıralar	10	14.10	141.00		
	Pozitif Sıralar	17	13.94	237.00	-1.155	.248
MÖYTÖ Son Test	Eşit	2				
	Toplam	29				

Tabloda verildiği gibi yapılan analizler sonucunda uygulamaya katılan deney grubunda bulunan 29 öğrencinin, ön test MÖYTÖ puanları ile son test MÖYTÖ puanları arasında bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar testinin sonucuna göre uygulamaya katılan öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası MÖYTÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($z = -1.15$, $p = .248$ ($p > .05$)). Buna göre göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri kullanarak yapılan uygulama doğrultusunda deney grubu öğrencilerinin tutumlarında anlamlı bir farklılık gerçekleşmemiştir.

4.1.2 Kontrol Grubu Öğrencilerinden Uygulama Öncesi ve Sonrasında Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Kontrol grubunun ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Aşağıdaki Tablo 8’de kontrol grubunun ön test ve son test MÖYTÖ puanlarına ait değerler verilmiştir.

Tablo 8

Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	p
MÖYTÖ Son Test	Negatif Sıralar	14	16.29	228.00	-1.335	.182
MÖYTÖ Ön Test	Pozitif Sıralar	12	10.25	123.00		
	Eşit	1				
	Toplam	27				

Tablo 8’den anlaşılacağı gibi kontrol grubunda bulunan 27 öğrencinin, ön test MÖYTÖ puanları ile son test MÖYTÖ puanları arasında bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar testinin sonucuna göre programa katılan öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası MÖYTÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($z = -1.33$, $p = .182$ ($p > .05$)). Buna göre kontrol grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık gerçekleşmemiştir.

4.1.3 Öğrencilerin Cinsiyet Özelliklerine Göre Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubunda MÖYTÖ’den alınan puanlar üzerinde öğrencilerin demografik (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim düzeyi) özellikleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?” sorusunda bulunan cinsiyet farklılığına göre anlamlı fark olup olmadığına cevap aranmıştır. Deney ve kontrol grubunda bulunan kız ve erkek öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını bulmak için Mann Whitney U testi yapılmıştır. Aşağıda bulunan Tablo 9’da deney ve kontrol grubunda bulunan kız ve erkek öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasındaki değerler verilmiştir.

Tablo 9

Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Deney Grubu	Ön Test	Kız	11	15.73	173.00	91.000	.719
		Erkek	18	14.56	262.00		
	Son Test	Kız	11	14.95	164.50	98.500	.982
		Erkek	18	15.03	270.50		
Kontrol Grubu	Ön Test	Kız	11	15.68	172.50	69.500	.358
		Erkek	16	12.84	205.50		
	Son Test	Kız	11	13.50	148.50	82.500	.786
		Erkek	16	14.34	229.50		

Tablo 9'a göre 11 kız 18 erkekten oluşan 29 kişilik deney grubunda, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Mann-Whitney U testinin sonucuna göre kızların ortalama puanları ile erkeklerin ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmüştür ($U_{\text{ön test}}=91.000$, $U_{\text{son test}}=98.500$, $p>0.05$).

11 kız 16 erkekten oluşan 27 kişilik kontrol grubunda, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Mann-Whitney U testinin sonucuna göre kızların ortalama puanları ile erkeklerin ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmüştür ($U_{\text{ön test}}=69.500$, $U_{\text{son test}}=82.500$, $p>0.05$).

Test sonuçlarından anlaşılacağı gibi çalışılan bu gruplarda cinsiyetin ön test ve son test MÖYTÖ puanlarına anlamlı bir etkisi olmadığı söylenebilir.

4.1.4 Sosyoekonomik Özelliklere Göre Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubunda MÖYTÖ’den alınan puanlar üzerinde öğrencilerin demografik (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim düzeyi) özellikleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?” sorusunda bulunan sosyoekonomik durum farklılığına göre anlamlı fark olup olmadığına cevap aranmıştır. Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasında sosyoekonomik duruma göre anlamlı farklılık olup olmadığını bulmak için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Aşağıda bulunan Tablo 10’da deney ve kontrol grubunda bulunan sosyoekonomik durumu farklı olan öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasındaki değerler verilmiştir.

Tablo 10

Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Sosyoekonomik Duruma Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	Sosyoekonomik Durum	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Deney Grubu	Ön Test	Düşük	2	24.25	2	3.618	.164
		Orta	23	15.02			
		Yüksek	4	10.25			
	Son Test	Düşük	2	10.25	2	.940	.625
		Orta	23	15.00			
		Yüksek	4	17.38			
Kontrol Grubu	Ön Test	Düşük	1	20.00	2	1.311	.519
		Orta	21	14.40			
		Yüksek	5	11.10			
	Son Test	Düşük	1	21.00	2	3.251	.197
		Orta	21	12.55			

Yüksek	5	18.70
--------	---	-------

Tablo 10’da deney ve kontrol grubunda bulunan 3 farklı sosyoekonomik duruma ait grubun MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını görmek için yapılan Kruskal-Wallis testine göre, sosyoekonomik grupların MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($\chi^2_{\text{ön test deney}}=3.618$, $\chi^2_{\text{son test deney}}=.940$, $\chi^2_{\text{ön test kontrol}}=1.311$, $\chi^2_{\text{son test kontrol}}=3.251$, $p>0.05$). Buradan yola çıkarak çalışmanın yapıldığı bu örneklem için sosyoekonomik durumun ön test ve son test MÖYTÖ puanlarına etkisi olmadığı söylenebilir.

4.1.5 Anne Eğitim Durumuna Göre Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubunda MÖYTÖ’den alınan puanlar üzerinde öğrencilerin demografik (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim düzeyi) özellikleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?” sorusunda bulunan anne eğitim durumuna göre anlamlı fark olup olmadığına cevap aranmıştır. Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasında anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını bulmak için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Aşağıda bulunan Tablo 11’de deney ve kontrol grubunda bulunan anne eğitim durumları farklı olan öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasındaki değerler verilmiştir.

Tablo 11

Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	Anne Eğitim Durum	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
		İlkokul	15	17.00			

Deney Grubu	Ön Test	Ortaokul	8	9.88	6.685	.083
		Lise	3	22.50		
		Üniversite ve üzeri	3	11.17		
	Son Test	İlkokul	15	13.80	.940	.264
		Ortaokul	8	14.88		
		Lise	3	24.00		
		Üniversite ve üzeri	3	12.33		
Kontrol Grubu	Ön Test	İlkokul	8	16.19	3.380	.337
		Ortaokul	9	15.17		
		Lise	8	12.63		
		Üniversite ve üzeri	2	5.50		
	Son Test	İlkokul	8	13.19	3.112	.375
		Ortaokul	9	13.33		
		Lise	8	13.19		
		Üniversite ve üzeri	2	23.50		

Tablo 11’de deney ve kontrol grubunda bulunan anne eğitim durumuna ait dört farklı alt grubun MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını görmek için yapılan Kruskal-Wallis testine göre, anne eğitim durumu gruplarının MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($\chi^2_{\text{ön test deney}}=6.685$, $\chi^2_{\text{son test deney}}=.940$, $\chi^2_{\text{ön test kontrol}}=3.380$, $\chi^2_{\text{son test kontrol}}=3.112$, $p>0.05$). Buradan yola çıkarak çalışmanın yapıldığı bu grup için anne eğitim durumunun ön test ve son test MÖYTÖ puanlarına etkisi olmadığı söylenebilir.

4.1.6 Baba Eğitim Durumuna Göre Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubunda MÖYTÖ’den alınan puanlar üzerinde öğrencilerin

demografik (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim düzeyi) özellikleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?" sorusunda bulunan baba eğitim durumuna göre anlamlı fark olup olmadığına cevap aranmıştır. Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasında baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını bulmak için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Aşağıda bulunan Tablo 12’de deney ve kontrol grubunda bulunan baba eğitim durumları farklı olan öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ puanları arasındaki değerler verilmiştir.

Tablo 12

Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Grup	Ölçüm	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	p
Deney Grubu	Ön Test	İlkokul	6	16.83	3	.510	.917
		Ortaokul	16	14.78			
		Lise	5	14.60			
		Üniversite ve üzeri	2	12.25			
	Son Test	İlkokul	6	10.17	3	3.190	.363
		Ortaokul	16	17.16			
		Lise	5	15.00			
		Üniversite ve üzeri	2	12.25			
Kontrol Grubu	Ön Test	İlkokul	5	18.50	3	6.398	.094
		Ortaokul	10	11.35			
		Lise	9	16.83			
		Üniversite ve üzeri	3	6.83			
	Son Test	İlkokul	5	12.30	3	.	.
		Ortaokul	10	15.75			

Lise	9	14.22	1.370	.713
Üniversite ve üzeri	3	10.33		

Tablo 12’de deney ve kontrol grubunda bulunan baba eğitim durumuna ait dört farklı alt grubun MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını görmek için yapılan Kruskal-Wallis testine göre, baba eğitim durumu gruplarının MÖYTÖ ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($\chi^2_{\text{ön test deney}}=.510$, $\chi^2_{\text{son test deney}}=3.190$, $\chi^2_{\text{ön test kontrol}}=6.398$, $\chi^2_{\text{son test kontrol}}=1.370$, $p>0.05$). Buradan yola çıkarak çalışmanın yapıldığı bu grup için baba eğitim durumunun ön test ve son test MÖYTÖ puanlarına etkisi olmadığı söylenebilir.

Nicel verilerden elde edilen bulgular doğrultusunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Ayrıca cinsiyetin, anne- baba eğitim durumunun, sosyo ekonomik özelliklerin deney ve kontrol grupları MÖYTÖ ön test ve son test puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.2 Görüşme Sorularından Elde Edilen Bulgular

Görüşme sorularından elde edilen bulgular 7 farklı tema altında incelenmiştir. Bunlar göçmen algısına yönelik görüşler, kendilerini göçmenlerin yerine koyabilmeye yönelik görüşler, göçmenlerle birlikte yaşamaya yönelik görüşler, göçmenlerin eski yaşantılarına dönüp dönemeyeceğine yönelik görüşler, göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzluklara duyarlılığa yönelik görüşler, göçmenlere ait farklılıklara yönelik görüşler, göçmenlerle ilgili haberlere yönelik görüşler şeklindedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası görüşlerindeki değişikliklere yer verilmiştir. Her tema ile ilgili örnek öğrenci görüşleri verilmiştir. Örnek öğrenci görüşleri seçilirken uygulama

öncesi ve sonrasında görüşlerinde olumlu veya olumsuz yönde değişim olan ve değişim olmayan öğrenciler tercih edilmiştir.

4.2.1 Göçmen Algısına Yönelik Görüşler

“Göçmen denildiğinde aklına kimler geliyor? Neden?” sorusuna cevap aranarak göçmen kavramı hakkında öğrencilerin görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Soruya verilen cevaplara bakıldığında öğrencilerin “Suriyeli”, “Ülkesinde savaş çıkan”, “Bir yerden bir yere göç eden”, “Başka ülkeden gelen” şeklinde tanımlar yaptıkları görülmüştür. Deney grubunda bir öğrenci göçmen denildiğinde göç eden kuşlardan bahsetmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinde sadece bir öğrenci savaş sebebi ile değil başka bir sebeple göç edebilen bir insanın da göçmen kabul edileceği görüşünde bulunmuştur. Hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerine bakıldığında uygulama öncesinde ve sonrasında da öğrencilerin göçmen denildiğinde aklına olumsuz yargılar gelmediği, göçmenleri tanımlarken daha çok ülkemize Suriye’den gerçekleşen zorunlu göçlerden kaynaklı tanımlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca öğrenciler tanımlarken “sınıf arkadaşım, komşum” gibi olumlu tanımlamalardan da yararlanmışlardır. Tablo 13’de deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası sorulara vermiş oldukları cevaplara yer verilmiştir.

Tablo 13

Öğrencilerin göçmen kavramının tanımına ait görüşleri

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D4	“Ülkesinden kaçmış başka ülkeye gelmiş kişi. Mesela Suriyeliler savaştan kaçmış buraya gelmiş onlar göçmen.”	“Başka ülkeden ülkemize gelen insanlar. Çünkü onlar savaş gibi şeylerden kaçıp geliyorlar.”
D13	“Evləri olmayan, güzel ülkelerini kaybetmiş kişiler. Çünkü savaş çıktı her yer yıkıldı. Evleri kalmadı.”	“Ülkesinde savaş çıkmış insanlar. Çünkü savaş olmazsa gelmezler. Dili değişen kişiler onların kendi ülkesinde dilleri başkaydı.”

D21	<i>"Aklıma kuş geliyor. Çünkü dünyada en çok kuşlar göç ediyorlar. Göçmen kuşlar var sıcak yerlere giderler."</i>	<i>"Göçmen kuşlar geliyor. Çünkü adında göçmen geçiyor."</i>
K7	<i>"Mesela Suriyeliler. Suriyeliler ülkelerinde savaş çıkması nedeniyle Türkiye'ye göç etmişler. Bu nedenle göçmen olmuşlar. Ve tabi ki göçmen oldukları için onlarla alay etmemiz kötü bir şey. Şu an Ukrayna'da savaş çıktığı için Ukraynalılar da göçmen olabilirler."</i>	<i>"Göçmen dendiğinde ilk aklıma savaşlar geliyor. Savaşlar yüzünden birçok insan ülkelerinden ayrılmış ve binlerce insan ülkesinden ayrılmış. Ülkelerinden ayrıldıktan sonra bizim ülkemize mecburen gelmişler. Ama bizim ülkemizde kalmalarından mutluluk duyarım."</i>
K11	<i>"Komşum, arkadaşım, sınıf arkadaşım. Neden çünkü bu kişiler göçmen. Başka yerden geldiler."</i>	<i>"Aklıma başka ülkelerdeki savaştan dolayı oradan kaçan insan geliyor."</i>
K24	<i>"Teyzem geliyor. Çünkü o Fransa, Almanya, Paris bunların hepsine gitmiş. Almanya'da yaşar."</i>	<i>"Suriyeli arkadaşlarım geliyor. Çünkü ülkelerinde savaş çıktı ve buraya geldiler."</i>

4.2.2 Kendilerini Göçmenlerin Yerine Koyabilmeye Yönelik Görüşler

"Kendini veya aileni göçmen olarak düşündün mü? Konuyla ilgili açıklama yapar mısın?" sorusu ile öğrencilerin kendilerini göçmenlerin yerine koyabilmesine ilişkin görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Cevaplar göçmen olarak düşünen ve göçmen olarak düşünemeyen şeklinde sınıflanmıştır. Verilen cevaplara ait sıklık tablosu aşağıdaki Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14

Kendilerini Göçmenlerin Yerine Koyabilmeye Yönelik Görüşlerin Sıklık Tablosu

Deney Grubu	Uygulama Öncesi		Uygulama Sonrası	
	Göçmen olarak düşünen	Göçmen olarak düşünemeyen	Göçmen olarak düşünen	Göçmen olarak düşünemeyen
	5	24	13	16
Kontrol Grubu	Göçmen olarak düşünen	Göçmen olarak düşünemeyen	Göçmen olarak düşünen	Göçmen olarak düşünemeyen
	15	12	14	13

Deney grubu öğrencilerinde uygulama öncesi sadece 5 kişi kendini göçmen olarak düşünebilirken uygulama sonrası 13 öğrenciye yükselmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinde kendini göçmen olarak düşünebilmeye yönelik sadece bir öğrencide değişiklik olmuştur. Tablo 15’te öğrencilerin uygulama öncesi ve uygulama sonrası vermiş oldukları cevaplara yer verilmiştir.

Tablo 15

Öğrencilerin Kendilerini Göçmenlerin Yerine Koyabilmeye Yönelik Görüşleri

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D25	<i>“Düşündüğüm olmadı.”</i>	<i>“Evet, kendimi ve ailemi göçmen olarak düşündüm. Gerçekten sadece düşünmek bile çok kötü. Ama onlar yaşıyorlar ve işte bazıları göçmenlere çok kötü davranıyorlar. Bir tek kendilerini onların yerine hiç koymuyorlar.”</i>
D23	<i>“Hayır düşünmedim.”</i>	<i>“Düşündüm. Çünkü öğretmenim sizin anlattıklarınız okuduklarınız bana çok değişik geldi. Kendimi hep o hikâyelerin yerine koydum. Size teşekkür ederim.”</i>
D16	<i>“Bilmiyorum, düşünmedim.”</i>	<i>“Hayır düşünmedim. Çünkü ülkemden gitmeme sebep olacak bir şey yaşamadım.”</i>
D6	<i>“Düşündüm. Hayat çok zor olurmuş. Ülkemi bırakınca çok üzülürüm. Herkes burada kalır.”</i>	<i>“Düşündüm ve çok zorluk çekerdik. Hiç arkadaşım olmasa nasıl olurdu empati kurdum.”</i>
K4	<i>“Ben göçmen olsaydım kendimi garip hisseder ve herkesten utanırdım. Eminim göçmenler de öyledir. Birinin bana göçmen olduğum için kötü davranması beni çok üzerdi. Ben de o yüzden onlara iyi davranıyorum.”</i>	<i>“Ailem ve kendimi göçmen olarak düşündüm. O sınırlardan nasıl gidiyorlar merak etmişimdir.”</i>
K10	<i>“Evet. Benim ailem Suriye’den göçüp bu okulda okusaydım buradakilerle arkadaş olurdum. Onlar bana okumayı öğretselerdi ben de onlara yardım ederim. Sonra onlara çok teşekkür ederdim.”</i>	<i>“Hiç düşünmedim.”</i>
K19	<i>“Hayır düşünmedim. Çünkü ben ülkemi seviyorum. Bizim ülkemizde savaş yok ve biz huzur içinde mutlu yaşıyoruz.”</i>	<i>“Hayır düşünmedim.”</i>

Tablo 15 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinden D25 ve D23 uygulama öncesinde kendini göçmenlerin yerine koyamazken uygulama sonrasında göçmen olarak düşünebilen öğrencilere katılmıştır. D16 uygulama öncesinde de uygulama sonrasında da göçmen olarak düşünmeyenler grubunda kalmıştır. D6 ise hem uygulama öncesi hem uygulama sonrası göçmen olarak düşünmüştür. Kontrol grubu öğrencilerinden K4 uygulama öncesi ve sonrasında da göçmen olarak düşünebilirken, K19 göçmen olarak düşünmemiştir. Kontrol grubu öğrencilerinden K10 uygulama öncesinde göçmen olarak düşündüğünü dile getirirken uygulama sonrası düşünmediğini söylemiş ve olumsuz doğru bir yönelimi olmuştur.

Verilen cevaplar doğrultusunda deney grubu öğrencilerinde kendini göçmen olarak düşünen öğrencilerin sayısındaki artışta uygulama sırasında okunan kitapların katkısı olduğu gözlenmiştir. Kendini göçmen olarak düşünemeyen öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğu göç etmelerine neden olan bir sebep bulunmadığından daha önce kendilerini hiç göçmen olarak düşünmediklerini dile getirmişlerdir.

4.2.3 Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Yönelik Görüşler

“Göçmenlerle aynı şehirde, okulda, sınıfta bulunmak sana nasıl hissettiriyor? Neden?” sorusu ile öğrencilerin birlikte yaşamaya yönelik görüşleri öğrenilmek istenmiştir. Öğrencilerin birlikte yaşamaya yönelik görüşleri “olumlu, nötr ve olumsuz” şeklinde sınıflandırılmıştır. Tablo 16 göçmenlerle birlikte yaşamaya ait görüşlerin sıklık tablosudur.

Tablo 16

Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Ait Görüşlerin Sıklık Tablosu

Deney Grubu	Uygulama Öncesi			Uygulama Sonrası		
	Olumlu	Nötr	Olumsuz	Olumlu	Nötr	Olumsuz
	19	4	6	20	3	6
Kontrol Grubu	Olumlu	Nötr	Olumsuz	Olumlu	Nötr	Olumsuz

23	3	1	23	2	2
----	---	---	----	---	---

Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası göçmenlerle birlikte yaşamaya ilişkin görüşlerine bakıldığında sadece nötr olan bir öğrencinin uygulama sonrasında olumlu görüş bildirdiği görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğunun uygulama öncesinde de sonrasında da olumlu görüş bildirdiği görülmüştür. Kontrol grubu öğrencilerinin olumlu cevaplarında bir değişiklik olmazken nötr olan bir görüş olumsuz hale gelmiştir. Tablo 17’de öğrencilerin göçmenlerle birlikte yaşamaya yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 17

Öğrencilerin Göçmenlerle Birlikte Yaşamaya Yönelik Görüşleri

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D12	<i>“İyi hissedirim. Çünkü onlarda bizim gibi insanlar ve burada yaşıyorlar.”</i>	<i>“İyi hissediyorum. Onlarla arkadaşlık kuruyorum, mutluyum. Ben de bir gün gitmek zorunda kalırsak onlarda bana iyi davranırlar.”</i>
D5	<i>“Aslında ne iyi ne de kötü hissediyorum. Bazen kendi dillerinde bize kötü söz söyleyebiliyorlar, bazen de onlara üzülüyorum.”</i>	<i>“Farklı ve iyi hissettiriyor. Çünkü onlar farklı diller konuşuyorlar ve farklı davranışlar gösteriyorlar. Farklı olabilir insanlar.”</i>
D3	<i>“Kötü hissedirim. Zaten aynı sırada da oturmak istemem. Yabancı ve anlamadığım biri ile olmak istemezdim.”</i>	<i>“Garip hissediyorum. Acaba neden geliyorlar bizim ülkemize, okulumuza? Bazen uyum sağlayamıyorum ve kötü oluyorum.”</i>
K6	<i>“Bana açıkçası pek bir şey hissettirmiyor. Onları o kadar çok görüyorum ki artık alıştım onları da Türk olarak görmeye başladım.”</i>	<i>“Kötü. Çünkü çok kalabalıklar.”</i>
K13	<i>“Çok güzel hissediyorum. Sanki yanımda dünya ünlüsü varmış gibi. Hani onlar yabancı ya ünlü gibiler.”</i>	<i>“Güzel hissettiriyor. Sanki yanımda tüm ülkeleri gezmiş biri var gibi. Göçmen arkadaşlarımla aynı okulda ve sınıfta olmak güzel.”</i>

Tablo 17’de verilen deney grubu öğrencilerinden D12 uygulama öncesi ve sonrasında da olumlu görüşlere sahipken, D5 uygulama öncesinde nötr görüş bildirmiş fakat uygulama sonrasında görüşü olumluya dönmüştür. D3 ise

uygulama öncesinde de sonrasında da olumsuz görüş bildirmiştir. Kontrol grubu öğrencilerin K6 yapılan ilk görüşmede nötr görüş bildirirken son görüşmede olumsuz görüş ifade etmiştir. K13 ise her iki görüşmede de olumlu ifadeler kullanmıştır.

Göçmenlerle birlikte yaşamaya ait görüşler incelendiğinde olumlu cevaplar veren öğrencilerin farklılıkların güzel olduğu ve birlikte oyun oynayabildiklerini dile getirdikleri görülmüştür. Nötr cevap veren öğrenciler göçmenlerle yaşamının hem iyi yanlarından hem de kötü yanlarından bahsetmişlerdir. Olumsuz cevap veren öğrenciler genel olarak birlikte yaşamının iyi olmadığına dair görüşlerini sunarken karşılıklı anlaşamama ve dil problemlerinden bahsetmişlerdir.

4.2.4 Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Dönüp Dönemeyeceğine Yönelik Görüşler

“Göçmen öğrenciler sence kendi ülkelerine dönebilecekler mi? Neden böyle düşündün?” sorusu sorularak öğrencilerin göçmenlerin eski yaşantılarına dönebileceklerine yönelik görüşleri öğrenilmek istenmiştir. Görüşler “dönecek, kararsız ve dönmeyecek” şeklinde sınıflandırılmıştır. Tablo 18 bu görüşlerin dağılımını göstermektedir.

Tablo 18

Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Dönüp Dönemeyeceğine Yönelik Görüşlerin Sıklık Tablosu

	Uygulama Öncesi			Uygulama Sonrası		
	Dönecek	Kararsız	Dönmeyecek	Dönecek	Kararsız	Dönmeyecek
Deney Grubu	19	4	6	17	3	9
Kontrol Grubu	13	4	10	16	6	5

Tablo 18 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında göçmenlerin kendi ülkelerine dönemeyeceklerine yönelik düşüncelerinde artış meydana gelirken, kontrol grubu öğrencilerinin son görüşmede göçmenlerin kendi ülkelerine döneceklerine yönelik düşüncelerinde artış olmuştur. Tablo 19’da öğrencilerin göçmenlerin eski yaşantılarına döneceğine yönelik görüşleri yer almaktadır.

Tablo 19

Göçmenlerin Eski Yaşantılarına Döneceğine Yönelik Görüşler

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D9	<i>“Savaş yazın bitecek diyorlar. İnşallah biter ve kendi ülkelerine dönebilirler.”</i>	<i>“Dönecekler. Buna inanıyorum. Savaşlar bitecek ve insanlar onlara yardım eder ve birlik olup ülkelerini düzeltirler.”</i>
D25	<i>“Dönerler. Çünkü ne de olsa savaş bitecek.”</i>	<i>“Bence dönebilirler. Çünkü savaş bitmiş olabilir. O zaman bazıları döner. Ancak bazılarının evleri, işleri ve okulları burada olduğu için dönmeyebilir.”</i>
D10	<i>“Evet dönerler, buraya savaştan kaçtılar. Bitince giderler.”</i>	<i>“Dönemeyecekler. Ülkelerindeki savaş yıllardır sürüyor. Uzun bir savaş ve bitecek gibi değil.”</i>
K5	<i>“Bence dönecekler. Önce Allah ve sonra Türk askeri olunca bir şey olmaz umarım onları kurtarırsınız. Allah Mehmetçiği korusun amin.”</i>	<i>“Bana göre hayır. Çünkü artık Türk kimliği alıyorlar.”</i>
K20	<i>“Bence burada kalsınlar. Senelerdir buradalar burada yaşadılar artık. Ama tabi isterlerse dönebilirler. Artık savaş kalmadı.”</i>	<i>“Evet dönebilirler. Savaş bitti gidebilirler.”</i>
K25	<i>“Bence dönmezler. Suriye’ye çok bomba atıldı evleri yıkıldı. Kimi göçmenler evi olmadığı için dönemez.”</i>	<i>“Savaş biter ve herkes birbirine iyi davranırsa bence evet.”</i>

Tablo 19’da görüşleri verilen deney grubu öğrencilerinden D4 göçmenlerin eski yaşantılarına döneceğine dair görüşünü uygulama öncesi ve sonrasında da dönecekleri yönünde belirtirken D25 uygulama öncesinde döneceklerini

söylediği halde uygulama sonrasında göçmenlerin bazılarının dönmek istemeyebileceğini dile getirmiştir. D10 ise uygulama öncesi dönebileceklerini söylerken uygulama sonrası dönmeyeceklerini söylemiştir. Kontrol grubu öğrencilerinden K5 yapılan ilk görüşmede göçmenlerin eski yaşantılarına dönebileceğini dile getirirken son görüşmede dönmeyeceklerini söylemiştir. K20 ilk görüşmede göçmenlerin artık ülkemizde bir yaşamları olduğunu ve bundan dolayı burada kalabileceklerini söylerken son görüşmede düşünceleri dönecekleri şeklinde değişmiştir. K25 ilk görüşmede dönmeyeceklerini söylemiş fakat yapılan son görüşmede eski yaşantılarına döneceklerini belirtmiştir.

Göçmenlerin eski yaşantısına döneceğine inanan öğrencilerin cevaplarında genel olarak savaşın biteceği bundan dolayı dönmek isteyecekleri yanıtı vardır. Kararsız öğrenciler göç ettikleri ülkede yeni bir hayat kuran göçmenlerin belki de dönmek istemeyeceğini söylemişlerdir. Göçmenlerin dönmeyeceklerini düşünen öğrenciler savaşın bitmeyeceğini ve göçmenlerin yeni kurdukları hayatlarını bırakmayacaklarını dile getirmişlerdir.

4.2.5 Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzluklara Duyarlılığa Yönelik Görüşler

“Göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek ister miydin? Bu olumsuzluklar neler ve nasıl çözeceksin?” sorusu ile öğrencilerin göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzluklara karşı duyarlılıkları ile ilgili görüşler alınmak istenmiştir. Bu soruya ait bulgular iki farklı basamakta incelenmiştir. Birinci basamakta öğrencilerin olumsuzlukları çözmek isteyip istemediğine bakılırken ikinci basamakta bu olumsuzlukların neler olduğu tespit edilmek istenmiştir. Tablo 20 öğrencilerin göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek isteme durumlarına ait verileri göstermektedir.

Tablo 20

Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzlukları Çözmek İsteme Durumuna Ait Görüşlerin Sıklık Tablosu

Deney Grubu	Uygulama Öncesi		Uygulama Sonrası	
	İsteyen	İstemeyen	İsteyen	İstemeyen
	18	11	25	4
Kontrol Grubu	İsteyen	İstemeyen	İsteyen	İstemeyen
	24	3	20	7

Tablo 20’de görüldüğü gibi deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek isteme durumlarında artış meydana gelmiştir. Kontrol grubu ile yapılan son görüşmede ise istemeyen öğrenci sayısında artış olmuştur. Tablo 21’de öğrencilerin göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek isteme durumuna ait görüşleri verilmiştir.

Tablo 21

Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Olumsuzlukları Çözmek İsteme Durumuna Ait Görüşler

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D13	<i>“En büyük sorun dil bilmemek. Onlara dilimizi öğretmek isterdim. Dilimizi bilseler anlaşırlardı.”</i>	<i>“Evet çözerim. Dilleri farklı, kuralları bilmiyorlar. Bunun için onlarla konuşurum. Dil öğretirim, kuralları öğretirim.”</i>

D18	<i>"Fikrim yok, çözemem."</i>	<i>"Evet isterdim. Okulda "Suriye'ye yardım" diye kampanya başlatırdım. Onlar için para toplardım."</i>
D19	<i>"Hayır, ben çözemazdim. Onlar savaşı bitirmeliler."</i>	<i>"Evet isterdim. Çünkü barış yayarak çözerdim. Savaşmak kötüdür. Ama barışla her şey çözülür."</i>
K6	<i>"Elbette isterim. Örneğin onların sosyalleşme sıkıntılarını çözmek için etkinlikler düzenlerim. Ama bunun için iletişim gerekir. Onların dilimizi öğrenmeleri için onlara kurslar açarım ardında toplumumuza göçmen bile olsa her bireye saygı gösterilmesi gerektiğini anlatırım. Çünkü ben çevremde bu sıkıntıları görüyorum."</i>	<i>"Konuşarak çözmek isterim onlar da anlar."</i>
K19	<i>"Onlara yardım ederdim. Onlar yemek bulamıyorlar. Onlara yiyecek ve içecek yardımı yapmak isterdim."</i>	<i>"Olumsuzlukları beni ilgilendirmez."</i>
K20	<i>"Aslında ben karışmak istemem."</i>	<i>"Kararsızım."</i>

Tablo 21’de verilen öğrenci görüşlerinden deney grubu öğrencilerinden D13 uygulama öncesinde ve sonrasında göçmenlerin yaşamış oldukları sorunları çözmek isteyeceğini söylemiştir. D18 ve D19 uygulama öncesinde sorunları çözmek istemediğini belirtirken uygulama sonrasında bu sorunları çözmek istediklerini dile getirmişlerdir. Kontrol grubu öğrencilerinden K6 yapılan her iki görüşmede de sorunları çözmek isteyeceğini belirtmiştir. K19 ilk görüşmede göçmenlerin sorunlarına çözüm bulmak istediğini belirtmiş ama son görüşmede sorunların kendisini ilgilendirmediğini söylemiştir. K20 ise her iki görüşmede de sorunlara yönelik çözüm bulmak istememiştir.

Göçmenlerin Sorunlarına Ait Görüşler

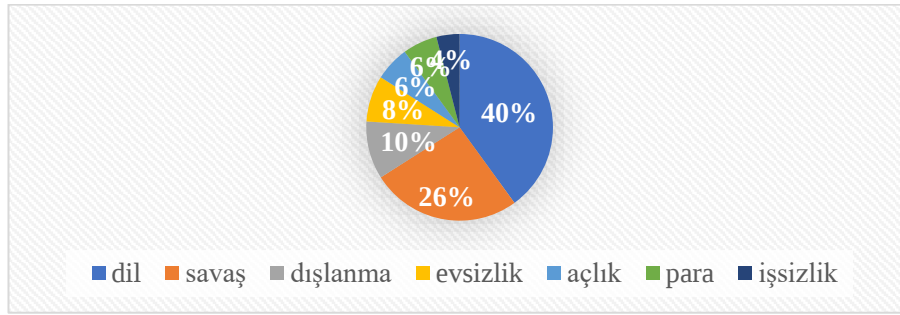
Öğrencilerin göçmenlerin yaşamış oldukları sorunların ne olduğuna dair vermiş oldukları cevaplarda en sık kullanılan kelimelere ait kelime bulutu Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8

Öğrencilerin Göçmenlerin Yaşamış Oldukları Sorunlara İlişkin Kullandıkları Kelimelere Ait İstatistikî Kelime Bulutu

Örnekleimde bulunan tüm öğrencilerin yapılan görüşmelerin her ikisinde de belirtmiş olduğu göçmenlerin yaşadıkları sorunların dağılımı Şekil 9 da verilmiştir.

Şekil 9

Göçmenlerin yaşamış oldukları sorunların dağılımı

Göçmenlerin sorunlarını çözmek isteyen öğrencilerin cevaplarına bakıldığında sırasıyla dil farklılığından, savaş durumundan, dışlanmadan, evsizlikten, açlıktan, paradan ve işsizlikten kaynaklı olumsuzluklar sıraladıkları görülmüştür.

4.2.6 Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşler

Öğrencilerin göçmenlere yönelik farklılıklara ilişkin görüşlerini belirlemek için “Göçmenlerin farklı kültür ve dile sahip olmaları sana nasıl hissettiriyor? Bu konudaki hislerini açıklar mısın?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar “olumlu, kararsız ve olumsuz” şeklinde sınıflandırılmıştır. Tablo 22’de

göçmenlere yönelik farklılıklara ilişkin öğrenci görüşlerinin dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 22

Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Deney Grubu	Uygulama Öncesi			Uygulama Sonrası		
	Olumlu	Kararsız	Olumsuz	Olumlu	Kararsız	Olumsuz
	11	3	15	17	2	10
Kontrol Grubu	Olumlu	Kararsız	Olumsuz	Olumlu	Kararsız	Olumsuz
	17	2	8	19	2	6

Deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrası farklılıklara ilişkin görüşlerinde 6 öğrencide olumluya doğru bir yönelme gözlenmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinin farklılıklara ilişkin görüşlerinde 2 öğrenci yapılan ikinci görüşmede olumlu yönde fikir belirtmiştir. Tablo 23 öğrencilerin göçmenlere yönelik farklılıklara ilişkin görüşlerini içermektedir.

Tablo 23

Göçmenlere Yönelik Farklılıklara İlişkin Görüşler

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D25	<i>"İyi hissediyorum. Çünkü bana da dillerini ve kültürlerini öğretiyorlar. Mesela ben de bazı kelimeleri öğrendim. Farklı bir dil öğrenmiş oldum. Farklı şeyler öğrenmek güzeldir."</i>	<i>"Aslında hiçbir şey olmaz kültürleri, dilleri herkesin farklı olabilir. Onlarla iletişim kurmak için çaba harcarım."</i>
D20	<i>"Değişik geliyor, tuhaf geliyorlar. Ben dilleri farklı olduğu için üzülüyorum. Bence onlar da üzgün."</i>	<i>"Güzel. Çünkü ülkelerin kendine göre dili ve kültürü var. Bu iyi bir şey. Farklılıklar bizi mutlu etmeli."</i>
D28	<i>"Kötü hissediyorum. Konuştukları dili anlamıyorum."</i>	<i>"İyi hissettiriyor. Çünkü onların da bizim gibi kültürleri var, dilleri var. Kendi dilleri ile konuşabilirler."</i>

K10	<i>"Göçmenlerin farklı kültüre ve dile sahip olmaları bana hem iyi hem kötü hissettirir. Ama şuna üzülüyorum orda savaş olmasaydı onlar orada mutlu bir şekilde kalmaya devam edeceklerdi."</i>	<i>"Bazen iyi bazen kötü. Anlamadığımda kızarım. Ama kendileri bilirler."</i>
K16	<i>"Kötü hissettiriyor. Nedeni bence çok garipler."</i>	<i>"İyi hissettiriyor. Çünkü farklı kültür ve diller tanıyorum."</i>
K1	<i>"İyi hissediyorum. Onlar farklı bir ülkeden geldikleri için onların da kendilerine ait kültürü var. Dilleri farklı. Biz saygı duymalıyız."</i>	<i>"Başka bir dilde konuşmaları güzel his."</i>

Tablo 23’de görüşü verilen D25 yapılan uygulama öncesinde de sonrasında da farklılıklara yönelik olumlu görüş bildirirken D20 ve D28 uygulama öncesinde farklılıklara ilişkin olumsuz görüş bildirmiş fakat uygulama sonrası görüşleri olumlu hale gelmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinden K1 her iki görüşmede farklılıklara karşı olumlu düşüncelerini belirtmiştir. K10 ise her iki görüşmede de kararsız olduğunu ifade etmiştir. K16’nın görüşleri ise ikinci görüşmede olumsuzdan olumluya dönmüştür.

Öğrencilerin göçmenlere yönelik farklılıklara ilişkin görüşlerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun dil farklılığı yüzünden olumsuz görüşe sahip olduğu görülmüştür. Farklılıklara yönelik olumlu görüşlere sahip olan öğrencilerde aynı dili konuşsalar daha rahat edeceklerini dile getirmişlerdir.

4.2.7 Göçmenlerle İlgili Haberlere Yönelik Görüşler

"Göçmenlerle ilgili medya ve sosyal medyada bahsedilenlerle ilgili görüşlerin neler? Açıklar mısın?" sorusu ile öğrencilerin göçmenlerle ilgili haberlere yönelik görüşleri hakkında bilgi edinilmek istenmiştir. Öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar "olumlu, nötr ve olumsuz" şeklinde sınıflandırılmıştır. Tablo 24 öğrencilerin görüşlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 24

Göçmenlerle ilgili haberlere yönelik görüşlerin dağılımı

Deney Grubu	Uygulama Öncesi			Uygulama Sonrası		
	Olumlu	Nötr	Olumsuz	Olumlu	Nötr	Olumsuz
	5	23	1	15	12	2
Kontrol Grubu	Olumlu	Nötr	Olumsuz	Olumlu	Nötr	Olumsuz
	15	12	-	6	21	-

Deney grubu öğrencilerinden 23 kişi uygulama öncesinde göçmenlerle ilgili haber duymadıklarını yani nötr görüşlere sahip olduklarını belirtmiştir. Uygulama sonrasında bu öğrencilerden 10 kişi göçmenlerle ilgili olumlu haberler duyduklarını belirtirken 1 kişi de olumsuz haber duyduğunu dile getirmiştir. Kontrol grubu öğrencileri ise olumsuz haber duymadıklarını söylemiş ve ikinci görüşmede göçmenlerle ilgili haber duymayan yani nötr görüşe sahip öğrenci sayısı 21'e yükselmiştir. Kontrol grubu öğrencileri her iki görüşmede de olumsuz görüş ifade etmemişlerdir. Tablo 25 öğrencilerin göçmenlerle ilgili haberlere yönelik görüşlerini içermektedir.

Tablo 25

Göçmenlerle İlgili Haberlere Yönelik Görüşler

Öğrenci Kodu	Uygulama Öncesi	Uygulama Sonrası
D11	"Görüşüm yok."	"Haberlerde hep kötü yorumlar var. Maalesef bu beni üzüyor. İnsanlar onlara karşı daha iyi olmalı."
D15	"Böyle bir habere rastlamadığım için görüşüm yok."	"Ben görüyorum. Bazı insanlar mültecilerin ülkemizden gitmelerini istiyorlar ama öyle olmamalı."

D13	<i>“Görmedim, bir düşüncem yok.”</i>	<i>“Kavga eden göçmenler, onlara edilen yardımları görüyorum.”</i>
K1	<i>“ Sosyal medyada ve haberlerde konuşan kişilere katılmıyorum. Haberlerde onlar için ülkelerine dönsün diyorlar. Ama nasıl dönebilirler savaş devam ediyor.”</i>	<i>“Bence bazıları iyi ama bazıları kötü. Ama iyi olanlarla ilgili güzel haberler görüyorum.”</i>
K15	<i>“İrkçılık yapılan yazılara ve görüşlere değil, onları anlayan ve empati kuranlara katılıyorum.”</i>	<i>“Hiçbir sayfa takip etmiyorum. Bilmiyorum.”</i>
K4	<i>“Sosyal medyada bazı yalan haberler olabilir. Mesela göçmenler savaşı bırakıp bizim ülkemize doldular. Türkiye’yi mahvedip gidecekler gibi bazı yalan haberler olabilir.”</i>	<i>“Yardım edildiğini izlemek güzel bence.”</i>

Tablo 25’te verilen görüşlerde D11, D13 ve D15 uygulama öncesi yapılan görüşmede nötr görüş bildirmiştir. Uygulama sonrasında ise bu öğrencilerinden D11 ve D15 görüşlerinin olumlu yönde değiştiğini, D13 ise olumsuz yönde değiştiğini ifade etmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinden K1 ve K15 ilk görüşmede olumlu görüşler bildirirken ikinci görüşmede nötr görüş bildirmişlerdir. K4 ise her iki görüşmede de olumlu görüş bildirmiştir.

Deney grubunda nötr olan yani herhangi bir görüşü olmayan öğrencilerin uygulama sonrasında azaldığı gözlenmiştir. Bu da öğrencilerin yapılan uygulama ile göçmenlere yönelik haberlere daha duyarlı hale geldiklerini göstermiştir.

Nötr olan yani herhangi bir görüşü olmayan öğrencilerin uygulama sonrasında azaldığı gözlenmiştir. Bu da öğrencilerin yapılan uygulama ile daha duyarlı hale geldiklerini göstermiştir.

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yönelik tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1 Tartışma

Tartışma bölümü araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak ele alınmıştır.

5.1.1 Araştırmanın Birinci Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Araştırmanın birinci alt problemi doğrultusunda deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ puanları açısından göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, göç temalı çocuk kitaplarının ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına etki etmediğini göstermektedir.

Buna benzer şekilde edebiyat ve tutum üzerine yürütülen başka araştırmalar da edebiyat ürünlerinin tutumlar üzerinde her zaman etkili olmadığını göstermektedir. Yaydırgan (2008) çalışmasında ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanarak lisede eğitim görmekte olan 15-17 yaşları arasındaki öğrencilerin empatik becerilerinin gelişiminde Türk edebiyatı eserlerinde bulunan hikâyelerin etkisini ölçmeyi amaçlayan bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda deney grubu öğrencilerine verilen eğitimin ardından öğrencilerin empatik düşünebilme becerilerinde anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Akyol ise (2011) yaptığı çalışmada bazı değişkenler hariç deney grubu bakımından anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır. Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desende çalışılan araştırmada, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ve empatik düşünmelerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda yapılan uygulama, deney grubu lehine olumlu yönde sonlanmıştır. Ancak araştırmanın bağımsız değişkenlerinden öğrencinin çalışma odasının olup olmaması, evcil hayvanının olup olmaması, aile yapısı (çekirdek-geniş),

deneklerin hastalık geçirip geçirmemesi, babanın düzenli işinin olup olmaması, annenin çalışıp çalışmaması, kardeş sayısı değişkenlerinin empatik düşünme ve tutum üzerinde rol oynamadığı görülmüştür. Öbür yandan bazı araştırmalar edebiyat ve göçmenlere yönelik tutum arasında bir ilişki bularak, bu araştırmada ortaya konulan bulgulardan farklı bir sonuca ulaşmıştır. Örneğin, Çiftçi (2020) 7. sınıf öğrencilerinin mültecilere yönelik tutumunda göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisini gözlemlemeyi amaçladığı çalışmasında deney grubu öğrencilerinin mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile yürütülen dersler sonucunda tutumlarında olumlu yönde değişiklik meydana geldiğini göstermiştir.

Bu çalışmada uygulama öncesinde deney grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları ölçüldüğünde öğrencilerin MÖYTÖ puanlarının orta ve üzeri olduğu görülmüştür. MÖYTÖ'den alınabilecek en yüksek puan 72 en düşük puan ise 24'tür. Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde almış oldukları puanların ortalaması 58.24 iken uygulama sonrasında 60.86 olmuştur. Bu ortalamalardan yola çıkarak bu çalışmadaki deney grubu öğrencilerinin tutumlarının başlangıçta da olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Başlangıçta olumlu tutuma sahip olan bu öğrencilerin 8 hafta gibi kısa bir süre içerisinde tutumlarında anlamlı bir farklılık meydana gelmemiştir. Tutum, insanlar tarafından sonradan kazanılan ve öğrenilen bir kavramdır ve zamanla değişebilir ve gelişebilir. Ancak Türkmen'e göre (2006) tutumlarda değişikliklerin meydana gelmesi kimi zaman uzun bir zaman almaktadır. Özellikle öğrencilerin sahip oldukları olumlu tutumları daha da olumlu hâle getirmek zor olabilmektedir. Bu tür durumlarda tutumu değiştirebilmek için daha uzun bir zaman aralığını kapsayan bir çalışma yapmak gerekmektedir. Uzun soluklu bir çalışma örneği olarak Erkan ve Aykaç'ın (2014) öğrencilerin yazma becerisine ve tutumlarına çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisini inceledikleri çalışmaları örnek gösterilebilir. Bu çalışmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desenden yararlanarak güz döneminin tamamını kapsayan 14 hafta boyunca uygulamalar

gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin yazma becerilerinin ve yazmaya yönelik tutumlarının geliştiği gözlenmiştir. Dalboy'un (2014) ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanarak çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin okumaya yönelik tutumuna etkilerini araştırdığı çalışması 23 hafta sürmüştür. Öğrencilere yapılan bu uzun soluklu deneysel çalışma sonrasında deney grubu öğrencilerinin kitap okuma tutumlarının olumlu yönde arttığı görülmüştür.

Bizim çalışmamızda örneklem grubunda bulunan öğrenciler göçmenler ile yıllardır iç içe ve temas halinde yaşamaktadırlar. Göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu ve artık yerleşik hayata geçip kendi iş, okul düzenlerini kurdukları bölgede yapılan bu araştırmada öğrenci tutumlarının ön testte de olumlu çıkmasının, Allport'un (1954) "temas teorisi"nden kaynaklı olabileceğini düşündürmektedir. Bu teoriye göre gruplar arasında meydana gelen önyargılar genellemelerin sonucunda oluşmuştur. Grupların birbirine karşı önyargılarının ortadan kalkması için temas gereklidir. Gruplar ne kadar fazla etkileşim içinde olursa kalıp yargılardan, önyargılardan ve genelleşen düşüncelerden uzaklaşacaklardır (Allport, 1954 aktaran Işık, 2015). Bu konu ile ilgili yapılan deneysel çalışmalar da grupların temasının ön yargıyı azalttığı ve tutumları olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Dovidio ve diğerleri, 2011; Eller ve Abrams, 2003; Levin ve diğerleri, 2003). Örneğin, Levin ve diğerleri (2003) beyaz, Latin, Afrika kökenli ve Asyalı 2000 üniversite öğrencisinin gruplar arası tutumlarına temasın etkisini saptamak için 1996-2000 yılları arasında farklı zamanlarda beş kez ölçüm yaparak boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Sonuç olarak aynı okulda, aynı dersliklerde ve aynı yurtlarda kalan farklı etnik gruplara ait öğrencilerin son sınıfa geldiklerinde dış gruplara yönelik daha olumlu tutum geliştirdikleri ve diğer etnik grup üyeleri ile daha rahat etkileşime girebildikleri gözlemlemişlerdir. Bu çalışmada da yerel öğrenciler ve göçmen öğrenciler 4 yıl boyunca aynı sınıfları paylaşmış, aynı mahallede oyunlar oynamış ve birbirleriyle temas halinde olan gruplardır.

Yerel halk tarafından olumlu tutuma sahip olan göçmenlerin özelliklerinin araştırıldığı Amerika Birleşik Devletleri ile Hollanda'da yapılan bir başka araştırmada, yerel halkın eğitim seviyesi ve mesleki yeterliliği yüksek olan göçmenlere karşı daha olumlu tutumlar sergiledikleri görülmüştür (Turper ve diğerleri, 2015). İngiltere'de yapılan bir çalışmada ise yerel halkın kalifiye olmayan insanların bulunduğu göçmen gruplarına karşı olumsuz tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir (Migration Observatory, 2011). Bu araştırmada da göçmen öğrencilerin ebeveynleri genellikle kendi işlerini kurmuş veya kalifiye işçi statüsünde çalıştıklarından öğrencilerin deneyden önce göçmenlere yönelik olumlu tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Bu çalışma ilkokul 4. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Öğrencilerin yaşları 9 ile 10 arasında değişmektedir. Küçük yaştan itibaren aynı sınıfta eğitim gören katılımcı öğrencilerin gruplar arası arkadaşlık ilişkileri daha önceden olduğundan tutumlarının olumlu olduğu düşünülmektedir. Benzer bir araştırmada (Feddes ve diğerleri, 2009) yaşları 7 ile 11 arasında değişen 76 Alman ve 73 Türk öğrenci ile yapılan çalışmada çocuklar arasındaki arkadaşlığın etnik tutumlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada heterojen şekilde aynı ilköğretim okulunda eğitim gören öğrencilerden çoğunluk statüsünde bulunan yerel Alman öğrencilerin zamanla göçmen statüsündeki Türk öğrencilere karşı olumlu tutumlara sahip olmaya başladıkları görülmüştür. Küçük yaşlarda gruplar arası arkadaşlığa sahip olmanın olumlu tutumları arttırdığı görülmüştür. Öbür yandan Tropp ve Pettigrew (2005) yapmış oldukları çalışmada çoğunluk grup olan yerli öğrencilerin küçük yaştan itibaren azınlık konumundaki göçmen öğrenci ile temas halinde olmasının göçmenlere yönelik tutumu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Gruplar arası uyumda etkili olan önemli bir faktör de gruplar arası arkadaşlık ve temasın arttırılmasıdır. Aboud ve diğerleri (2003) küçük yaş grubundaki öğrencilerin daha çok gruplar arası arkadaşlık kurduklarını belirtirken, yaşları büyüdükçe çocukların diğer gruplarla daha az arkadaşlık kurduklarını söylemektedir. Yaş ilerledikçe

çocuklarda aynı sosyal kimliğe sahip oldukları insanlarla arkadaşlık kurma eğilimi artmaktadır. Bu çalışmada da küçük yaş grupları ile çalışıldığından gruplar arası arkadaşlığın daha sık olduğu ve bunun da tutuma olumlu yönde yansıdığı görülmüştür.

Öğretmen ve okulda bulunan diğer öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları öğrenciler üzerinde oldukça etkilidir. Bu tutumlar hem göçmenlerin yeni gelmiş oldukları yere uyum sağlamasında hem de yerli öğrencinin göçmenleri benimsemesinde önemli rol oynamaktadır (Hamilton, 2004). Troyna ve Hatcher (1992) aileleri göçmenlere karşı olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerin okul atmosferindeki göçmenlere yönelik olumlu tutumdan etkilenerek tutumlarını kendilerinin belirlediğini göstermişlerdir. Bu çalışmada öğretmenlerin tutumları ölçülmemiş olsa da araştırmacının uygulama süresi boyunca okul atmosferinde ve sınıf öğretmeninde gözlemlediği göçmenlere yönelik olumlu tutumun öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarını da etkilemiş olduğu varsayılabilir.

5.1.2 Araştırmanın İkinci Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Araştırmanın kontrol grubunda ise beklendiği gibi uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ puanları açısından göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kontrol grubu öğrencilerine deneysel bir çalışma yapılmadığı ve bu öğrenciler derslerinde normal bir şekilde eğitim-öğretime devam ettikleri için bu sonuç oluşmuş ve tutumlarında anlamlı bir değişiklik gerçekleşmemiştir.

5.1.3 Araştırmanın Üçüncü Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin cinsiyet değişkeni bakımından MÖYTÖ puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç Yeşildağ'ın (2022) yetişkinlerle yapmış olduğu çalışma ile örtüşmektedir. Göçmenlere yönelik tutumun demografik özellikler bakımından araştırıldığı çalışmada cinsiyet değişkeni ve göçmen karşıtı tutum arasında anlamlı bir

farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde yapılan başka bazı araştırmalarda ise cinsiyetin göçmenlere yönelik tutum üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınların erkeklere göre göçmenlere yönelik daha olumsuz tutum benimsediğini ortaya koyan araştırmalar olduğu gibi (Kaldık, 2021) erkeklerin kadınlara göre daha olumsuz tutuma sahip olduklarını ortaya koyanlar da mevcuttur (Karataş ve Güzel, 2020; Svensson ve Edblad, 2015). Ancak bütün bu çalışmalar yetişkinlerle yürütülmüştür. Çocuk yaşıta cinsiyetin tutuma etkisine dair başka bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında sosyoekonomik durum farklılığının anlamlı bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. Kaldık (2021) ve Yeşildağ (2022) sosyoekonomik düzeyin bireylerin göçmenlere karşı tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığını göstermişlerdir. Öbür yandan, Öztürk (2020) 384 genç ile gençlerin Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığına etki eden sosyodemografik unsurları araştırmayı amaçladığı çalışmasında geliri düşük olan grubun Suriyelilere karşı daha olumsuz tutumlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkiye dışında yürütülen başka bazı araştırmalar da sosyoekonomik durumun göçmenlere yönelik tutuma etki ettiğini ortaya koymuşlardır. Örneğin Scheepers ve diğerleri (2002) farklı grupların dışlanması ve yabancılara yönelik olumsuz tutumu araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmalarında az geliri olan insanların farklı etnik grupları dışlamaya eğilimli olduklarını tespit etmişlerdir. Benzer şekilde O'Connell (2005) Batı Avrupa ülkelerini kişi başına düşen gelire göre düşük, orta ve yüksek şeklinde ekonomik yönden sınıflandırmış ve bu ülkelerdeki göçmenlere yönelik tutumlar incelemiştir. Yüksek gelir grubunda bulunan Norveç, Danimarka, Hollanda, İrlanda ve Lüksemburg gibi ülkelerin vatandaşlarının daha düşük gelire sahip olan gruplara göre göçmenlere yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduklarını bularak bunun nedenini ekonomik rekabet ile ilişkilendirmiştir. Çalışmalardan da anlaşıldığı gibi

sosyoekonomik durum göçmenlere yönelik tutumlara ilerleyen yaşlarda etki etmektedir. Yetişkinler arasında sosyoekonomik durum tutuma etki eden güçlü bir etkenken bu çalışmada olduğu gibi çocuklar arasında bunun bir etkisi görülmemektedir.

MÖYTÖ'den elde edilen veriler doğrultusunda uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin anne-baba eğitim durumları bakımından göçmen öğrencilere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik tutumlarının çocukların anne eğitim durumunun farklı kültürlere yönelik tutum üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu bulunurken baba eğitim durumunun anlamlı farklılığa sebep olmadığı görülmüştür. Anne eğitim durumu üniversite ve üzeri olan çocukların, anne eğitim durumu daha alt düzeyde olanlara göre puan ortalamalarının daha olumlu olduğu bulunmuştur (Akgün ve diğerleri, 2018). Yapılan bu araştırma ile baba eğitim durumu bakımından benzerlik gözlenirken anne eğitim durumu bakımından farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Annenin ve babanın almış olduğu eğitim çocukların gelişimi, bakımı, eğitimi, çocuklarla olan iletişim gibi konularda etkilidir. Anne babaların kendini geliştirmeleri ve eğitimdeki birikimleri evde çocuk bakımından daha yararlı vakit geçirilmesine ve evde geçirilen bu verimli zamanın çocuğu her anlamda olumlu yönde desteklemesine sebep olmaktadır (Can Yaşar ve Aral, 2011). Bu bakımdan yapılan çalışmadan elde edilen bulgular literatür ile benzerlik göstermemektedir.

5.1.4 Araştırmanın Dördüncü Alt Probleminden Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Görüşme sorularından elde edilen bulgular 6 tema doğrultusunda tartışılmıştır.

Göçmen tanımı ve algısı

Öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında göçmen denildiğinde akıllarına kim geldiği sorulduğunda öğrencilerin açıklama yaparken “Suriyeli”, “Ülkesinde savaş çıkan.”, “Bir yerden bir yere göç eden”, “Başka ülkeden gelen” şeklinde tanımlar yaptıkları görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinden sadece biri göçmen kuşların aklına geldiğini söylerken kontrol grubu öğrencilerinden biri ise zorunlu sebeplerden kaynaklanmayan göçün olabileceğini kendi akrabası üzerinden tanımlamıştır. Bu durum öğrencilerin çevrelerinde Suriyeli göçmenleri diğer coğrafyalardan gelen kişilerden daha fazla görmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Birkaç öğrenci Ukrayna-Rusya arasında gerçekleşen savaştan dolayı göç eden Ukraynalıların da göçmen olduğunu söylemiştir. Bu da öğrencilerin medyadan göçmenlerle ilgili haberleri takip ettiğini veya yetişkinlerden duyduklarını göstermektedir. Benzer çalışmalardan biri olan Saçan ve diğerleri (2017) Aydın halkının Suriyeli göçmenlere yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Görüşmeler sonucunda Suriyeli denildiğinde örneklem grubunda bulunan kişilerin büyük çoğunluğu savaş mağduru insanlardan bahsetmişlerdir. Suriyeli denildiğinde ilk akla gelen tanımları yapan örneklem grubu üyeleri “dilenci” gibi olumsuz terimler de kullanmışlardır. Öbür yandan Terzi ve Ördem (2018) ilköğretimdeki Türk öğrencilerin Suriyeli çocuk imgelemine incelediklerinde öğrencilerin çoğunun mülteci çocukları dilenen, mezarlıkta ağlayan, savaşta yalnız başına kalmış ve mutsuz çocuklar olarak çizdiklerini görmüşlerdir. Aynı zamanda öğrenciler siyah ve kırmızı gibi renkleri resimlerinde tercih etmişlerdir. Çocukların çoğunun bu şekilde resimler çizmesinin mültecilere yönelik olumsuz tutumlarından kaynaklı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bizim çalışmamızdaki öğrencilerin yakın çevrelerinde gerçekleşen ve güncel olan olaylardan yararlanarak tanımlamalar yaptığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin görüşme sırasında tanımlamalarında “arkadaş, komşu” gibi kavramları kullandıkları da görülmüştür. Bunun sebebinin yıllardır beraber yaşamış olmaları ve artık birbirlerini benimsemeleri olabileceği düşünülmektedir.

Göç, bugün Türkiye için güncel bir mesele olduğundan çeşitli tanımlar ve yorumlara maruz kalan öğrenciler yanlış bilgiler edinebilmektedir. Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri öğrencilerin göç meselesi gibi güncel bir konu hakkında doğru bilgiler edinmelerini de sağlamaktadır. Literatürde bulunan çalışmalar kitapların okurlarına göç teması ile ilgili çeşitli bilgiler sunduğunu göstermektedir. Clifford ve Kalyanpur (2011) çalışmalarında Amerika’da 2000 yılı sonrasında yayınlanan göç temalı gençlik romanlarını incelemişlerdir. İnceleme sonucunda göç temalı bu kitapların göçü anlamada önemli olduğunu göstermişlerdir. İncelenen kitaplarda göçün nedenlerine, göç aşamalarına, göç sonucunda ortaya çıkabilecek unsurlara detaylı bir şekilde yer verildiği görülmüştür. Literatürle uyumlu olarak yapılan çalışmada deney grubu öğrencilerinin bazılarının uygulama öncesinde göçmen kavramını tanımlarken daha kısa ve net, ancak uygulama sonrasında daha detaylı tanımlar yaptığı görülmüştür. D8 uygulama öncesinde soruya *“Bir yerden göç etmiş kişiler. Çünkü adı yüzünden, göçmen.”* şeklinde cevap verirken, uygulama sonrasında *“Mülteci dendiğinde aklıma önce yabancı konuşan biri geliyor. Onlar isteyerek gelmiyorlar. Bazıları savaş olduğu için geliyor bazılarıysa başka bir şey için geliyor. Bizim ülkemize gelseler ben mutlu olurum. Ben onun yerinde olsam belki bu kadar dayanamam.”* şeklinde cevabını detaylandırdığı görülmüştür. Öğrencinin göç temalı okunan kitaplar doğrultusunda göçmenlerin dilinin farklı olabileceğini, zorunlu göç hikâyesine sahip olabileceklerini ve göç etme nedenlerinin çeşitliliğini kavradığı söylenebilir. Okunan kitaplar göçü sağlıklı bir şekilde anlamada öğrencilere yardımcı olmuştur.

Öğrencilerin göçmen tanımı ve algısı üzerinde medya ve sosyal medyada duyduklarının ve gördüklerinin etkisinin öğrenilmek istendiği görüşme sorusunda deney grubu öğrencilerinin büyük bir kısmının uygulama öncesinde bu tarz haberlere şahit olmadıklarını söyleyerek nötr görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak uygulama sonrası görüş ifade eden öğrenci sayısında artış meydana gelmiştir. Deney grubunda herhangi bir görüşü olmayan yani nötr cevap veren öğrenci sayısının uygulama sonrasında

azaldığı gözlenmiştir. Bu da öğrencilerin göç temalı kitaplar ile yapılan uygulama sonrasında göçmen tanımı ve algısı üzerinde medyanın rolünün arttığını göstermiştir. Uçak (2017), Türkiye'nin medya yolu ile göçmenlere yönelik bakış açısını ortaya koymayı amaçlamıştır. İncelenen haberler doğrultusunda göçmen sorununun hükümet politikaları ve politikacıların geleceğine yön veren önemli bir sorun haline geldiği ortaya çıkmıştır. Makalede göçmenlerin uyum ve göçmenlere yönelik farkındalık çalışmalarında medyanın önemini vurgulamıştır. Bu makalede de vurgulandığı gibi göçmenlerle ilgili haberlerin medyada yayınlanmasının göçmenlere yönelik farkındalığı arttırdığına dair öğrenci görüşleri mevcuttur.

Kendini göçmenlerin yerine koyabilme

Bu çalışmanın öğrencilerin kendilerini göçmenlerin yerine koyabilme becerilerini arttırdığı söylenebilir. Akyüz (2014), benzer şekilde, 4. sınıf öğrencilerinin empatik eğilimlerine çocuk edebiyatı ürünlerinin etki ettiğini nicel yöntemlerle araştırmıştır. Araştırmasında deneysel desende çalışarak deney grubu öğrencilerine 6 hafta boyunca kendini yerine koyarak düşünmeyi içeren 6 öykünün bulunduğu kitaplarla uygulama gerçekleştirmiştir. Uygulama sonrasında nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin başkasının yerine kendini koyabilme becerisine katkısının olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Campos (2018) üniversite öğrencilerinin yoksulluk ve göçü anlamalarını amaçladığı çalışmada bu temaları kapsayan 3 çocuk edebiyatı ürününü kullanmıştır. Öğrencilerine kitapları okuduktan sonra çeşitli sorular sorarak bu konular üzerine onların eleştirel düşüncelerini sağlamıştır. Tartışmaların ardından her öğrenciye göç ve yoksulluk üzerine düşünmeye devam etmeleri adına günlük tutmalarını söylemiştir. Tutulan günlükleri birbirleri ile değiştirmelerini ve karşılıklı tartışmalarını istemiştir. Çalışma sonucunda çocuk edebiyatı ürünlerinin, üniversite öğrencilerinin kendilerini göçmenlerin yerine koyabilme ve çok kültürlülüğü anlamasında anlamlı gelişmelere neden olduğu görülmüştür. Bu

çalışmada deney grubu öğrencilerinde uygulama sonrasında kendini göçmen gibi düşünen öğrenci sayısında artış meydana gelmiş öğrencilerden D23 *“Düşündüm. Çünkü öğretmenim sizin anlattıklarını okuduklarınız bana çok değişik geldi. Kendimi hep o hikâyelerin yerine koydum. Size teşekkür ederim.”* şeklinde görüşünü ifade ederek uygulama sırasında okunan göç temalı kitapların kendini göçmen gibi düşünmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Öğrencilerin kendini başkasının yerine koyabilme becerilerinin geliştiğine bir diğer örnek de göçmenlerin sorunlarına gösterdikleri ilgidir. Öğrencilere göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek isteyip istemedikleri sorulduğunda uygulama sonrasında deney grubunda bu sorunları çözmek isteyen öğrenci sayısında artış olmuştur. Buradan hareketle göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin okunduğu uygulama, öğrencilerin göçmen sorunlarına yönelik duyarlılığını arttırmıştır. Görüşmede öğrencilere göçmenlerin yaşamış oldukları sıkıntıların neler olabileceği de sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler sırasıyla dil farklılığından, savaş durumundan, dışlanmadan, evsizlikten, açlıktan, paradan ve işsizlikten kaynaklı olumsuzluklar şeklinde yanıt vermiştir.

Göçmenlerle birlikte yaşayabilme

Öğrencilere göçmenlerle aynı şehirde, okulda ve sınıfta bulunmanın onlara nasıl hissettirdiği sorulduğunda hem deney hem kontrol grubu öğrencilerinin büyük bir kısmı uygulama öncesi ve sonrasında da olumlu cevaplar vermişlerdir. Göçmenlerle birlikte yaşamaya ait görüşler incelendiğinde olumlu cevap veren öğrencilerin farklılıkların güzel olduğu ve birlikte oyun oynayabildiklerini dile getirdikleri görülmüştür. Nötr cevap veren öğrenciler göçmenlerle yaşamının hem iyi yanlarından hem de kötü yanlarından bahsetmişlerdir. Olumsuz cevap veren öğrenciler genel olarak birlikte yaşamının iyi olmadığına dair görüşlerini sunarken karşılıklı anlaşamama ve dil problemlerinden bahsetmişlerdir. Deney grubunda bulunan öğrenci D24 uygulama sonrasında *“Güzel hissediyorum. Farklı ülkeden geliyorlar ve onlar bana*

kendi dilini ben de onlara Türkçe öğretiyorum. Birlikte yaşamak harika bence." şeklinde cevap vererek farklılıkların zenginlik olduğunu ve birlikte yaşamının güzel olduğunu söylemiştir. Öte yandan uygulama sonrasında öğrencilere göçmenlerin eğitimi ile ilgili görüşleri sorulduğunda deney grubu öğrencilerinden D12 *"Okulumuzda eğitim görüyorlar. Yeterli bence bizimle karışık eğitim görmesi güzel. Karışık aslında hislerim."* diyerek göçmenlerle birlikte yaşamaya olumlu baktığını ancak bazen farklı duygular da hissettiğini dile getirmiştir. Atalay (2019) da Türk ve Fransız çocuk edebiyatında göç temasını karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında farklı kültürleri zenginlik olarak işleyen eserlerin birlikte yaşama kültürünü geliştirdiğine değinmiştir.

Bizim çalışmamızda öğrencilerin büyük bir kısmının göçmenlerle birlikte yaşamaya olumlu cevaplar vermiş olmasının sebebinin uzun süredir birlikte yaşamaya alışmaları ve temas halinde olmalarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Allport (1954) "temas teorisi"ni destekler nitelikte bulgulara ulaşılmıştır. Yiğit Özüdoğru ve Kan (2020) yapmış oldukları çalışmalarında halkın Suriyelilere yönelik görüşlerinin demografik özelliklere ve olumlu-olumsuz temas durumlarına göre incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmada Suriyelilerle yakın ilişki içerisinde olan, göçmenlerden bir arkadaşı, tanıdığı olan insanların Suriyelilerin Türkiye'de yaşamaları ve toplumsal kabulüne daha olumlu baktığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuç bu araştırmayı destekler niteliktedir. Göçmenlerle temas ve arkadaşlık ilişkileri arttıkça daha olumlu tutumlara sahip olunduğu ancak göçmenlerle yaşanan olumsuz temasın, bilgisizliğin ve iletişim kuramamanın olumsuz tutumlara neden olduğu (Budak ve diğerleri, 2017; Çiftçi, 2018; Süleymanov, 2016) literatürde incelenen araştırmalarda elde edilen bulgulardır. Bu araştırmada da birlikte yaşamayla ilgili olumsuz görüş bildiren öğrencilerin büyük çoğunluğu farklı dil kullanmadan kaynaklı iletişim probleminden bahsetmişlerdir. Öğrencilerin göçmenlerin dil probleminden dolayı ortaya çıkan sınıf içi sorunlarına özellikle vurgu yaptıkları görülmüştür. Dil probleminin eğitim sisteminde de birlikteliğe engel olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Göçmenlerle birlikte yaşamaya ilişkin görüşler literatür ile benzerlik göstermektedir.

Göçmenlerin eski yaşantılarına dönebilmeleri

Göçmenlerin eski yaşantılarına döneceğine dair görüşler hem deney hem kontrol grubunda daha çok dönebilecekleri yönündedir. Öğrencilere göçmenlerin eski yaşantılarına dönüp dönemeyecekleri sorulduğunda, döneceğine inanan öğrencilerin cevaplarında genel olarak savaşın biteceği bundan dolayı dönmek isteyecekleri yanıtı vardır. Kararsız öğrenciler göç ettikleri ülkede yeni bir hayat kuran göçmenlerin belki de dönmek istemeyeceğini söylemişlerdir. Göçmenlerin dönmeyeceklerini düşünen öğrenciler savaşın bitmeyeceğini ve göçmenlerin yeni kurdukları hayatlarını bırakmayacaklarını dile getirmişlerdir.

Doğan ve Karakuyu (2016), Suriyeli göçmenlerin ekonomik ve kültürel yönden yaşamış oldukları olumsuzlukları İstanbul Beyoğlu ilçesi çalışma alanında araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda Suriyeli göçmenlerin zorunlu göç durumları ortadan kalktığında ülkelerine dönmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Ülkelerine dönme isteğinin erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç göçmenlerin savaş bittiğinde ülkesine dönmek isteyeceklerini söyleyen öğrencileri destekler niteliktedir. Deney grubu öğrencilerinden D9 uygulama sonrasında *"Dönecekler. Buna inanıyorum. Savaşlar bitecek ve insanlar onlara yardım eder ve birlik olup ülkelerini düzeltirler."* demiş ve zorunlu göç durumu ortadan kalktığında döneceklerine yönelik görüşünü ifade etmiştir. Hem deney hem kontrol grubu öğrencilerinde uygulama öncesi ve sonrasında da göçmenlerin ülkelerine döneceklerine dair görüş bildiren öğrenci sayısı daha fazladır.

Suriye'deki çatışmaların halen sürmesi ve gelen göçmen sayısındaki artış ülkelerine dönmek isteyen göçmenlerin ümidini azaltmıştır. Ayrıca savaşın uzun süre devam etmesi sonucunda geçici olarak gelen göçmenlerin zamanla Türkiye'ye alışıp burada bir düzen kurmaları ülkelerine dönme isteklerini

azaltmıştır. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda zamanında Suriye'den geçici koruma kapsamı ile ülkemize kabul edilen göçmenlerin zaman geçtikçe kalıcı olacaklarına dair öngöründe bulunulmuştur (Orhan ve Senyücel Gündoğar, 2015). Göçmenlerin ülkesine dönmeyeceğini düşünen öğrenciler de yapılan araştırmalarla paralel olarak göçmenlerin uzun süre ülkemizde oldukları için artık burada bir düzen kurduklarını dile getirmişlerdir. Deney grubu öğrencilerinden D25 uygulama sonrasında *"Bence dönebilirler. Çünkü savaş bitmiş olabilir. O zaman bazıları döner. Ancak bazılarının evleri, işleri ve okulları burada olduğu için dönmeyebilir."* diyerek bu araştırmalarla paralel görüşünü ifade etmiştir.

Göçmenlerin yaşamış oldukları problemler

Öğrencilere göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek isteyip istemedikleri sorulduğunda uygulama sonrasında deney grubunda bu sorunları çözmek isteyen öğrenci sayısında artış olmuştur. Buradan hareketle göç temalı çocuk kitaplarının okunduğu uygulama, öğrencilerin göçmen sorunlarına yönelik duyarlılığını arttırmıştır. Görüşmede öğrencilere göçmenlerin yaşamış oldukları sıkıntıların neler olabileceği de sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler sırasıyla dil farklılığından, savaş durumundan, dışlanmadan, evsizlikten, açlıktan, paradan ve işsizlikten kaynaklı olumsuzluklar şeklinde yanıt vermiştir. Literatüre bakıldığında edebiyat ürünlerinin göç ve göçmen sorunlarını işleyerek okuyucunun bu sorunlara yönelik duyarlılığını arttırdığı görülmüştür. Amerika'da yaşayan göçmen çocukların okullarında yaşadıkları sorunların öğretmen adayları tarafından anlaşılması adına bir çalışma yürütülmüştür. Araştırmada 20 ilkokul, 1 ortaokul ve 1 lisedeki öğretmen adaylarına göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri okutulmuştur. Okumaların ardından yapılan görüşmelerden yola çıkarak okunan kitapların öğretmen adayların göçmen çocukların yaşamış oldukları sorunlara karşı farkındalıklarının arttığı ve onlara karşı daha anlayışlı oldukları tespit edilmiştir (Gregor ve Green, 2011). Akdağ (2016) çalışmasında

*Sevimli Mecmua'*da yayımlanan öyküleri incelemiştir. Bu öykülerin okura göç, savaş sonucu oluşan sıkıntılar ve sokak çocukları konularında duyarlılık kazandırmaya çalıştığını söylemiştir. Cummins (2013), çalışmasında Meksika ve Amerika arasında 1981-2011 yıllarında yaşanan yasa dışı göçleri konu edinen 11 gençlik romanını incelemiştir. İncelemelerinde eserlerin göç sonucu meydana gelen sorunlara dikkat çektiği ve okuyucu ile göçmenler arasında özdeşlikler kurmayı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinde göçmenlerin yaşamış oldukları çeşitli sıkıntılara yer verilmiştir. Yakar (2018), çalışmasında Mustafa Ruhi Şirin'in şiirlerini incelemiştir. Yazarın çeşitli yerlerde bulunan ve sorunlarla karşılaşan çocukların sorunlarının nedeni olarak tüm insanlığı sorumlu tuttuğu sonucuna varmıştır. Şiirlerde "yaşam hakkı ihlali, açlık ve çocukluğunu yaşayamama" gibi sorunların işlendiğini belirtmiştir. Bu şiirlerde işlenen "açlık ve yaşam hakkı ihlali" sorunlarını görüşme sırasında öğrenciler de vurgulamıştır. Atalay (2019) kitabında göç temasını işleyen Türk ve Fransız çocuk edebiyatı ürünlerini işlediği sorunlar doğrultusunda kategorilere ayırarak incelemiştir. *"Kimlik sorunsalı, toplumsal dışlama ve ayrımcılık, yalnızlık ya da içe kapanma, uyum/uyumsuzluk, kültür(süz)leşme, aykırılışma/marjinalleşme, yaşanan sarsıntı ve rahatsızlıklar, eğitim sorunları, köklerden kopuş, geri dönme özlemi, yoksulluk ve yoksunluk, göç kentleri ve çarpık kentleşme, ön yargılar, aile sorunları"* inceleme yaptığı kategorilerdir. İncelenen bu kategorilere bakıldığında bizim çalışmamızda kullanılan kitapların da bu kategorilere ait sorunları işlediği görülmüştür. Buradan yola çıkarak bu araştırmada kullanılan göç temalı çocuk kitaplarının göçmen sorunlarına değindiği ve öğrencilerde göçmen sorunlarına yönelik duyarlılığı arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Göç dolayısıyla ortaya çıkan çeşitlilikler

Öğrencilere göçmenlerin farklı dil ve kültüre sahip olmasının kendilerine nasıl hissettirdiği sorulduğunda deney grubu öğrencilerinde uygulama sonrasında olumlu cevap veren öğrenci sayısında artış meydana gelmiştir. Buna göre

araştırmada kullanılan göç temalı çocuk kitaplarının göçmenlerin dil ve kültürel farklılıklarına yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuç doğrultusunda yapılan araştırmalara bakıldığında paralellik gösterdiği görülmüştür. Omar ve Dan (2017), çok kültürlülüğün çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenişini incelemek için Malezya’da İngilizce yazılmış olan eserleri incelemiştir. Araştırmasında çok kültürlü bir ülke olan Malezya’da çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin birbirlerine yönelik benzerlik ve farklılıklarına saygı gösterebilmeleri için sınıf ortamlarında kullanılması gerektiğinden bahsetmiştir. Türkyılmaz (2015) çalışmasında “ötekileştirme” kavramının işlendiği kitapları incelemiştir. İncelemeleri sonucunda bu kitapların farklılıkları zenginlik olarak anlattığını ve öğrencilere bu konu ile ilgili yapılacak eğitimlerde kullanılabileceğini belirtmiştir. Deney grubu öğrencilerinden D20 uygulama sonrasında *“Güzel. Çünkü ülkelerin kendine göre dili ve kültürü var. Bu iyi bir şey. Farklılıklar bizi mutlu etmeli.”* şeklinde cevap vererek farklı dil ve kültüre sahip olmanın zenginlik olduğunu belirterek araştırmalarla aynı doğrultuda açıklama yapmıştır.

Öğrenciler göçmenlerin farklı dil ve kültüre sahip olmalarına uygulama sonrasında olumlu cevaplar verseler bile uygulama öncesinde özellikle dil konusunda problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Konuşulan dilin farklı olması sebebi ile anlaşılmadıklarını belirtmişlerdir. Deney grubu öğrencilerinden D28 *“Kötü hissediyorum. Konuştukları dili anlamıyorum.”* cevabını vererek dil farklılığından rahatsız olduğunu ve iletişim kurmasında engel olduğunu ifade etmiştir. Karma bir şekilde eğitim gören göçmen ve Türkiyeli öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerinde ve birbirlerine yönelik tutumlarında belirleyici olan faktörün ortak dil kullanımı olduğu görülmüştür. Türkçenin göçmenler tarafından etkin bir şekilde kullanımı yerel öğrenciler tarafından onlara yönelik tutum ve algılarda oldukça belirleyicidir. Sınıf öğretmenlerinin yerel ve göçmen öğrencilerin birbirlerine

ilişkin tutumlarına yönelik deneyimlerinin araştırıldığı bir çalışmada (Türnüklü ve diğerleri, 2021) 6 erkek 34 kadın olmak üzere toplam 40 sınıf öğretmeni ile çalışılmıştır. Araştırmada öğrencilerin gruplar arası tutumunu ortaya çıkarmak için öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda göçmen öğrencilerin Türkçe konuşan öğrencilerle aynı sınıflarda birlikte ders görmelerinin, Türkçeyi daha etkili kullanmalarına neden olduğunu bunun da arkadaşlık ilişkilerini arttırıp gruplar arası etkileşimi arttırdığı görülmüştür.

5.1.5 Nicel ve Nitel Verilerden Elde Edilen Bulguları Karşılaştırma ve Yorumlama

Yukarıda araştırmanın alt problemleri doğrultusunda yapılan tartışmalarda da verildiği gibi hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerinin MÖYTÖ ölçeğinden elde etmiş oldukları puanları açısından göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Cinsiyet, sosyo ekonomik durum ve anne- baba eğitim durumu değişkenlerinin de MÖYTÖ puanlarına anlamlı bir etkisinin olmadığı tartışılmıştır.

Nicel verileri daha iyi yorumlamak için nitel verilere de bakıldığında deney grubu öğrencilerinde nitel verilerden elde edilen bulguların incelendiği başlıklarda olumlu yönde daha fazla artış olduğu gözlenmiştir. Nicel verilere yansımada da nitel verilerde bu farklılık bulunmaktadır.

Göçmen tanımına yönelik öğrenci görüşlerine bakıldığında MÖYTÖ ölçeğinden elde edilen nicel verilerle paralel olarak hem deney hem de kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında olumlu tanımlar yaptıkları görülmüştür. Bu noktada nicel ve nitel veriler birbirini destekler niteliktedir. Ancak deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında daha detaylı ve doğru tanımlar yaptıkları gözlenirken kontrol grubunda tanımlarda çok bir değişiklik bulunmamaktadır. Yani öğrencilerin göçmen tanımına yönelik olumlu tutumlarında göç temalı çocuk kitaplarının etkisi

gözlenmezken, tanımlamanın detaylandırılmasında ve daha uzun tanımlar yapılmasında kitapların etkisi gözlenmiştir. Bunun sebebi ise Türkçe Dersi Öğretim Programı amaçlarında da yer alan bilgiyi bulma, düzenleme ve sunma ile ilişkilendirilebilir. Okunan kitaplarda göçmen tanımına ait bilgileri toplayan deney grubu öğrencileri uygulama sonrası yapılan görüşmelerde bunları düzenleyip araştırmacıya yansıtmışlardır.

Nitel verilerden elde edilen kendini göçmenlerin yerine koyabilme alt başlığında deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında bu becerilerinde artış olduğu gözlenirken kontrol grubunda böyle bir artış gözlenmemiştir. Deney grubunda artış olmasının sebebi Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan eleştirel düşünme ve değerlendirme becerisi elde etme amacıyla ilişkilendirilebilir. Okunan kitapların belirlenen amaca ulaşmayı sağladığı yorumu yapılabilir.

Araştırmada kullanılan göç temalı çocuk kitaplarının göçmenlerin dil ve kültürel farklılıklarına yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna nitel veriler doğrultusunda ulaşılmıştır. Buradan yola çıkarak nicel veriler de göz önüne alındığında öğrencilerin genel olarak göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı yönde bir farklılık oluşmazken tutumlar alt başlıklar şeklinde incelendiğinde farklı dillere, kültürlere yönelik tutum gibi çeşitli yönlerde farklılıkların oluşabileceği yorumu yapılabilir. Nicel verilerin elde edilmesinde kullanılan MÖYTÖ ölçeği tek yönlü bir ölçek olduğundan nicel verilerde tutum alt başlıklar halinde incelenememiştir. Bunun sonucunda eğer MÖYTÖ ölçeği çok boyutlu bir ölçek olsaydı bazı boyutlarda anlamlı farklılıkların oluşabileceği yorumu yapılabilir.

5.2 Sonuçlar

Bu çalışma göç temalı çocuk kitaplarının ilköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında

MÖYTÖ puanları açısından göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre deney grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında göç temalı çocuk kitapları kullanılarak herhangi bir yönde değişim gözlenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılığın olmamasının nedenlerinin aşağıdaki sebepler olabileceği sonucuna ulaşılmıştır:

- Öğrencilerinin uygulama öncesinde zaten olumlu tutumlara sahip olmaları,
- Öğrencilerin yaşlarının küçük olması,
- Uygulama süresinin kısalığının var olan olumlu tutumları daha olumlu hale getirmeye yetmemiş olması,
- Gruplar arası temasın uzun yıllardır sürmesinin yerli öğrencilerde göçmenlere karşı olumlu tutum oluşturmuş olması,
- Öğretmen ve okulda bulunanların göçmenlere yönelik olumlu tutum sergilemesinden öğrencilerin etkilenmesi.

Araştırmada kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası MÖYTÖ puanları açısından göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu kontrol grubuna bir uygulama yapılmadığı için beklenen sonuçtur. İncelenen demografik özellikler (cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitim durumu) bakımından uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyoekonomik durumun göçmen öğrencilere yönelik tutum üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaması öğrencilerin yaşlarının küçük olması ile ilişkilendirilmiştir. Öğrencilerin göçmenleri tanımlarken “Suriyeli”, “Ülkesinde savaş çıkan.”, “Bir yerden bir yere göç eden”, “Başka ülkeden gelen” şeklinde tanımlar yaptıkları görülmüş ve uygulama öncesi ve sonrasında da tanımlarında olumsuz ifadelerle rastlanmamıştır. Göç temalı çocuk

kitaplarının göçmen kendini göçmen olarak düşünebilmeyi arttırdığı, göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzluklara karşı daha duyarlı hale getirdiği, göçmenlerin dil ve kültürel farklılıklarına bakış açısını olumlu yönde etkilediği ve haberlerde göçmenlerle ilgili konulara daha duyarlı hale geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin göçmenlerle aynı şehirde, okulda ve sınıfta bulunmaya yönelik görüşlerinin uygulama öncesi ve sonrasında da olumlu olması uzun süredir beraber yaşamaları ile ilişkilendirilmiştir. Göçmenlerin eski yaşantılarına döneceklerine inanan öğrenci sayısının daha fazla olduğu fakat bazı öğrencilerin de ülkemizde yaşamlarını kurduklarından dolayı dönmek istemeyeceklerini belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin göçmenlerin yaşadıkları olumsuzlukları dil farklılığı, savaş durumu, dışlanma, evsizlik, açlık, parasızlık ve işsizlik şeklinde sıraladıkları tespit edilmiştir.

5.3 Öneriler

Göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin göçmen öğrencilere yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği araştırmada, elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler şunlardır:

Araştırmacılar için öneriler:

1. Öğrencilerin yaşlarının küçük olmasının uygulama öncesi ve sonrasında da göçmenlere yönelik olumlu tutuma sahip olmalarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple diğer sınıf düzeylerinde bulunan öğrenciler ile benzer çalışmalar yapılabilir ve elde edilen sonuçlar karşılaştırılabilir.
2. Araştırma süresinin 8 hafta olmasından dolayı bu sürenin göçmenlere yönelik tutumları geliştirmede yeterli olamayabileceği tartışılmış bu doğrultuda çalışmanın süresi uzatılıp yeni çocuk edebiyatı ürünleri eklenerek çalışma yeniden gerçekleştirilebilir.
3. Gruplar arası temasın birbirlerine yönelik olumlu tutumları arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle göçmenlerle temasın daha az olduğu bölgeler örneklem grubunun seçilmesinde tercih edilebilir.

4. Öğretmen tutumları öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının oluşmasında etkilidir. Bu sebeple öğrenci tutumlarının ölçüldüğü çalışmalarda o sınıfın dersine giren öğretmen tutumları da ölçülerek öğretmen tutumlarının etkisi araştırılabilir.
5. Araştırmada uygulama öncesinde de öğrencilerin göçmenlere yönelik olumlu tutuma sahip oldukları gözlemlendiğinden yeni bir araştırma yapmak için göçmenlere yönelik tutumların düşük olduğu bölgeler tercih edilerek göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile bu çalışma tekrarlanabilir.

Öğretmenler için öneriler:

1. Göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri, ülkemizin bir gerçeği olan göç olgusuna karşı öğrencilerin farkındalıklarını ve olumlu tutumlarını geliştirmek adına eğitim-öğretimde kullanılabilir.
2. Tez çalışmasında uygulama sürecinde kullanılan kitaplar ve etkinlikler hizmet içi faaliyetlerde öğretmen ve okul yöneticilerine tanıtılıp kendi okullarında uygulamaları sağlanabilir.

Politika geliştiriciler için öneriler:

1. Göç temalı çocuk kitaplarının göçmenlerin dil ve kültürüne yönelik tutumları olumlu yönde etkilediği göz önüne alınarak sivil toplum kuruluşları göç temalı çocuk kitaplarını göçmenlerle ilgili yapılacak olan drama, resim çizme, okuma seansları gibi faaliyetlerde kullanabilir.
2. Göç temalı çocuk kitaplarının uygulandığı deney grubu öğrencileri uygulama öncesinde göçmenlere yönelik daha yüzeysel bilgilere sahipken uygulama sonrasında daha detaylı ve doğru bilgilere sahip oldukları görülmüştür. Bu sebeple göçmenlere karşı ön yargıların ve yanlış şemaların zihinlerde oluşmaması için göçmenlere yönelik izlenen politikalar hakkında halk daha fazla bilgilendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aboud, F. E., Mendelson, M. J., ve Purdy, K. T. (2003). Crossrace peer relations and friendship quality. *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 165-173.
- Acar, N. V., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin dindarlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 45-56.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Afyonoglu, M. F., ve Buz, S. (2021). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin suriyelilere yönelik tutumu: yedi bölgede yedi il örnekleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1283-1304.
- Akdağ, E. (2016). Sevimli mecmua'da savaş, göç ve sokak çocukları. 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyum Kitapçığı*, 79-83. İstanbul.
- Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda göç ve göçmen edebiyatları üzerine bir değerlendirme. *Göç Dergisi*, 2(1), 69-84.
- Akgün, E., Ergişi, İ., Yalçinkaya, B., Mavi, G., Yıdırın, B. ve Öztürk, B. (2018). Sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna göre 48-84 aylık çocukların farklı kültürlerle yönelik algılarının belirlenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 46-64.
- Akkoyunlu Ertan, K. Ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin göç politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1 (2), 7-39.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası etkileşim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 293-303.
- Aktaş, V., Kındap Tepe, Y. ve Persson, R.S. (2018). Investigating Turkish university students' attitudes towards refugees in a time of civil war in neighboring Syria. *Current Psychology*, 1-10.
- Akyol, H. (2006). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyol, Y. (2011). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde türk tarihinde yolculuk ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.

- Akyüz, E. (2014). Çocuk edebiyatı yapıtları ve eşduyum eğilimi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 385-402.
- Albarracin, D., Wang, W., Li, H. ve Noguchi, K. (2008). Attitudes: nature and measurement. W. Crano, ve R. Prislin içinde, *Attitudes and Attitude Change* (19-39). New York: Psychology Press-Taylor and Francis Group.
- Allen, C. ve Uskul, A. (2019). Preference for dating out-groups members: not the same for all out-groups and cultural backgrounds. *International Journal Of Intercultural Relations*, 68, 55-66.
- Altunbay, M. (2016). Nazi Soykırımının çocuklara etkilerinin dünya edebiyatına yansımaları çizgili pijamalı çocuk ve kitap hırsızı adlı eserler örnekleme. III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (s. 145-155). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Altunbay, M., ve Çakır, E. (2018). Çocuk edebiyatı ürünlerinde savaş ve göç olgusu(Uçurtma Avacısı ve Kuş Olsam Evime Uçsam adlı eserler örnekleme). *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 96-110.
- Arseven, T. (2016). "Kömür Karası Çocuk" adlı romanda göç olgusu. III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. İstanbul.
- Aslan, F. (2019). İlkokul ve ortaokula devam eden göçmen çocukların eğitim sorunlarına yönelik okul yöneticilerinin görüşleri . Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı.
- Atalay, İ. (2019). *Karşılaştırmalı edebiyat ve çocuk edebiyatında göç*. İstanbul: Hiperyayın.
- Ay, K., vom Braucke, T., Tokcan, I., Öztürk, M., ve Alp, Ç. (2005). *İltica ve göç mevzuatı*. Ankara: Avrupa Komisyonu Yayını.
- Bağırılmaz, Y. (2018). AB ülkelerinde mülteci çocukların yaşadığı hak ihlalleri. İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM).
- Balta, E. E. (2018). Çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejileri . *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 487-498.
- Bartram, D., Poros, M., ve Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.

- Baş, H. ve Eti, S. (2021). Sosyal hizmet öğrencilerinin sığınmacılara ilişkin algı ve tutumları: bir vakıf üniversitesi örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 80, 175-198.
- Başar, S. (2021). *Çocuk Edebiyatı Ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Şermin Yaşar'ın Eserlerinin İncelenmesi*. Siirt: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Başegmez, G. G. (2019). *Üstün yetenekli lise öğrencilerinin küresel sosyal sorumluluk düzeyleri ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sosyal zeka ile ilişkisi: Beşiktaş örneği*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Başkanlığı, T. G. (2022, 06. 24). *Göç Tarihi*. T.C. Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> adresinden alındı
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of Worlds Of Turks*, 7(2), 35-58.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatında sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (29. baskı b.). Pegem Akademi.
- Campos, D. (2018). An instructional approach to explore poverty and immigration: using three children's books that pack a punch. *Intersections: Critical Issues in Education*, 2(1), 34-44.
- Can Yaşar, M., ve Aral, N. (2011). Altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine sosyoekonomik düzey ve anne baba öğrenim düzeyinin etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 137-145.
- Can, A. (2020). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Chappell, S. ve Faltis, C. (2007). Spanglish, bilingualism, culture and identity in Latino children's literature. *Children's Literature in Education*, 38, 253-262.
- Clifford, E. ve Kalyanpur, M. (2011). Immigrant narratives: power, difference, and representation in young-adult novels with immigrant protagonists. *International Journal of Multicultural Education*, 13(1), 1-20.

- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2020). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (4. Baskı b.). Anı Yayıncılık.
- Cummins, A. (2013). Border crossings: undocumented migration between Mexico and the United States in contemporary young adult literature. *Children's Literature in Education*, 44(1), 57-73.
- Çağlayan, S. (2011). Göç kavramı ve kuramları. (Ed. Fatime Güneş), Kent Sosyolojisi. (ss.84-115). Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 1932.
- Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, F. (2020). *Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Çöllü, E. F. ve Öztürk, Y. E. (2006). Örgütlerde inançlar-tutumlar tutumların ölçüm yöntemleri ve uygulama örnekleri bu yöntemlerin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1-2), 373-404.
- Çoşkun, E. (2014). Yazma Eğitimi. A. Kırkkılıç, & H. Akyol içinde, İlköğretimde Türkçe Öğretimi (s. 49-91). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dalboy, N. (2014). *Çocuk edebiyatı eserlerinin okumaya yönelik tutuma etkisi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Demir Atalay, T. (2016). Değer- karakter eğitimi bağlamında çocuk ve göç. III. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 97-117). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Demir, E., Yıldız Bıçakçı, M., Bostan, D. N. ve Güneş, G. (2019). Çocuk kitaplarının çocukların başarı, mutluluk ve başkalarını anlama kavramlarına bakışları açısından incelenmesi. *Ebelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 54-63.
- Demirel, Ö. (2003). Türkçe öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Demirtaş Madran, H. (2012). *Tutum, tutum değişimi ve ikna*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Dikmen, N. (2019). *Çocukların okuma becerileri, motivasyonu ve tutumlarının şiirsel anlatıma dayalı eserlerle geliştirilmesi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temek Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Doğan, B., ve Karakuyu, M. (2016). Suriyeli göçmenlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin analizi: İstanbul Beyoğlu örneği . *Marmara Coğrafya Dergisi*,33, 302-333.
- Dovidio, J. F., Eller, A., ve Hewstone, M. (2011). Improving intergroup relations through direct, extended and other forms of indirect contact. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 14(2), 147-160.
- Dönmez Kara., C. Ö. (2015). Göç bağlamında uluslararası işbirliği ve Türkiye'nin politikaları, Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*,5(1), 9-22.
- Eller A., ve Abrams D. (2003). "Gringos" in Mexico: cross-sectional and longitudinal effects of language school-promoted contact on intergroup bias. *Group Processes and Intergroup Relations*, 6, 55-75.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*,1(1), 26-42.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO).
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6 (2), 17-30.
- Erkan, G. ve Aykaç, M. (2014). Samed Bahrengi'nin kitaplarıyla kurgulanan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin yazma becerisi ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 600-611.
- Feddes, A., Noack, P. ve Rutland, A. (2009). Direct and extended friendship effects on minority and majority children's interethnic attitudes: a longitudinal study. *Child Development*,80(2), 377-390.

- Fırat, H. (2008). Çocuk romanlarında sosyal yaşama yönelik eğitsel öğeler. *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 20, 87-102.
- Figen, E. R. E. Ş. (2015). Türkiye’de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 17-30.
- Gediklioğlu Özilhan, Y. (2016). Çocuk romanlarının demokratik kültür bilinci edimine etkisi (Burdur ili örneği). *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 51-70.
- Ghiso, M. ve Campano, G. (2013). Ideologies of language and identity in U.S.Children's Literature. *A Journal of International Children's Literature Johns Hopkins University Press*, 51(3), 47-55.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2004). Uluslararası Göç Örgütü(IOM).
- Gregor, M. ve Green, C. (2011). Welcoming the world’s children: building teachers'understanding of immigration through writing and children’s literature. *Childhood Education*, 87(6), 421-429.
- Gültekin, M., Gürdoğan Bayır, Ö. ve Yaşar, E. (2020). Karma araştırma yöntemi. B. Oral, ve A. Çoban İçinde, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (S. 317-354).Pegem Akademi.
- Günay, G., Ersoy, A., Aydın Boyalı, A., ve Kılıç, C. (2019). Göçmenlere yönelik olumsuz tutum ölçeğinin türkçe geçerlilik güvenirliği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1827-1843.
- Gündoğdu, K. ve Eken, M. (2020). Nitel araştırma desenleri. *kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 285-314). içinde Pegem Akademi.
- Güner, Y. (2007).Orta Çağ Avrupa’sında Yahudi göçleri ve Yahudi kültürü. Manisa: CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Güneş, F. (2017). Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar: milliyetçilik, erillik ve vatandaşlık temelinde öteki algısı. *Alternatif Politika Dergisi*, 8(3), 505-535.

- Hampton, K. W. (2007). *Using children's literature to enhance views of nature of science and scientific attitude in fourth graders*. The University of Southern Mississippi.
- Hamilton, R. (2004). Schools, teachers and the education of refugee children in educational interventions for refugee children. (Ed. R. Hamilton, D. Moore), In *Theoretical Perspectives and Implementing Best Practice*. London: RoutledgeFalmer.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, algı, iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İmamoğlu, H. V. ve Çalışkan, E. (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin devlet okullarında ilkökul eğitime dair öğretmen görüşleri: Sinop ili örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 529-546.
- İşcan, İ. H. ve Çakır, M. (2019). Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilerin Türk işgücü piyasasına etkisi: bir saha araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 177-236.
- Işık, E. (2015). *Kocaeli ve Kilis'teki üniversite öğrencilerinin suriyeli mültecilere karşı tutumları ve ilişkili özelliklerinin incelenmesi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Travma Programı(Yüksek Lisans Tezi).
- Iwai, Y. (2013). Multicultural children's literature and teacher candidates' awareness and attitudes toward cultural diversity. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 5(2), 185-198.
- Kabaklı Çimen, L. ve Ersoy Quadır, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273. doi: 10.15869/itobiad.382502
- Kaldık, B. (2021). Uluslararası göç bağlamında sığınmacılara yönelik yabancı düşmanlığının incelenmesi: Türkiye'de zenofobi üzerine bir uygulama. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel Sayısı*, 69-96.
- Kanbur, N. İ. (2017). *İlkokulda görev yapan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının incelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Karataş, Z. ve Güzel , B. (2020). Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 500-523.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1439-1454.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 275-299. doi: 10.18026/cbusos.42910
- Kaya, Ö. S. (2019). Çokkültürlülük algısı ve diğerkâmlık suriyelilere yönelik tutumu etkiler mi? öğretmen adayları gözünden bir çalışma. *SDU International journal of Educational Studies*,6(2), 86-100.
- Keskin, A. (2019). Ortaokullardaki mülteci öğrencilere yönelik öğretmen ve öğrencilerin tutumlarının incelenmesi. Siirt: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Keleş, R. (1998). Kent Bilim Terimler Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi
- Keskin, A., ve Okçu, V. (2021). Ortaokullardaki mülteci öğrencilere yönelik öğretmen ve öğrencilerin tutumlarının incelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*,6(2), 311-332.
- Kılcan, B., Çepni, O., ve Kılınç, A. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Science*,14(2), 1045-1057.
- Kındap Tepe, Y., Aktaş, V., Caner, M., Demirel, R., Kanat, C., Güre, K., ve Yeşildağ, E. (2019). Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü olabilir mi?. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,2, 115-137.
- Kırlıoğlu, M., ve Gencer , T. (2020). Göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmet dersinin sosyal hizmet öğrencilerinin Suriyelilere yönelik algısına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,31(3), 1127-1152.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3. ss.163-185.

- Koçoğlu, E., ve Salur , M. (2018). üniversite öğrencilerinin göç ve mültecilik sorununa ilişkin tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2408-2425.
- Kolaç, E. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun Yurdumu Özledim romanında dış göç sorununun çocuk boyutu. *Turkish Studies*,3(7), 457-479.
- Kurt, H. (2006). Göç eğilimleri ve olası etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*,4(1), 148-178.
- Küçükler Kuşçu, N. (2018). Savaşı ve umudu çocuklar için yazmak: Laura S. Matthews'un Balık adlı romanı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,11(61), 160-165.
- Lamme, L., Fu, D., ve Lowery, R. (2004). Immigrants as Portrayed in children's picture books. *The Social Studies*,95(3), 123-130.
- Levin, S., van Laar, C., ve Sidanius, J. (2003). The effects of ingroup and outgroup friendship on ethnic attitudes in college: A longitudinal study. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 6(1), 76-92.
- Li, Manyu, Irene H. FRIEZE (2012), "Before The Big Decision: Psychological Theories on Premigration Motivation", Immigration Polisicies, Challenges and Impact (Ed. E. Tartakovsky), New York: Nova Publishers, 3-27.
- Manyu, L., ve Frieze, I. (2012). Before the big decision: psychological theories on premigration motivation. E. Tartakovsky içinde, *Immigration Polisicies, Challenges and Impact* (s. 3-27). New York: Nova Publishers.
- McAndrew, E., Morris, W., ve Fennell, F. (2017). Geometry-Related children's literature improves the geometry achievement and attitudes of second-grade students. *School, Science and Mathematics*,117, 34-51.
- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı(İlkokul ve Ortaokul- 1 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- Mehmet, G., Gürdoğan Bayır, Ö., ve Yaşar, E. (2020). Karma araştırma yöntemi. *kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 317-354). içinde Pegem Akademi.
- Mollaalioğlu, F. (2020). Türkiye'den Suriye'ye gerçekleşen göçlerin tarihsel boyutu. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 1-24.

- Mudiysanselage, K. (2016). *The role of picture books in developing an empathic response towards cultural difference (Doktora tezi)*. Office of Education Research Faculty of Education Queensland University of Technology .
- Narboğa, A. (2016). Dış göçün gençlerde kimlik sorununa dönüşmesi: Gülten Dayıoğlu Hikayeleri. III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (s. 117-122). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Nas, R. (2003). Türkçe öğretimi. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Nel, P. (2018). Introduction: migration, refugees, and diaspora in children's literature. *Children's Literature Association Quarterly Johns Hopkins University Press*, 43(4), 357-362.
- O'Connell, M. (2005). Economic forces and anti-immigrant attitudes in Western Europe : a paradox in search of an explanation. *Patterns of Prejudice*, 39 (1), 60-74.
- Oğuzkan, F. (2021). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Omar, N., ve Dan, W. (2017). Multiculturalism and Malaysian children's literature in English. *The English Teacher*, 36,, 1-19.
- Orhan, O., ve Senyücel Gündoğar, S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların türkiye'ye etkileri*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özdoğan, Ö. (2005). Ruhsal yaklaşım ve insan Türkiye'de bir uygulama örneği. Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 6(15), 137-152
- Öztürk, C. Ve Ofluoğlu, R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 173-182.
- Öztürk , H., Turan, L. ve Kırcı , A. (2021). Sorun odaklı çocuk edebiyatı. Ş. Demirel, ve S. Seven İçinde, *Çağdaş Çocuk Edebiyatı* (S. 103-124). Pegem Akademi.
- Öztürk, M. (2020). Gençlerin Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığına (zenofobi) etki eden sosyodemografik faktörler. *Turkish Studies- SocialScience*, 15(1), 559-576.
- Özüdoğru, H., Kan, A., Uslu, L., ve Yaman, E. (2018). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 115-140.
- Özyakışır, D. (2017). Göç ve Turizm İlişkisi: Kars İçin Teorik Bir Analiz. *Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi*, 8(15), 151-170.

- Palaz, T., Çepni, O. ve Kılcan, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere yönelik düşüncelerinin ve tutumlarının belirlenmesi. *Turkish Studies*, 14(3), 1661-1684.
- Pearce, S. M. (2003). Messages from the Inside?: Multiculturalism in Contemporary Australian Children's Literature. *The Lion and the Unicorn*, 27(2), 235-250.
- Perruchoud, R. ve Redpath - Cross, J. (2013). Göç terimleri sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü (Iom).
- Plener, P. L., Groschwitz, R., Brähler, E., Sukale, T. ve Fegert, J. M. (2017). unaccompanied refugee minors in Germany: attitudes of the general population towards a vulnerable group. *European Child ve Adolescenpsychiatry*, 26, 733-742.
- Prislin, R., ve Crano, W. (2008). *Attitudes and attitude change: the fourth peak*. New York-London: Psychology Press- Taylor and Francis Group.
- Poyraz, Y. (2012). Suriye Vatandaşlarının geçici korunması ve uluslararası mülteci hukuku . Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 20 (2) , 53-69 . DOI: 10.15337/SUHFD.2017.65
- Resmi Gazete (1994). Yönetmelik, RG. 30/11/1994 - 22127.). Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, RG. 30/11/1994 - 22127.
- Sağlam, H. İ. ve Kanbur, N. İ. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal Of Education*, 7(2), 310-323.
- Saçan, S., Cizdan, G., ve Tabak, H. (2017). Aydın halkının suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Sariahmetoğlu, H. (2019). *Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemine uyumunda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Scheepers, R., Gijsberts, M., ve Coenders, M. (2002). Ethnic exdusionism in European countries. public opposition to civil rights for legal migrants as a response to perceived ethnic threat. *European Sociological Review*,18(1), 17-34.
- Selvin, E. (2016). Göçün bilimsel anlatısı: Türkiye 'Akademiya'sının Suriyeli 'Mülteciler' ile imtihanı. *Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu Bülteni*,5, 15-29.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Sevi, B., Aral, T. ve Aydınli Karakulak, A. (2016). Mültecilere karşı tutumları açıklayan etkenler: algılanan hastalıklara açık olma değeri ve bilgi düzeyi. *I. Sosyal Psikoloji Kongresi* (S. 253-261). Ankara: Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi.
- Seydi, A. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Sdü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,31, 267-305.
- Süleymanov, E. (2016). Sultanbeyli halkının Suriyeli sığınmacılara bakışı Suriyeli mülteci çocuklarla El Ele Projesi sonuç raporu. İstanbul.
- Sümer, E. (2021). Göç Araştırmaları Lisansüstü Program öğrencilerinin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği). *Antakiyat/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,4(2), 337-360.
- Svensson, A. and Edblad, R. (2015). The fear of 'the others': A comparative study of xenophobic attitudes between French and Swedish university students. Jönköping University School of Education and Communication.
- Şar, E., ve Kuru, N. (2020). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar*. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung.
- Şen, G., ve Şimşek Keskin, H. (2019). Türkiye'deki Kamu Yönetimi öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara ilişkin tutumları. *Manas Journal of Social Studies*,8(2), 1958-1974.
- Şentöregil, M. (2017). *Suriyeli çocuk sığınmacıların Türk yazılı basınında temsili*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Ve Yayın Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Sınar, A. (2006). Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları . Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi , (7) , 175-226 .

- Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online Elementary Education Online*, 17(2), 1116-1134.
- Tanrikulu, F. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- T.C. Göç İdaresi Müdürlüğü (2021, 04 29). *Geçici Koruma*. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://Www.Goc.Gov.Tr/Gecici-Koruma5638> Adresinden Alındı
- TDK (2021, 04 17). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://Sozluk.Gov.Tr/> Adresinden Alındı
- Temizyürek , F., Şahbaz, K., ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi .
- Temizyürek, F., ve Akyüz , E. (2016). Frank Cotrell Boyce’un “Benim Adım Hiç Kimse” adlı çocuk kitabının göçün çocuklar üzerindeki etkisi açısından incelenmesi. *II.Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 163-168). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.
- Temur, M. (2018). *Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik olgusu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Terzi, A. ve Ördem, E. (2018). İlköğretimdeki Türk öğrencilerin Suriyeli çocuk imgelemi. 29. *Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Tuncer, M. (2020). Nicel araştırma desenleri. *kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (1. Baskı b., s. 205-227). içinde Pegem Akademi.
- Turper, S., Iyengar, S., Aarts, K., ve van Gerven, M. (2015). Who is Less Welcome?: the impact of individuating cues on attitudes towards immigrants. *Journal of ethnic and migration studies*, 41(2), 239-259.
- Türkmen, L. (2006). Bilimsel bilginin özellikleri ve fen-teknoloji okuryazarlığı. fen ve teknoloji öğretimi. M. Bahar (Editör), s. 33-58. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Türkyılmaz, M. (2015). Çocuk edebiyatıyla ötekileştirme(me). *Education Sciences*, 10(4), 305-318.

- Türnüklü, A., Özkan, Ö., ve Tercan, M. (2021). İlkokul sınıf öğretmenlerinin Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerine ilişkin tutumlarına yönelik deneyimleri: Gruplararası Tutum . *Nesne Dergisi*, 9(21), 656-673.
- Troyna, B. ve HaT.C.her, R. (1992). Racism in children's lives: a study of mainly white primary schools. *British Journal of Sociology of Education*, 13 (3), 375-382.
- Tyler, R. W. (2014). Eğitim programlarının ve öğretimin temel ilkeleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uçak, O. (2017). Göç hareketleri ve medyada göçmen haberleri. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 1(3), 242-254.
- United Nations. (2017). International Migration Report 2017. New York: United Nations. <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report2017.html>
- Uygur, M. R. (2018). *Suriyeli mültecilere yönelik sosyo-psikolojik tutumların incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği* . Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Vatansever, N. ve Aral, N. (2000). Göçmen olan ve olmayan ailelerin on-on iki yaş grubundaki çocuklarının anne-baba tutumları ve depresyon düzeylerinin incelenmesi, 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, 220-231.
- Yakar, Y. (2017). Türk Edebiyatında göç olgusu. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 58, 339-353.
- Yakar, Y. M. (2018). Çocuk şiirinde sorunlu coğrafyalar ve acı çeken çocuklar. *Ekev Akademi Dergisi*, (73), 585-594.
- Yaydırgan, İ. (2008). *Grup rehberliği yoluyla empatik beceri geliştirmede edebi eserlerin kullanımı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Yazar, T., ve Keskin, İ. (2020). Nitel araştırmada örneklem. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 229-246). içinde Pegem Akademi.

- Yazıcı Demirci, D. (2011). *Konuşan resimli hikaye kitaplarının çocukların tutumları üzerindeki etkisinin araştırılması*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Yazıcı, H.(2002).Göç edebiyatı (Doğuyu Batıya Taşıyanlar, Ortadoğu Hristiyan Arap Edebiyatçılarının Batıdaki Öncü İsimleri),İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yeşildağ, İ. (2022). Göçmen karşıtlığına etki eden faktörler. *Sosyoloji Notları*,6(1), 24-42.
- Yi, J. (2014). "My Heart Beats in Two Places": Immigration stories in Korean-American picture books. *Children's Literature in Education*, 45(2), 129-144.
- Yiğit Özudoğru, H., ve Kan, A. (2020). Halkın Suriyeli göçmenlere yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Şehir ve Güvenlik*, 229-257.
- Yiğitbaşı, K. (2018). "Yolculuk" adlı çocuk kitabının Greimas'ın Göstergebilimsel çözümlemesi ile incelenmesi. *Middle East Journal of Refugee Studies*,3(1), 53-79.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı b.). Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Yılmaz, Z. A. (2007). Sınıf öğretmenlerine Türkçe öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Litarature And History Of Turkish Or Turkish Or Turkic*. Cilt: 9, Sayı:2. ss. 1685-1705.
- Yolasıgımazoğlu, H. (2016). Göç ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar karşısında bir çocuk: Kömür Karası Çocuk. III. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 51-58). İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarlar Birliği.
- Yurdakul, İ. H., ve Susar Kırmızı, F. (2019). Okumaya yönelik tutum ölçeği güvenirlik ve geçerlik çalışması. *İlköğretim Online*,18(2), 714-733.
- Zengin, D. (2000). "Göçmen Edebiyatı'nda yeni bir yazar. Mehmet Kılıç ve 'Fühle Dich Wie Zu Hause'Adlı Romanı" , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.40, S.3-4:ss. 103-128.
- Zeybek, S. U. ve Ulukaya, E. (2016). Göç ve savaşın masum yüzü çocuklar üzerine nitel bir araştırma. n. kahraman, Ç. Dürüst, ve T. Yılmaz İçinde, 1. *Uluslararası Göç Ve Kültür*

Sempozyumu Bildirileri Kitabı I. Cilt (S. 575-578). Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumları Yayınları.

EKLER

Ek-1. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği

Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği	 (Katılıyorum)	 (Kararsızım)	 (Katılmıyorum)
Mülteci öğrencileri sınıfımda görmekten mutluluk duyarım.			
Mülteci öğrencilerle okulda arkadaşlık kurmak için çaba harcarım.			
İmkânım olsa mülteci öğrencileri ülkemize almam.			
Mülteci öğrencilerin dilimizi öğrenmelerinden mutluluk duyarım			
Mülteci öğrencilerin okul kurallarına uyum sağlayacaklarına inanırım.			
Mülteci öğrencilerin derslerinde başarıları olmaları beni mutlu eder.			
Mülteci öğrencilere yapılan yardımlarda görev almak isterim.			
Mülteci bir öğrenci ile aynı sırayı paylaşmak beni rahatsız eder.			
Mülteci öğrencilerle aynı dinin mensubu olduğumuzdan dolayı onlara yardım ederim.			
Mülteci öğrencilerin bizleri kötü alışkanlıklara alıştıracağını düşünüyorum.			
Mülteci öğrencilerin kendilerini ayrıcalıklı gördüklerini düşünüyorum.			

Mülteci öğrencilerle arkadaşlığımı okul dışında da sürdürürüm.			
Ülkemizin güzelliklerini tanıtmak için mülteci öğrencilere yardımcı olurum.			
Mülteci öğrencilerin ailelerine yardım etmek için oluşturulan bir grupta yer alırım.			
Mülteci öğrencilerin okul huzurunu bozduğunu düşünüyorum.			
Okulda verilen ödevlerle ilgili olarak mülteci öğrencilere yardım etmekten hoşlanırım.			
Kendi dilimi mülteci öğrencilere öğretmek için çaba harcarım.			
Bundan sonraki eğitim öğretim hayatımda mülteci öğrencilerle arkadaşlık etmek isterim.			
Mülteci öğrencilerin diğer öğrencilerle rahat iletişim kurmalarına yardımcı olurum.			
Mülteci öğrencilere ülkemizi ülkeyi tanımaktan hoşlanırım.			
Sınıf içinde yapılan etkinliklerde mülteci öğrencilerle aynı grupta yer almak isterim.			
Öğretmenlerimizin, mülteci öğrencilere yabancı gibi davranması istemem.			
Mülteci öğrencilerin okula uyum sağlamasında yardım ederim.			
Mülteci öğrencilerle aynı okula gitmekten hoşlanmam.			

Ek-2. Kişisel Bilgiler Formu ve Görüşme Soruları

Değerli Katılımcı,

Çocukların göçmenlere ve göçmen öğrencilere yönelik görüşlerini içeren bir araştırma yapıyorum. Onlarla ilgili görüşlerini çok merak ediyorum. Bu yüzden görüşlerin benim için çok değerli. Görüşme sırasında verdiğin kişisel bilgilerin ve görüşlerin gizli tutulacak. Bilgilerin hiçbir yerde kullanılmayacak, bundan emin olabilirsiniz. Soruları dürüst bir şekilde cevaplamamanın araştırmanın güvenilirliğini etkileyecektir. İlgi ve desteğin için şimdiden teşekkür ederim.

Gülşah MARAŞ

Medeniyet
Üniversitesi

Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

A. Kişisel Bilgiler Formu

1. Cinsiyetin? Kız () Erkek ()
2. Aile gelir durumun? Düşük () Orta () Yüksek ()
3. Anne eğitim durumun?
İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Diğer: (yazınız)
4. Baba eğitim durumun?
İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Diğer: (yazınız)
5. Göçmen komşun var mı? Evet () Hayır ()

6. Göçmen arkadaşın var mı? Evet ()

Hayır ()

7. Göç temalı herhangi bir kitap okudun mu? Cevabın evet ise kitabın adı neydi?

Evet()

Hayır()

Kitabın adı:.....

B. Görüşme Soruları

1. Göçmen denildiğinde aklına kimler geliyor? Neden?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Kendini veya aileni göçmen olarak düşündün mü? Konuyla ilgili açıklama yapar mısın?

.....
.....
.....

3. Göçmenlerle aynı şehirde, okulda, sınıfta bulunmak sana nasıl hissettiriyor? Neden?

.....
.....
.....
.....
.....

4. Göçmen öğrenciler sence kendi ülkelerine dönebilecekler mi? Neden böyle düşündün?

.....
.....
.....
.....

5. Göçmenlerin yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek ister miydin? Bu olumsuzluklar neler ve nasıl çözeceksin?

.....
.....
.....

6. Göçmenlerin farklı kültür ve dile sahip olmaları sana nasıl hissettiriyor?
Bu konudaki hislerini açıklar mısın?

.....
.....
.....

7. Göçmen öğrencilerin eğitimi hakkındaki görüşlerin nelerdir? Açıklar mısın?

.....
.....
.....
.....

8. Göçmenlerle ilgili medya ve sosyal medyada bahsedilenlerle ilgili görüşlerin neler? Açıklar mısın?

.....
.....
.....

...

Teşekkür Ederim

Ek-3. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği İzinleri

mail.google.com/mail/u/0/#search/bahadirkilcan%40gmail.com/KtboxLHT8mQKNhMFXWRFVvRdpBrFVhTCjg

Gmail

bahadirkilcan@gmail.com

2 ileti dizisinden 2.

MÖYTÖ kullanım izni

Gülşah MARAŞ <gulshahcigcozz@gmail.com>
Alıcı: bahadirkilcan

16 Mayıs Paz 17:41

Merhaba Hocam,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sınıf Eğitimi programında yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans tez çalışmamda hazırlanan ölçeği ilkökul 4. sınıf öğrencilerine uygulamayı düşünüyorum. Çalışmamda kullanmak üzere üç yazarlı olarak hazırlamış olduğunuz "Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği"ni izniniz olursa kullanmak istiyorum. Teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

Gülşah MARAŞ
05547473069

Not: Hocam, çalışmamın ilk yazarı olduğunuz için size başvurmam yeterli mi? Yoksa diğer hocaların onayını da almam gerekir mi?

Yanıtla Yönlendir

Fwd: Merhaba hocam

bahadır kilcan <bahadirkilcan@gmail.com>
Alıcı: ben

16 May 2021 21:32

Merhaba
Ölçek ektedir.
Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.
Benim iznim yeterlidir.

Mülteci Öğrenciler...

Gülşah Açıköz <gulshahcigcozz@gmail.com>
Alıcı: bahadır

16 May 2021 21:57

Teşekkür ederim. İyi akşamlar.

> bahadır kilcan <bahadirkilcan@gmail.com> şunları yazdı: (16 May 2021 21:32):

Ek-4. Kişisel Bilgiler ve Görüşme Soruları Uzman Görüşü Formu

Uzman Görüşü Formu

Merhaba Sayın Hocam,

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sınıf Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. Yapacağım araştırmada göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına etkisini tespit etmeyi amaçlamaktayım. Bu amaçla tasarlanan görüşme sorularının geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için sizin görüşlerinize başvuracağım. Görüşme sorularında öğrencilerin göçmenlere ve göçmen öğrencilere yönelik tutumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada görüşme soruları öğrencilere sorulduktan sonra göç temalı çocuk edebiyatı ürünleri kullanılarak çeşitli etkinlikler yapılacak ardından görüşme soruları tekrar sorularak görüşlerinde farklılık olup olmadığına bakılacaktır. Görüşme sorularının hedef kitlesi 4. sınıf öğrencileridir. Soruları yalnızca onlar cevaplayacaktır.

Her bir madde için “Uygundur”, “Kısmen uygundur” ya da “Uygun değildir” seçenekleri bulunmaktadır. Bunlardan herhangi birini işaretledikten (üzerine çift tıklayarak bilgisayar üzerinden de işaretleyebilirsiniz) sonra görüşlerinizi en sağdaki sütuna yazmanızı rica ediyorum. Formun en sonunda ise görüşme soruları ile ilgili genel görüşlerinizi ya da giriş kısmında yer alan Kişisel Bilgiler Formu ile ilgili görüşlerinizi yazabilirsiniz. Katkı ve önerileriniz için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Gülşah MARAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

gulsahacikgozz@gmail.com

Kişisel bilgiler formu ve görüşme soruları ile ilgili görüşleriniz nelerdir?		
Soru		
1	Uygundur	Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:		
2	Uygundur	Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:		
3	Uygundur	Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:		
4	Uygundur	Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:		
5	Uygundur	Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:		

6	Uygundur Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:	
7	Uygundur Kısmen uygundur Uygun değildir
Görüşleriniz:	
Genel görüşleriniz ve eklenmesini önerdiğiniz maddeler:	

**Ek-5. Uygulamada Kullanılacak Çocuk Kitaplarının Belirlenmesinde
Kullanılacak Uzman Görüşü Formu**

Merhaba Sayın Hocam,

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sınıf Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. Yapacağım araştırmada göç temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına etkisini tespit etmeyi amaçlamaktayım. Bu amaçla yapacağım deneysel çalışmada kullanacağım çocuk edebiyatı ürünlerinin belirlenmesinde sizlerin görüşüne ihtiyaç duymaktayım. Yapacağınız değerlendirmeler doğrultusunda ürünler belirlenecektir. Değerlendirme maddeleri aşağıda yer almaktadır. Katkı ve görüşleriniz için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Gülşah MARAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

gulsahacikgozz@gmail.com

Maddeler	Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri									
	Çocuk Kitapları									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Ürün, öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel özelliklerine uygundur.										
Üründe, korku ve şiddet öğeleri bulunmaz.										
Tema, içerik ve tür seçilen sınıf seviyesi için uygundur.										
Ürün, estetik açıdan uygundur.										
Çocuğa görelilik ilkesi üründe gözetilmiştir.										
Ürün ders ortamında uygulanabilir.										

Öğrencilerin empati kurmasına yardımcı olabilecek nitelikte karakterler vardır.										
Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarını olumlu yönde pekiştirecek niteliktedir.										
Öğrencileri göç konusunda bilinçlendirir.										
Öğrencilerin göçmenlere yönelik farklılıklarının gelişmesini destekler.										

Ek-6. Etkinlik Planları

Etkinlik Planı 1:

BÖLÜM I:

Sınıf	4
Süre	40+40 dakika
Ürün/ Metin Adı	Akim Koşuyor
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Akim Koşuyor), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur. T.4.3.2. Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur. T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. YAZMA: T.4.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.4.4.5. Hayalî ögeler barındıran kısa metin yazar.

	T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. T.4.4.11. Yazdıklarını düzenler. T.4.4.12. Yazdıklarını paylaşır. T.4.4.17. Sayıları doğru yazar. T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır. T.4.4.20. Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazar. T.4.4.21. Yazma stratejilerini uygular. T.4.4.22. Pekiştirmeli sözcükleri doğru yazar.
--	--

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	“ Televizyonda veya gazetelerde göçmenlerin yaşadıkları kamplarla ilgili haberlere denk geldiniz mi? Açıklayınız.” diyerek derse dikkat çekilir.
• Güdüleme	Bu dersimizde “Akim Koşuyor” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu dersimizde göç etme nedenlerinden olan savaşın insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini hep beraber fark edeceğiz.
Derse Geçiş	
Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır. Kitabın öğretmen tarafından belirlenen görsellerini öğrenciler yorumlar. “Sizce kamp yöneticisi neden Akim’i yanına çağırıyor?” sorusu sorulur. Öğrencilere kitap okunduktan sonra çalışma kâğıdı dağıtılır. Çalışma kâğıdında ne yapılması gerektiği öğretmen tarafından öğrencilere anlatılır. “Akim annesi ile buluştuktan sonra hikâye nasıl devam etmiştir? Bunu anlatan bir paragraf yazınız.” Sorusunun cevabı çalışma kâğıdına öğrenciler tarafından yazılır. Böylece öğrencilerin göçmenlerin göç sonrası yaşadıkları hakkında düşünceleri öğrenilir. Öğrencilerden gönüllü olanlar yazdıklarını paylaşır.	

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME
Öğrencilere kitabın ana düşüncesi sorulur.

Etkinlik Planı 2:**BÖLÜM I:**

Sınıf	4
Süre	40''+40''
Ürün/ Metin Adı	Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı, boya kalemleri
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.3. Dinlediği/ izlediği metni ana hatlarıyla anlatır. T.4.1.7. Dinlediklerine/ izlediklerine yönelik sorulara cevap verir T.4.1.9. Dinledikleriyle/ izledikleriyle ilgili görüşlerini ifade eder T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.

	T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. T.4.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. T.4.3.29. Görsellerle okuduğu metnin içeriğini ilişkilendirir. YAZMA: T.4.4.14. Yazdıklarını zenginleştirmek için çizim, grafik ve görseller kullanır.
--	---

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	Öğretmen elinde bir avuç taş ile sınıfa girer ve bu taşlarla neler yapılabileceğini sorarak derse dikkat çeker.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu dersimizde değişik materyallerle farklı sanat eserleri oluşturulabileceğini göreceğiz.” diyerek öğrenciler güdülenir.
Derse Geçiş	

Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir.

Kitap okunmaya başlanmadan önce kitabın arkasında bulunan yazarın notu öğrencilere okunur.

Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır.

Kitabın öğretmen tarafından belirlenen görsellerini öğrenciler yorumlar.

“Neden onlara “şanslı olanlar” dendiği?” sorusu sorulur.

Öğrencilere kitap okunduktan sonra çalışma kâğıdı dağıtılır.

Çalışma kâğıdında ne yapılması gerektiği öğretmen tarafından öğrencilere anlatılır.

“Kitapta sizi en çok etkileyen bölüm neresiydi? Siz bu bölümde anlatılanları resmediniz.”

Sorusunun yer aldığı etkinlik çalışma kâğıdı üzerine yapılır. Bu etkinlik sayesinde öğrencilerin göç temasında en çok etkilendikleri konular öğrenilmeye çalışılır.

Öğrencilerden gönüllü olanlar yazdıklarını ve resimlerini paylaşır.

Yapılan resimler sınıf panosuna asılır.

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME
Öğrencilerden birkaçından dinledikleri metni ana hatlarıyla anlatmaları istenir.

Etkinlik Planı 3:

BÖLÜM I:

Sınıf	4
Süre	40''+40''
Ürün/ Metin Adı	Kayıktaki Çocuk

Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Kayıktaki Çocuk), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur. T.4.3.2. Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur. T.4.3.4. Metinleri türün özelliklerine uygun biçimde okur T.4.3.6 Okuma stratejilerini uygular. T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar T.4.3.23. Metin türlerini ayırt eder. T.4.3.25. Yönergeleri kavrar. YAZMA: T.4.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. T.4.4.11. Yazdıklarını düzenler.

	T.4.4.12. Yazdıklarını paylaşır. T.4.4.15. İmza atar. T.4.4.18. Yazılarında bağlaçları kuralına uygun kullanır. T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır. T.4.4.20. Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazar. T.4.4.21. Yazma stratejilerini uygular.
--	--

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	Öğretmen elinde derste işleyeceği kitap ile sınıfa girer ve kitabın kapağını öğrencilere göstererek dikkat çeker.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Kayıktaki Çocuk” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu kitap sizleri Suriyeli küçük Ahmet ile beraber okyanusları aşmaya çağırıyor. Hazır mısınız?.” diyerek öğrenciler güdülenir.
Derse Geçiş	
Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır. Kitabın görselleri tahtaya yansıtılırken bir yandan okuma yapan öğretmen belirtilen sayfalarda (8,12,16,20,24,28,32,36) bulunan ülkelerin nereler olabileceği hakkında öğrencilerden tahmin yürütmelerini ister.	

Ahmet'in kitap iletildikçe nasıl bir değişim geçirdiği öğrencilere sorulur. Öğrencilerin görsellerden hareketle yorumlamaları istenir.

Kitapta nakarat şeklinde tekrarlanan bölümü tüm öğrenciler birlikte okur.

"Ahmet yine denizlere açıldı,

Sanki gökyüzü de Ahmet için açıldı.

Kayığıyla balık gibi süzüldü...

Düşleri aydınlık, gözleri kara kömür.

Düşündü merakla, yeni evim nerede acaba?"

Öğrencilere kitap okunduktan sonra çalışma kâğıdı dağıtılır.

Çalışma kâğıdında ne yapılması gerektiği öğretmen tarafından öğrencilere anlatılır.

Yetişkinlere her çocuğun eşit ve özgür olduğunu anlatan bir mektup yazmaları istenir. Bu etkinlikle göçmenlere karşı oluşan olumsuz bakış açısının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerden gönüllü olanlar yazdıklarını paylaşır.

Yazılan mektupları evde velilerine vermeleri istenir.

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME	
Çocuklar dolunay anneye ulaştıklarında neyi fark ettiler?	
Çocuklar dünyaya geri döndüklerinde büyüklere ne söylediler?	

Etkinlik Planı 4:

BÖLÜM I :

Sınıf	4
-------	---

Süre	40"
Ürün/ Metin Adı	Arkadaşım Korku
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Arkadaşım Korku), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. T4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar T.4.3.25. Yönergeleri kavrar.

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:

• Dikkati Çekme	Öğretmen elinde pelüş bir ayı ile içeri girer. Öğrencilere ayısının adının “Bay Korku” olduğunu söyler ve öğrencilerle selamlaşır.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Arkadaşım Korku” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu kitap sizleri cesaretlendirecek.” Denilerek öğrenciler güdülenir.
Derse Geçiş	
Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır. Sayfa 7 okunduktan sonra öğrencilere “Çocuğun arkadaşı Korku neden büyümeye başladı?” sorusu sorularak tahmin etmenleri istenir. Cevaplar alındıktan sonra okumaya devam edilir. Sayfa 16 okunduktan sonra “Korku’nun sevinç içerisinde okuldan eve dönmesinin sebebi nedir?” sorusu sorulur. Okumaya devam edilir. Sayfa 27 okunduktan sonra “Çocuğun arkasına saklandığı küçük tuhaf şey sizce ne olabilir?” sorusu sorulur. Okumaya devam edilir. Kitabın sonunda bulunan yazarın notu öğrencilere okunur. “ Sizce farklı ülkeden gelmiş olan çocukların yazar ile paylaştıkları korkuları nelerdir?” sorusu öğrencilere sorulur. Çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılır. Öğrencilerden başka bir ülkeye gitmiş olsalardı nelerden korkabileceklerini kısaca yazmaları ve kendi “Arkadaşım Korku”larının neye benzeyeceklerini çizmeleri istenir. Çizimler bittikten sonra gönüllü öğrencilerin paylaşması istenir.	

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME

Kızın arkadaşı Korku neden küçülmeye başladı?

Kızın sonradan tanıştığı arkadaşının korkusu neymiş?

Etkinlik Planı 5:

BÖLÜM I :

Sınıf	4
Süre	40'' + 40''
Ürün/ Metin Adı	Herkes Burada Bizim Rengârenk Yaşamımız
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Herkes Burada Bizim Rengârenk Yaşamımız), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/ izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/ izledikleri ile ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. T4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA:

	T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar
	T.4.3.25. Yönergeleri kavrar.

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	Öğretmen sınıfa elinde mektuplarla gelir. Çocuklara yurtdışında yaşayan yabancı bir arkadaşı olduğunu ve onunla mektuplaştıklarını böylece birbirlerinin kültürleri hakkında bilgi edindiklerini söyler.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Herkes Burada Bizim Rengârenk Yaşamımız” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu kitap sizlere farklı kültürlerin zenginliklerini gösterecek” denilerek öğrenciler güdülenir
Derse Geçiş	
Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır. Sayfa 10 ve 11 tahtaya yansıtılır ve öğrencilerin sayfa 11 de bulunan haritayı incelemeleri istenir. Görselin neyi anlattığı öğrencilere sorulur ve tahminler alınır. Daha sonra bu sayfalar okunur. Sayfalar okunduktan sonra burada anlatılan hikâyeye benzer olayları haberlerde duyup duymadıkları öğrencilere sorulur. Duymuşlarsa anlatmaları istenir. Cevaplar alındıktan sonra okumaya devam edilir. Okuma bittikten sonra kitabın arkasında bulunan sorular öğrencilere sorulur ve gönüllü olanların cevaplaması istenir.	

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME
Okumuş olduğumuz kitapta en çok dikkatini çeken şey neydi?

Etkinlik Planı 6:

BÖLÜM I:

Sınıf	4
Süre	40" + 40"
Ürün/ Metin Adı	Yolculuk
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Yolculuk), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular.

	T4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar T.4.3.25. Yönergeleri kavrar.
--	--

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	Öğretmen sınıfa elinde okuyacağı kitap ile girer. Bugün çizimleri çok yaratıcı olan bir kitap okuyacaklarını ve bunu öğrencileri ile paylaşacağı için çok mutlu olduğunu söyleyerek öğrencilerin dikkatini çeker.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Yolculuk” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve kitap ile ilgili etkinlikler yapacağız. Bu kitap sizleri başka ülkelere gitmek zorunda kalan insanların yolculuklarına davet ediyor. Gelin beraber hikâyeyi dinleyelim” denilerek öğrenciler güdülenir.
Derse Geçiş	

Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir.

Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır.

Sayfa 4 okunur ve orada karanlık ile gösterilen çizimin ne anlattığı sorulur. Aynı soru 5 ve 6. Sayfadaki karanlık içinde sorulur.

Kitap kaldığı yerden okunur. 23 ve 24. Sayfa okunur ve her iki sayfadaki resimlerdeki farklılıklar öğrencilere sorulur. Bu farklılığın nedenini söylemeleri istenir.

Kitap bitirildikten sonra arka sayfada bulunan yazarın notu öğrencilere okunur.

Öğrencilere çalışma kâğıdı dağıtılır. Çalışma kâğıdında öğrencilerin kendilerini kitaptaki çocuğun yerine koymaları istenir. Yolculuk sırasında duygularını ve düşüncelerini anlatan bir günlük yazmaları istenir.

Yazılanlar gönüllü öğrenciler tarafından paylaşılır. Bu etkinlikle öğrencilerin göçmenlerin duygularını anlamaları sağlanır.

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME
Neden göç etmek zorunda kalıyorlar?
Çocuğun annesine bu fikri kim veriyor?

Etkinlik Planı 7:

BÖLÜM I :

Sınıf	4
Süre	40"
Ürün/ Metin Adı	Başka Yerde Yaşasaydım

Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Başka Yerde Yaşasaydım), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kağıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA : T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.2. Hazırlıksız konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır. OKUMA: T.4.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar T.4.3.25. Yönergeleri kavrar.

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
Dikkati Çekme	Öğretmen okula gelmeden önce yuvasından düşmüş yavru bir kuş gördüğünü ve onu yuvasına geri koyduğunu öğrencilere anlatır. Eğer onu görmeseydi yavru kuşun yuvasından uzaklaşabileceğini söyler.

• Güdüleme	“Bu dersimizde “Başka Yerde Yaşasaydım” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve “yuva” kavramına farklı bir anlamda bakacağız.” denilerek öğrenciler güdülenir.
Derse Geçiş	
Kitap okunmaya başlanmadan önce “Yuva” kelimesinin ne demek olduğu öğrencilere sorulur. Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Kitabın arka kapağında bulunan sorular öğrencilere sorulur ve sohbet edilir. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır. Kitabın tamamı okunduktan sonra öğrencilere ülkemizde bir savaş olsaydı ve başka bir yerde yaşasalardı hayatlarında nelerin farklı olabileceği sorulur. Gönüllü öğrencilerin cevapları alınır.	

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME
“Kendi kendisinin evi olmak.” Cümlesinden anladıklarınızı anlatınız.

Etkinlik Planı 8:

BÖLÜM I :

Sınıf	4
Süre	40”
Ürün/ Metin Adı	Tarık ve Beyaz Karga

Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Resimli Çocuk Kitabı (Tarık ve Beyaz Karga), akıllı tahta, metne ait görseller, çalışma kâğıdı
Kazanımlar	DİNLEME/İZLEME: T.4.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.4.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.4.1.9. Dinledikleri/izledikleri ilgili görüşlerini ifade eder. T.4.1.12. Dinleme stratejilerini uygular. T.4.1.13. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. KONUŞMA: T.4.2.1. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.4.2.3. Hazırlıklı konuşmalar yapar. T.4.2.4. Konuşma stratejilerini uygular. T.4.2.5. Sınıf içindeki tartışma ve konuşmalara katılır OKUMA: T.4.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur. T.4.3.2. Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur. T.4.3.10. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler. T.4.3.19. Metinle ilgili sorular sorar.

	YAZMA: T.4.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.4.4.10. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır. T.4.4.11. Yazdıklarını düzenler. T.4.4.12. Yazdıklarını paylaşır. T.4.4.19. Yazılarında kelimeleri gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanır. T.4.4.20. Harflerin yapısal özelliklerine uygun metin yazar. T.4.4.21. Yazma stratejilerini uygular.
--	---

BÖLÜM II:

ÖĞRETME-ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ:	
• Dikkati Çekme	Öğretmen telefonundan karga sesi açarak sınıfa girer. Böylece öğrencilerin dikkati çekilir.
• Güdüleme	“Bu dersimizde “Tarık ve Beyaz Karga” adlı kitabı sizlere okuyacağım ve hep beraber hikâye yazacağız.
Derse Geçiş	
Kitabın kapağı, yazarı, yayınevi ve kapakta bulunan resim öğrencilere gösterilir. Hikayeye başlamadan önce kitabın 2-3. Sayfasında bulunan yazarın notu öğrencilere okunur ve kitabın yazılma aşaması öğrencilerle paylaşılır. Kitabın sayfaları akıllı tahtaya yansıtılır ve kitap öğretmen tarafından okunmaya başlanır.	

Kitabın tamamı okunduktan sonra öğrencilere çalışma kağıdı dağıtılır. Çalışma kâğıdında bu hikâyenin sonunu yazarın önsözde yazmış olduğu gibi mutlu bitmeyen bir son ile değiştirmeleri istenir.

Gönüllü öğrencilerin çalışmalarını okumaları istenir.

BÖLÜM III:

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME

Kitapta geçen “Bir gün o kapkara bulut gidecek ve biz yurdumuza döneceğiz.” cümlesinde bahsedilen kapkara bulut ile anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

TEŞEKKÜR

İlk olarak tez çalışma sürecinde her zaman desteğini gördüğüm, çalışma disiplini ile bakışımı değiştiren, destekleriyle beni cesaretlendiren, yardımlarını benden esirgemeyen, her zaman ulaşılabilir olan, görüş ve önerileri ile tezimin oluşmasında büyük emeği olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Selim TİRYAKİOL'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans ders döneminde ders aldığım ve derslerinin çok büyük katkıları olan İstanbul Medeniyet Üniversitesi'ndeki tüm değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sınıf arkadaşım Safiye BÖLÜKBAŞI'na fikir paylaşımları ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Tez çalışmamın uygulamasını yaparken bana elinden gelen tüm desteği veren sevgili arkadaşım Seda AKYILDIZ KÜÇÜK'e yardımlarından dolayı sonsuz teşekkür ederim. Her zaman en büyük destekçim olan, başarılı olacağım konusunda bana güvenip cesaretlendiren annem Süreyya AÇIKGÖZ'e, babam Ergün AÇIKGÖZ'e ve kardeşim Uğurcan AÇIKGÖZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu hayat yolculuğunda birlikte yol aldığım, yardımlarını ve desteğini bir gün olsun benden esirgemeyen eşim Çağatay MARAŞ'a ve birlikte yola çıktığım bu yüksek lisans sürecinde henüz karnımdayken benimle beraber derslere katılan ve okumalar yapan biricik oğlum Çağhan MARAŞ'a hep yanımda oldukları için sevgi ve şükranlarımı sunarım.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Gülşah MARAŞ

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri:

Elektronik Posta:

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği	2014

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2014-Günümüz	MEB	Sınıf Öğretmeni

YABANCI DİLLER

Orta düzeyde İngilizce

Başlangıç düzeyinde Almanca

YAYINLAR

Maraş, G. ve Tiryakiol, S. (2022). The Effect of Migration-Themed Children's Books on Primary School Students' Attitudes and Views Toward Refugee Students . Sakarya University Journal of Education , 12(4) - Özel Sayı , 905-931

.

HOBİLER

Yüzmek, kitap okumak